

**” TÄRKEÄ LASTENSUOJELUN TUKIMUOTO,
JOTA EI VOI HOITAA TOISELLA KÄDELLÄ ”**

Jyväskyläläisten lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden
näkemyksiä tukiperhetoiminnasta

Minna Matilainen

Pro gradu-tutkielma

Yhteiskuntapolitiikka

Yhteiskuntatieteiden ja
filosofian laitos

Jyväskylän Yliopisto

Kevät 2008

Minna Matilainen
Yhteiskuntapolitiikka /Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Tammikuu 2008
103 sivua + 3 liitettä

” Tärkeä lastensuojelun tukimuoto, jota ei voi hoitaa toisella kädellä ” – Jyväskyläläisten lastensuojelutyöntekijöiden näkemyksiä tukiperhetoiminnasta.

Tukiperhetoiminta on suhteellisen nuori lastensuojelun avohuollon tukitoimi. Viime vuosina tukiperheiden tarve on jatkuvasti kasvanut. Tukiperheitä tarvitsevia perheitä tulee olemaan aina jonossa, josta kertoo myös viime vuosien lastensuojelun avohuollon piirissä olevien perheiden määrän jatkuva kasvu. Syitä jonon muodostumiseen on varmasti monia, mutta ensisijassa on kyse perhe- ja sukuyhteisöjen hajoamisesta, jonka myötä yhden vanhemman perheiden määrä kasvaa koko ajan yhteiskunnassa.

Tukiperhetoiminta on haasteellinen tapa auttaa lastensuojelun asiakasperheitä. Tukiperhetoiminnan tavoitteena on edelleen lapsen ja perheen tukeminen niin, että perheen omat voimavarat vahvistuvat. Tarve perheen ymmärtämiselle on välttämätöntä, jotta lapsia ja vanhempia osataan tukea oikeilla tavoilla ja oikeaan aikaan. Tämä asettaa uudenlaiset vaateensa myös tukiperhetoiminnalle ja sitä koordinoivalle sosiaalityölle niin ennaltaehkäisevässä kuin jo korjaavassakin tukiperhetoiminnassa. Sosiaalityöntekijöillä täytyy olla tietoa ja taitoa sekä työkaluja riittävästi tukea vapaaehtoistyötä tekeviä tukiperheitä haasteellisessa tehtävässään.

Lähtökohtani tässä tutkimuksessa on painottunut palveluntuottajan ja sosiaalityöntekijän näkökulmaan sekä palvelun sisäiseen kehittämiseen. Tutkimukseni tavoitteena oli tukiperheiden nykyistä parempi toimintatyytyväisyys ja sen myötä vankka sitoutuminen tukiperheenä toimimiseen. Näin tavallaan pyrittäisiin vahvistamaan sosiaalityöntekijöiden hyväksi ja tarpeelliseksi kokemaa tukiperhepalvelua tukiperhelähtöisesti. Selkiinnyttämisen tarvetta löytyy sosiaalityöntekijänkin roolista tukiperhetoiminnassa ja sen suorista vaikutuksista varsinaisiin tukiperhesuhteisiin.

Tutkimukseni on tapaustutkimusta. Aineistoni koostuu kymmenen jyväskyläläisen lastensuojelusosiaalityöntekijän näkemyksistä. Keräsin heidän näkemyksiään kirjallisella kyselyllä, josta syntynyttä aineistoa analysoin laadullisesti.

Punaisena lankana tutkimuksessani kulki sosiaalityöntekijöiden kiire ja resurssien vähyys. He kokivat tukiperhetoiminnan olevan toinen tärkeimmistä Jyväskylän lastensuojelun tukitoimista perhetyön rinnalla. Jyväskylässä sosiaalityöntekijöillä on mahdollisuus käyttää kahden palveluntuottajan tukiperheitä. He näkivät selkeästi palveluntuottajien erot tukisuhteen koordinoitavuudessa ja tukiperheiden ajallisessa saatavuudessa. Useimmat heistä pitivät kahden palveluntuottajan mallia sopivana. He kokivat, ettei heillä ole riittävästi aikaa tukea tukiperheitä. Tukiperhetoimintaan toivottiin lisättävän resursseja niin, että heillä olisi edelleen tämä hyväksi ja huokeaksi havaittu tukitoimi työkalupakissaan ja tukiperheiden saatavuus paranisi.

Avainsanat: tukiperhetoiminta, tukiperhe, lastensuojelu, sosiaalityö, tukeminen

SISÄLLYS

1. JOHDANTO.....	4
2. HUOLI PERHEESTÄ MODERNISSA YHTEISKUNNASSA.....	8
2.1. Notkean modernin yksilöityminen.....	8
2.2. Perheen muutos	9
2.3. Huolen ytimessä lapset.....	11
2.4. Familismi ja yhteisöllisyys modernissa maailmassa	13
2.5. Näkökulmia moderniin vanhemmuuteen	17
3. PERHEIDEN TUKEMINEN LASTENSUOJELUN TEHTÄVÄNÄ	20
3.1. Perheiden tukeminen ja palveluiden rajallisuus	20
3.2. Ammatillisen ja vapaaehtoisen tuen risteyskohdassa :	
Tukiperhetyö lastensuojelussa	23
3.3. Tukemisen haasteet	28
3.4. Perheen osallisuus lastensuojelussa.....	30
3.5. Tukemisen ja kontrolloimisen jännitteiset kentät.....	32
3.6. Tutkimustehtävä	33
4. TUKIPERHETOIMINTA KESKI-SUOMESSA.....	35
4.1. Tukiperhetoiminnan konkretiaa	36
4.2. Sijaishuoltoyksikön prosessivastuut tukiperhetoiminnassa	37
5. TUTKIMUKSEN AINEISTO JA MENETELMÄT.....	41
5.1. Tapaustutkimus tutkimuksellisena otteena	41
5.2. Kysely lastensuojelun sosiaalityöntekijöille	43

5.3. Aineiston keruu	46
5.4. Aineiston analyysi	48
6. JYVÄSKYLÄLÄISTEN LASTENSUOJELUSOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN NÄKEMYKSIÄ TUKIPERHETOIMINNASTA	52
6.1. Tukiperhetoiminta – tärkeä lastensuojelun tukitoimi	52
6.2. Kohteena kohtuullisen huolen perheet ilman tukiverkkoa	55
6.3. Tukiperhesijoituksen sujuvuus	63
6.4. Tukiperhesijoitukset ”mustaa valkoisella”	66
6.5. Kaksi tukiperhepalvelun tuottajaa	72
6.6. Ideaalitukiperhe	76
6.7. Ideaalisosiaalityöntekijä	81
6.8. Tukiperhetoiminnan iloja ja murheita	84
7. LOPUKSI.....	89
LÄHTEET.....	93
Liite 1: Kyselylomake	98
Liite 2: Kyselylomakkeeseen kuuluva liite tukiperhesijoitusprosessista.....	108
Liite 3: Kyselylomakkeen saate.....	109

1. JOHDANTO

Ensimmäiset kokemukseni tukiperhetoiminnasta sijoittuvat vuoteen 1999 ja Jyväskylän kaupungin Huhtasuon sosiaaliasemalle. Tuolloin Jyväskylän kaupungissa tehtiin vielä ns. yhdenkertaista sosiaalityötä, jossa kullakin sosiaalityöntekijällä oli vastuullaan tietty asuinalue ja sen asukkaiden tarpeet vauvasta vaariin. Minulla ei ollut omaan elämänhistoriaani liittyen minkäänlaista tietoa tukiperhetoiminnasta. Syventymiseni tukiperhetoimintaan alkoi sosiaalityöntekijän viransijaisuudesta ja minua työpöydällä odottavasta tehtäväpinosta. Tuossa pinossa oli joitakin papereita, joille osasin tehdä jotakin, mutta pinosta löytyi kaksi minulle aivan uutta asiakirjaa. Nuo asiakirjat olivat kahden eri perheen lasten tukiperhesopimuksia. Tukiperhesopimusten päälle oli ystävällisesti jätetty viesti, että nämä tukiperhesopimukset pitäisi tarkistaa. En tuntenut asiakasperhettä enkä tukiperhettä eikä minulla ollut harmainta aavistustakaan, mitä tarkistaminen toteutetaan käytännössä. Noviisina ajattelin aloitella tehtäväpinon purkamista niistä, joille koin osaavani tehdä jotakin. Jätin tukiperhesopimukset odottamaan hetkeä, jolloin voisin kollegoilta kysyä, miten minun pitää toimia. Seuraavassa työssäni Mattilan perhetukikodin sosiaalityöntekijänä tukiperhetoiminta oli minulle jo luonnollisesti tuttua. Mattilan sosiaalityöntekijän roolissa olin mukana tahdonmukaisessa huostaanotossa ja lasten sijoittamisessa heille ennestään tukiperheenä tuttuun ja turvalliseen perheeseen.

Sosiaalityön alkutaipaleen kokemukseni pitävät sisällään tukiperhetoiminnan moninaisuuden ja antavat viitteitä siitä, kuinka monenlaisissa tilanteissa tukiperheistä voi olla apua. Huhtasuon sosiaaliasemalla tukiperheet olivat avohuollon sosiaalityön yhteistyökumppaneita, mutta Mattilasta sijoitettujen poikien tilanteessa tukiperheestä tulikin pitkäaikainen sijaisperhe. Sattuman myötä minun ensimmäiset kokemukseni tukiperhetoiminnasta olivat näinkin erilaisia, mutta yleensä tukiperheiden paikka on lastensuojelun avohuollossa pyrkimyksenä ennaltaehkäistä lapsen sijoittamista syntymäkotinsa ulkopuolelle.

Tukiperhetoiminta on suhteellisen nuori lastensuojelun avohuollon tukitoimi. Viime vuosina tukiperheiden tarve on jatkuvasti kasvanut. Tukiperheitä tarvitsevia perheitä tulee olemaan aina jonossa, josta kertoo myös viime vuosien lastensuojelun avohuollon piirissä olevien perheiden määrän jatkuva kasvu. Syitä jonon muodostumiseen on varmasti monia, mutta ensisijassa on kyse perhe- ja sukuyhteisöjen hajoamisesta, jonka myötä yhden vanhemman perheiden määrä kasvaa koko ajan yhteiskunnassa. Kahdellakin vanhemmalla tuntuu olevan tekemistä, että perhe-elämän

haasteista ja lasten riittävästä hoidosta ja kasvatuksesta selvittää. Nyky-yhteiskunnan elämäntyyli ja ajan individualistinen henki suosivat hohdokkaita elämyksiä, joita työstä saaduilla tuloilla ostetaan. Työ ja siinä menestyminen määrittelevät yhä suuremmissa määrin perheidenkin elämää. Perheenjäsenten yhteinen aika on ”kortilla” ja useimmat vanhemmat tuntevat syyllisyyttä läsnäolonsa määrästä ja laadusta. Itsensä likoon pistäminen toisten, tuntemattomien auttamiseksi ei saata tuntua hohdokkaalta, vaikka varmasti se olisi omanlaisensa elämys.

Tukiperhetoiminta on haasteellinen tapa auttaa lastensuojelun asiakasperheitä. Avohuollon tukimuotona tukiperhetoiminnan pääperiaate on vapaaehtoisuus. Tukiperhepalvelun vastaanottaminen on asiakasperheen vapaaehtoisen ja tietoisin valinnan tulosta kuten myös tavalliselle perheelle tukiperheeksi ryhtyminen perustuu vapaaehtoisuuteen ja alkuinformaation jälkeen tietoiseen valintaan. Zygmunt Bauman on pohtinut useissa teoksissaan (1996, 2001, 2002) modernia maailmaa ja yksilöä modernin elämän pyörteissä. Bauman näkee maailman muuttuneen entistä kovemaksi paikaksi ihmiselle, joka on tottunut vuosisatojen saatossa turvaamaan muihin kanssaihmiisi – useimmiten sukulaisiin. Yksilön onni ei ole taattu, ellei hän jatkuvasti tavoittele ykkössijaa tai voittoja eri elämän alueilla. Kuten kilpailussa yleensä ihmisen on keskittyvä itseensä ja omaan suoritukseensa keinoja kaihtamatta tai seurauksia surematta. Alati kiihtyvä maailman meno koskettaa kaikkia yhteiskunnan kerroksia ja aina joku ei kestä kilvassa mukana. Vain harvat ihmiset kykenevät oman elämänsä kilpajuoksussa pysähtymään ja auttamaan tuota uupunutta ”juoksijaa”.

Toisaalta tukiperhettä tarvitsevien perheiden ongelmat ovat moninaistuneet ja monimutkaistuneet. Median värittävä kuva lastensuojeluperheiden todellisuudesta on hyvin vakava ja usein keskittynyt jo pitkälle menneisiin, korjaavia toimia vaativiin lastensuojelutilanteisiin, joissa ehkäisevä tukiperhepalvelu ei tulisi enää kysymykseen.

Tukiperhetoiminnan tavoitteena on edelleen lapsen ja perheen tukeminen niin, että perheen omat voimavarat vahvistuvat. Tarve perheen ymmärtämiselle on välttämätöntä, jotta lapsia ja vanhempia osataan tukea oikeilla tavoilla ja oikeaan aikaan. Yhä ammatillisempien tukiperheiden tarve ja käyttö vaatii kuitenkin entistä vankempaa viranomaistyöskentelyä perheen omien voimavarojen löytämiseksi ja vahvistamiseksi ts. perheen voimaannuttamiseksi. Tämä asettaa mielestäni uudenlaiset vaateensa myös tukiperhetoiminnalle ja sitä koordinoivalle sosiaalityölle niin ennaltaehkäisevässä kuin jo korjaavassakin tukiperhetoiminnassa. Sosiaalityöntekijöillä täytyy olla tietoa ja taitoa sekä työkaluja riittävästi tukea vapaaehtoistyötä tekeviä tukiperheitä haasteellisessa tehtävässään.

Aiemmassa toimessani Jyväskylän kaupungin sijaishuoltoyksikön tukiperhesosiaalityöntekijänä näin mahdollisuuden pyrkiä parantamaan tukiperheprosessia ja sen myötä tukiperhetoimintaa. Tukiperheitä rekrytoivan sosiaalityöntekijän toimenkuvaan kuuluu tukiperheiden rekrytointi, valinta, valmennus ja tukiperhettä odottaville lapsille sopivan tukiperheen etsiminen ja sen jälkeen tukisuhteen alkuvaiheen työskentely yhdessä lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijöiden kanssa. Tukisuhteen loputtua tukiperhesosiaalityöntekijän tehtävänä on tukiperheen tukisuhteen aikaisten kokemusten jakaminen, tukiperheen elämäntilanteen reaaliaikaistaminen ja mahdollisen jatkotoiminnan suunnittelu uusien tukiperhelasten myötä. Näistä tilanteista minulle kerääntyi jatkuvaa, kasautuvaa tietoa tukiperheistä ja heidän ajatuksistaan. Olin työssäni paljon tekemisissä lastensuojelun avohuollon asiakasperheiden asioita hoitavien sosiaalityöntekijöiden kanssa, joten monia tukisuhteiden huippuja ja laskuja pohdimme aika ajoin tapauskohtaisesti.

Tukiperhetoimintaa on tutkittu enimmäkseen lastensuojelun avohuollon asiakasperheiden, heitä auttavien sosiaalityöntekijöiden ja tukiperheiden näkökulmasta. Näissä tutkimuksissa on keskitytty kuulemaan aikuisten palautetta tukiperhetoiminnan vaikuttavuudesta lastensuojelun avohuollon tukitoimista / palvelusta. Esimerkiksi Riina Isoniemi (2000) tutkaili tukiperhetoimintaa ammattilaisen silmin eli tukiperhetoimintaa koordinoivan sosiaalityöntekijän näkökulmasta. Liisa Anttonen (2000) on yhdistänyt pro gradussaan aikuis- ja lapsilähtöisiä elementtejä, mutta haastatteluaineisto painottuu kuitenkin enemmän tukiperheäitien kuin tukiperheissä käyvien lasten näkemyksiin. Kirsi Günther (2006) keskittyi pro gradussaan tutkimaan tukiperhettä tarvitsevia lapsia tukiperhepalvelun asiakirjoja aineistonaan käyttäen. Saara Keränen (2004) on ammatillisessa lisensiaattitutkimuksessaan tutkinut tukiperhetoimintaa lapsilähtöisesti haastatteleamalla tukiperheissä käyviä lapsia.

Lähtökohtani tässä tutkimuksessa on painottunut palveluntuottajan ja sosiaalityöntekijän näkökulmaan sekä palvelun sisäiseen kehittämiseen asiakasnäkökulman jäädessä sivummalle. Näen tukiperhetoiminnan kuten minkä tahansa vuorovaikutukseen perustuvien suhteiden olevan aina osa kokonaisuutta, jossa kaikki kokonaisuuden osat väistämättä vaikuttavat toisiinsa. Tukiperhetoiminnassa ei voi vain ja ainoastaan kiinnittää katsetta tukiperheisiin tai sosiaalityöntekijöihin, vaan luonnollisesti taustalta löytyvät ne perheet, jotka tarvitsevat tukiperhettä. Tutkimukseni tavoitteena on tukiperheiden nykyistä parempi toimintatyytyväisyys ja sen myötä vankka sitoutuminen tukiperheensä toimimiseen. Kun tukiperhetoiminnan peruspilareita saadaan vahvistettua, voimme tulevaisuudessa keskittyä vahvistamaan tukiperheiden osaamista ja

jaksamista säännöllisten koulutusten, ryhmätoiminnan ja tarpeellisen virkistäytymisen voimalla. Näin tavallaan pyrittäisiin vahvistamaan sosiaalityöntekijöiden hyväksi ja tarpeelliseksi kokemaa tukiperhepalvelua tukiperhelähtöisesti. Selkiinnyttämisen tarvetta löytyy sosiaalityöntekijänkin roolista tukiperhetoiminnassa ja sen suorista vaikutuksista varsinaisiin tukiperhesuhteisiin. Löytyykö sosiaalityöntekijöiden kokemuksista ja näkemyksistä jotakin sellaista, mikä tekisi tukiperhetoiminnan nykytilaa ymmärrettävämmäksi ja mahdollistaisi toisin tekemisen paikkoja ?

Tulevilla sivuilla pohdin yleisesti maailman muutosta yksilön näkökulmasta ja sen vaikutuksista perheellisten elämään. Perheitä hajoaa ja perheitä ”pystytetään” aiempaa löyhemmin perustein. Lapset voivat pahoin ja vanhemmuus kiikkuu kodin ja työelämän välillä. Perheet kohtaavat vaikeita elämäntilanteita ilman sellaista läheisten tukea kuin vanhoina hyvinä aikoina. Hyvinvointivaltiossa perheitä pyritään tukemaan erilaisin palveluin ja tukitoimin, mutta apuun tarvitaan sekä ammattilaisia että toisista välittäviä kansalaisia. Ammattilaisten ja vapaaehtoisten voimin tuotettua tukiperhetoimintaa pidetään tärkeänä lastensuojelun avohuollon tukitoimena, mutta sekään ei ole turvassa yleismaailmalliselta individualismilta ja sen vaikutuksilta yksilöihin ja perheisiin. Lastensuojelijat pyrkivät pitämään päätään pinnalla ja onnistuvat siinä vaivoin. Nähtäväksi jää, löydänpö sosiaalityöntekijöiden avustuksella jotakin sellaista, jolla voisimme turvata yhden lastensuojelun tukimuodon, tukiperhetoiminnan, hyväksi havaittujen elementtien ja sen myötä koko toiminnan jatkuvuuden alati muuttuvassa maailmassa.

2.HUOLI PERHEESTÄ MODERNISSA YHTEISKUNNASSA

2.1. Notkean modernin yksilöityminen

Valitsin Baumanin avaaamaan sitä yhteiskunnallista ja yleismaailmallista yksilön etua korostavaa ajattelumallia, josta me kaikki tavalla tai toisella joudumme osallisiksi. Vaikka olisimme sielultamme perinteisiä arvoja kunnioittavia, emme välttämättä pysty pitämään kiinni arvoistamme. Tutkimukseni taustalla on huoli heikommassa asemassa olevista lapsista ja perheistä ja heidän kyvystään selvitä notkeutta vaativassa elämässä.

Bauman (2002, 15) on erotellut modernin yhteiskunnan kahteen osaan. Hänen mukaansa olemme siirtyneet raskaammasta ja joustamattomasta modernista notkeaan moderniin, jolle on luonteenomaista sekä yksilöllistyminen että yksityistäminen. Notkean modernin ajassa ihmisten on muovailtava uudenlainen tapa olla riippuvainen ja vuorovaikutuksessa muiden kanssa epävarmaksi muuttuneessa yhteiskunnassa. Epävarmuus ei yhdistä yksilöitä joukoiksi yhteisen edun nimissä niin kuin aiemmin, vaan päinvastoin yksilöiden voimavarat menevät oman elämänsä epävarmuuden kanssa tasapainotteluun (2002, 178). Koska elämä ei ole millään tavalla tai millään elämän alueella ennustettavaa ja tulevaisuus näyttäytyy mahdollisuuksina ja riskeinä, ihmiset etsivät herkeämättä välittömiä tyydytyksen lähteitä. Jokainen mahdollisuus, jonka jättää huomiotta juuri tässä hetkessä, on Baumanin mukaan menetetty mahdollisuus. Nykyhetken sopimukset ja sitoumukset ovat näiden mahdollisuuksien tiellä ja siksi ihmiset säästelevät sitoutumistaan pystyäkseen minimoimaan sitoumuksista mahdollisesti syntyvät vahingot (2002, 194 – 195). Julkunen ja kumppanit (2004, 245) jopa näkevät tiettyjen etäisyyksien pidon joka suuntaan olevan moderniin kuuluvaa laatua. Bauman näkee, että yksilön on itse luotava oma identiteettinsä, elämäntyylinsä sekä kannettava vastuunsa mahdollisesta epäonnestaan elämässään (2002, 15).

Bauman erottelee kansalaisen ja yksilön ja pohtii mahtuvatko molemmat samaan identiteettiin. Kansalainen pyrkii saavuttamaan tasapainon ja hyvinvoinnin yhteisen hyvän, yhteiskunnan hyvinvoinnin, tavoittelun kautta, kun taas yksilölle on tärkeää ajaa omia etujaan osallistumatta yhteisen hyvän tuottamiseen tai sen ylläpitämiseen (Bauman, 2002, 47). Hän näkee, että julkisella vallalla ei ole raskaan modernin ajan kaltaista vankkaa asemaa notkean modernin yhteiskunnassa, vaan vallan ottaa yksilöllisten elämänpolitiikoiden avaruudellinen kirjo. Standardien luomiseksi

tällaisessa yhteiskunnassa on luotava uusi tapa lähestyä yksilöitä. Tiettyihin kaavoihin pakottamisen sijaan on vedottava yksilön vapaaseen tahtoon ja houkuteltava hänet mukautumaan olemassa oleviin standardeihin (2002, 106).

”Kun epävarmuus muuttuu pysyväksi ja se myös mielletään pysyväksi, maailmassa oleminen ei tunnu niinkään lakien sitomalta ja lakeja noudattavalta, loogiselta, johdonmukaiselta ja kumulatiiviselta tekojen ketjulta kuin peliltä, jossa maailma on yksi pelaajista ja käyttäytyy kuten kaikki pelaajat, ei paljasta korttejaan. Kuten muissakin peleissä, tulevaisuuden suunnitelmilla on taipumus muuttua väliaikaisiksi, avoimiksi ja oikukkaiksi, eivätkä ne ulotu paria seuraavaa siirtoa kauemmas ”(Bauman, 2002, 165). Mitä heikompi on ote nykyhetkestä, sitä vähemmän kyetään suunnittelemaan tulevaisuutta (2002, 165).

Bauman viittaa sosiologiain näkemyksiin siitä, että yhteisöllisyys on ennakoitu ilmiö suhteessa notkean moderniin elämään. Hänen mukaansa yksilönvapaus ja turvallisuus eivät kulje käsi kädessä. Hän näkee, että elämän turvalliset elementit katoavat yksilön nopeasti lisääntyvien velvollisuuksien myötä. Ihmissuhteiden hauraus ja suhteiden ajallinen lyhyys ovat väistämättömiä seurauksia kunkin yksilön oikeudesta pyrkiä henkilökohtaisiin tavoitteisiinsa ja toisaalta ihmissuhde-elämän pirstaleisuus toimii hidasteena henkilökohtaisissa elämän projekteissa (2002, 202).

Baumanin mukaan suhteista ja liitoista on tullut kulutettavia, ei tuotettavia. Niihin peilataan kuluttamisen termejä ja yksi niistä on tyytyväisyystakuu ilman omaa panosta. Suhde tai liitto ei ole enää kaksinapaista tukemista, vastuuta, sopuratkaisuja ja uhrauksia, vaan yksipuolisesti ja suhteellisen helposti irtisanottavissa oleva elämän osanen (Bauman, 2002, 196).

2.2. Perheen muutos

”Perhe” on ollut alati lainehtivassa muutosaallokossa 1970-luvulta lähtien (Jokinen & Saaristo, 2002, 198). Yksilöllistymisen myötä on noussut huoli perheestä, koska perheen elinehtona on sen jäsenten välinen yhteisöllisyys. Perhe on yhä olemassa, mutta sen olemus ja paikka ei ole enää selvästi määriteltävissä. Perhe konkretisoituu kotina, ihmissuhteina, verisiteinä ja perheen eri sukupolvina (Jokinen&Saaristo, 2002, 221, Hoikkala & Roos, 2000, 11).

Perheen muutos on puhututtanut perhetutkijoita Takalan (2005, 22-23) mukaan jo kuitenkin 1800-luvulta lähtien. Tutkijat ovat käyneet debattia perheen muutoksen syistä. Syinä on nähty teollistuminen ja sen mukanaan tuoma kaupungistuminen, kun taas toisaalta tutkimuksissa on todettu modernisaation vahvistaneen perinteistä sukuyhteyttä teollistumisesta huolimatta. Takala (2005, 24) viittaa Therborniin, joka näkee merkittävimpänä muutoksena isän vallan hegemonian murentumisen ja perheenjäsenten tasa-arvoistumisen. Tällä vuosisadalla merkkeinä ”perheen” muutoksesta on nähty alhainen syntyvyys, perheiden pieneneminen sekä perheiden hajoaminen. Mahdollisia syitä perheen murrokselle on olemassa useita. Syyllisiksi on nimetty nykypäivän ennakoimatonta ja epävarmaa työelämää, yksilöön ja perheeseen liittyvien arvojen muutoksia, ajastaan jäljessä oleva perhepolitiikka sekä toisaalta tämän kaltaisen kehityskulun mahdollistanutta hyvinvointivaltion tukijärjestelmiä (Kantola&Kautto, 2002, 62).

Perhettä ei pidä enää koossa perheen perustarpeiden tyydyttämiseksi muodostettu esiteollisen ajan liitto ja harvemmin teollisen ajan porvariliitto, joka pohjautuu miehen työllä hankkimaan materiaalisiin resursseihin sekä tätä tukevaan vaimon emotionaalisiin kykyihin mahdollista miehen työssäkäynti, lastenhoito ja kodinhoito. Modernissa yhteiskunnassa avioliitto perustuu emotionaalisen tuen tarpeeseen, joka ilmenee yksilön onnellisuuden tavoitteluna. Jos avioelämä tuottaa enemmän mieliharmia kuin hyvää oloa, aina voi erota (Beck & Beck-Gernsheim, 2006, 71-72).

Omaa, perheiden ja yhteisöjen vastuuta kaipaavien mukaan yhteiskunnan vastuun korostaminen on vaikuttanut ikäryhmien välisten suhteiden kehittymiseen niin, että sukupolvien väliset yhteydet ovat heikentyneet ja arvomaailmat eriytyneet. On jopa puhuttu perheiden hajoamisen politiikasta. (Kantola&Kautto, 2002, 62)

Nätkin (2003, 21) näkee perheen jäsenten yksilöllistymisen olevan eräänlainen näköharha, koska tietyt perinteiset perherakenteet ovat yhä olemassa. Perheestä on tullut eräänlainen rakennuspalikka, jota rakennetaan ja muokataan tilanteen, ajan ja paikan vaatimilla tavoilla. Vaikkakin parisuhteesta irtisanoutuminen on tullut aina vain helpommaksi ”paperilla”, niin avio- ja avoerot vaikuttavat sen kohdanneiden yksilöiden elämään tavalla tai toisella, enemmän tai vähemmän. Kun perheessä on lapsia, ei asia ole vain kahden aikuisen välinen eikä vanhemmuus lopu eroon. Kun mietitään ydinperhettä suurempaa perheyhteisöä, johon kuuluvat perheenjäsenten lapsuudenperheet, tai uusperhettä, joka muodostuu ”sinun, minun ja meidän lapsista” ja heidän verkostoistaan, nousee merkittäväksi juuri lapsen ja vanhempien väliset suhteet, ei niinkään se, kuka on kenenkin kanssa naimisissa. Globalisaation ja suomalaistenkin yritysten

kansainvälistymisen myötä ”maailmaa kiertävät perheet”, jotka vaihtavat asuinpaikkaa kulloisenkin työprojektin mukaan. Perhe kuten tavaratkin ”pakataan muuttolaatikoihin” lähtömaassa ja puretaan ja asetellaan paikoilleen uudessa ”kotimaassa”. Ilman vanhoja perheen peruspilareita tämä tuskin olisi mahdollista. Oleellista perheiden muutoksessa ja sen ymmärtämisessä onkin juuri perheiden uudelleen rakentaminen käsitteellisellä tasolla.

Suomalainen tutkimus kohdistaa tällä hetkellä katseensa perheeseen monesta näkökulmasta. Niin Suomessa kuin muuallakin maailmassa halutaan selvittää, millainen perhe on tänään ja miten perheissä eletään huomioiden kunkin yhteiskunnan ja kulttuurin omat erityispiirteet. Toisaalta näyttää siltä, että ihmissuhteiden eriytymisen myötä ei ole olemassa yhtä absoluuttista perhettä, vaan monenlaisten ihmissuhdeyksiköiden laaja kirjo. Takalan näkemyksen mukaan perheen määrittää nykyään perheelle annetut merkitykset ja perhesuhteet aiemman perheen määrittelyssä käytetyn asuinpaikan sijasta (Takala, 1992, 579). Toisaalta puhutaan perheelle annetusta merkityksestä, johon sisältyy perheenjäsenten subjektiiviset mielipiteet, rajojen epämääräisyys, prosessinomaisuus sekä jäsenten monenlaiset tunnesiteet (Jokinen & Saaristo, 2002, 221).

Katja Yesilovan (2006, 41) mukaan viime aikoina on tehty kriittistä perhetutkimusta, joka on pyrkinyt laajentamaan perhekesitettä ydinperheestä niihin moninaiisiin perhemuotoihin, joita nyky-yhteiskunnassa on. Jokaisessa perhemuodossa on omat perhekulttuurinsa ja tutkimusten mukaan nämä ”uudet perhemuodot” joutuvat törmäyskurssille ydinperheestä nousevan perheideologian kanssa.

Perheiden moninaisuus ja perhe-elämän muutokset haastavat perheiden elämää tukevat tahot muutokseen kanssaan. Ammattilaisten on katsottava perheitä ”uusien lasien läpi” ja tarkennettava katsettaan pystyäkseen tukemaan apua tarvitsevia nopealla tahdilla muuttuvan yhteiskunnan muuttuvissa perhetilanteissa.

2.3. Huolen ytimessä lapset

Lapsen paikka on perheessä. Irmeli Järventien ja Hannele Saulin mukaan lapsuus yksinäistyy. Lasten arkeen kuuluu paljon ihmisiä, mutta suurin osa heistä on oman perheen ulkopuolisia ihmisiä kuten päiväkodin ja koulun henkilökuntaa ja kavereita. Suurissa kodin ulkopuolisissa ryhmissä lapset jäävät näkymättömiin, pienissä perheissä yksinäisyyttä on enemmän kuin suurissa ja yhä useammin sukulaiset eivät ole lapsiperheiden arjessa tukena (Järventie & Sauli, 2001, 8).

Järventien arvion mukaan Suomen lapsista noin kolmasosalla puuttuu perushoiva ja positiivinen minäkuva. Noin kymmenesosalla lapsista arvellaan olevan erilaisia mielenterveyden häiriöitä (1999, 64). Tarja Heinon (2007) tutkimus lastensuojelun asiakasperheistä vuoden 2006 lastensuojelussa käytetyn tilastotiedon pohjalta nostaa esiin vanhempien jaksamattomuuden, jota ilmeni yli kolmanneksessa tutkimuksessa mukana olleista perheistä. Joka viidennen lapsen lastensuojeluasiakkuuden taustalla oli vanhemman tai vanhempien pulmat. Lasten ja nuorten ongelmat liittyivät Heinon mukaan ristiriitoihin vanhempien kanssa ja kouluvaikeuksiin. Yksinhuoltajavanhemman kanssa asui kaksi kolmesta lapsesta. Useimmiten lastensuojelun asiakkuus käynnistyi ennen lapsen kolmatta ikävuotta tai lapsen tullessa murrosikään. Köyhyys luonnehtii lastensuojelun piiriin tulevia perheitä.

Lapsiperheiden taloudellisen tilanteen ja työolojen helpottaminen vaikuttaisi sekä aikuisten että lasten hyvinvointiin. 2000-luvun alussa onkin keskusteltu paljon lasten ja nuorten hyvinvoinnista. Lasten elämän eväät riippuvat vanhemmista ja kasvuympäristöstä. Lapsiperheet on nostettu yhdeksi 1990-luvun häviäjistä (Bardy ym., 2001, 63).

Huoli perheen olemassaolosta näkyi Riitta Jallinojan mukaan 1990-luvulla perhemyönteisyyden kasvuna. Perhemyönteisyyden eli familismin uuteen tuloon vaikutti kansalaisten keskuudessa ilmaantunut huoli lasten ja nuorten pahoinvoinnista, johon syyllistä lähdettiin etsimään. Ensimmäisenä ja helpoimmin hahmotettavana syynä nähtiin yhteiskunnan nopea muutos, joka ei huomio perheitä ja heidän tarpeitaan modernissa yhteiskunnassa. Perhe ei pysy mukana yhteiskunnan nopeassa muutoksessa eikä pysty varautumaan vastaan tuleviin ansoihin (Jallinoja, 2006, 118).

Kuitenkin lapsia ja perheitä koskevassa pahoinvointipuheessa oli monien mukaan kyse liioittelusta. Tätä ilmiötä Jallinoja nimittää pahan eskalaatioksi. Hän puhuu muita tutkijoita lainaten kriisipuhetta puhuvista portinvartijoista ja sen myötä kansalaisten keskuudessa syntyvästä moraalista paniikista. Hänen mukaansa lumivyöryn kaltaista voimakasta jonkin aiheen esiintuloa voisi myös nimittää epidemiaksi tai sosiologian termein joukkoilmiöksi (Jallinoja, 2006, 184-185). Pahoinvoinnin eskaloituessa kasvatustavut suuntautui vanhempiin yhteiskunnan ja sen viranomaisten sijasta (Jallinoja, 2006, 126) yhteiskunnan toimiessa taustalla viimesijaisena lastensuojelun turvaverkkona.

2.4. Familismi ja yhteisöllisyys modernissa maailmassa

Suomalaista familismia kuvatessaan Jallinoja viittaa familistiseen liikehdintään Yhdysvalloissa ja Englannissa 1990-luvulla, jota myös uudeksi familismiksi kutsutaan. Suomea ja Yhdysvaltoja yhdistävinä uuden familismin piirteinä hän näkee huolen perheestä ja naisten epäitsekkään valinnan perheen puolesta omien tarpeidensa kustannuksella. Yhdysvalloissa familismin uuden aallon teemoina olivat avioerot, yksinhuoltajuus ja abortti (Stacey 1996; Maxwell 2002) kun taas Suomessa familistisessa perhepuheessa nousivat esiin lapsen hoito, vanhemmuus ja suomalaisten lasten pahoinvointi. Yhteistä kuitenkin oli liikehdinnän aikaan saama perheen politisoituminen (Jallinoja, 2006, 25-26).

Jallinojan suomalaisessa familismissä ydin muodostuu kotiäitiydestä ja hyvästä vanhemmuudesta. Nämä ovat teemoja, joilla on vankat historialliset juurensa, mutta jotka ovat sallineet modernien käytäntöjen jatkua. Hänen mukaansa suomalaisen yhteiskunnan keskiluokalla on familismin modernissa versiossa merkittävä asema. (Jallinoja, 2006, 97)

Hyvän vanhemmuuden tärkeimmäksi tavoitteeksi tuli ajan antaminen lapsille ja perheen yhteinen aika. Kaipuu familistisesti määritellyyn perheyhteisyyteen oli olemassa, mutta Jallinojan mukaan perheyhteisyys tuntui liian sentimentaaliselta tässä ajassa. Läsnaololla ja ajalla pyrittiin takaamaan lasten hyvinvointi (Jallinoja, 2006, 129). Pelkkä läsnäolo ei ollut kuitenkaan normin mukaan riittävää, vaan läsnäolon lisäksi vanhempien oli kyettävä asettamaan lapsilleen kasvun ja kehityksen kannalta välttämättömiä rajoja. Näin hyvä vanhemmuus piti sisällään sekä yhteisöllisyyden että kontrollin kuten yhteisön ominaispiirteisiin kuuluu (Jallinoja, 2006, 247). Rotkirch (2000, 192) viittaa vanhemmuuden eri muotoihin, jotka ovat vahvasti sidoksissa ajankäyttöön. Hän puhuu puhtaasta suhteesta, pirstoutuneesta suhteesta tai totaalista suhteesta. Elämän pirstoutuminen johtaa hänen mukaansa haaveiluun totaalista tai puhtaasta suhteesta. Puhtaassa suhteessa sitoutuminen toiseen on heikkoa, vanhemmuus perustuu parisuhteeseen ja lasta tavataan, kun itselle sopii. Pirstoutuneessa suhteessa vanhemmuudesta neuvotellaan, lapsen tapaamiset perustuvat sopimukseen ja kohtaaminen on laadukasta aikaa. Totaalisessa suhteessa sitoudutaan vahvasti lapseen, ollaan kokonaisvaltaisesti vanhempia ja suhde on symbioottinen sekä vanhemman tehtävä on olla intensiivisesti läsnä ja valmentaa.

Familismista moderniin familismiin tapahtuvaan muutokseen tarvitaan perinteisten kotiäitiyden ja hyvän vanhemmuuden ajatusten - perheenomaisuuden ja perheen yhteisyyden - soveltamista

tämän päivän perhe-elämän tarpeisiin. Ajatukset loivat pohjaa päivänpolttaviin lapsen hoitoon keskittyviin aiheisiin kuten päiväkotihoidon, koululaisten iltapäivähoitoon ja isyyslomaan sekä vanhemmuuteen yleisellä tasolla. Näitä kaikkia keskusteluita yhdistää vanhempien työn ja perheen yhteensovittamisen dilemma. Yhteisyyden ihanteella oli merkittävä rooli perheiden ja hyvinvointivaltion yhdistämisessä ja kasvatustavustaan jakamisessa. (Jallinoja, 2006, 131)

Hyvän vanhemmuuden mallin mukaan keskityttiin perheen sisäisen yhteisöllisyyden vahvistamiseen. Se ei kuitenkaan kaikissa tapauksissa ollut riittävä keino lasten pahoinvoinnin voittamiseksi. Perheen ulkopuolinen yhteisöllisyys nousi Jallinojan tutkimuksessa uudeksi ihanteeksi ja toiseksi tyypilliseksi modernin familismin piirteeksi. Tästä esimerkkinä olivat hankkeet, jotka kokosivat sekä vanhemmat että lasten ja nuorten parissa toimivat ammattilaiset yhteen. Eri tahojen yhteistoiminta nähtiin vastaukseksi enemmän tai vähemmän hankaliin kasvatustilanteisiin. Pidemmälle vietyä ”kylä kasvattaa” -asenteen toivottiin leviävän yleistä hyvää tuottavaksi uudeksi tavoiteltavaksi toimintatavaksi koskemaan vanhempia, päiväkoteja, kouluja ja lasten ja nuorten parissa toimivia tahoja.

Markkinoistuneen yhteiskunnan vastavoimaksi kasvoi siis yhteisöllisyyttä korostava moderni familismi. Jallinoja näkee, että familismi on nähtävä laajempaan ilmiönä, jonka pyrkimyksenä oli sulkea piiriinsä myös ihmisiä, jotka eivät kuuluneet perheeseen. Lähinnä nämä ihmiset olivat lasten ja nuorten parissa työskenteleviä ihmisiä. Näin perheestä tuli kylä tai ainakin jotakin nykyisiä perhemuotoja laajempi yhteisö, jossa perhe menetti yksityisyytensä. Tämän uuden, orastavan perheyhteisöllisyyden myötä ei nähty riskinä kasvatustavustaan siirtymistä vanhemmilta ”kyläläisille” lisääntyvän yhteistoiminnan myötä. (Jallinoja, 2006, 159)

Jallinoja puhuu yhteisöllisyyden paluusta, joka näkyi yhteisöissä uskona paremmasta, mutta toi mukanaan myös jännitteitä. Jallinoja tuo esiin Rosen (1999) ”kolmannen tilan” käsitteen, joka sijoittuu yksityisen ja julkisen välimaastoon. Rose pitää tätä tilaa yhteisönä, joka ei ole poliittinen, vaan muistuttaa luonnollisia ihmissuhdeverkostoja. Se syntyy välitason toimijoiden, ryhmien, organisaatioiden sekä julkisten että puolijulkisten instituutioiden välisessä vuorovaikutuksessa. Tämä toimii taustaideana huolenpitotyön siirtämisessä vapaaehtoistyöksi kolmannelle sektorille. Yhteisöllisyys näyttäytyy Roselle moraalisena tilana, joka sitoo ihmiset emotionaalisesti suhteisiin ja jossa paikalliskulttuuri rakentaa yksilöiden identiteettejä. Nämä yhteisöpyrkimykset edustavat Rosen mukaan uutta hallinnan strategiaa, yhteisön avulla hallitsemista, jossa vastuu elämässä pärjäämisestä jakaantuu yksilöille ja yhteisöille. Tässä kaikessa piilee yhteiskuntaelämälle välttämätön tarve huolehtia yhteiskunnan sosiaalisesta järjestyksestä. (Jallinoja, 2006, 193-194).

Yhteisöllisyydellä ja familismilla oli selvä yhteinen ajatus ja päämäärä, jota Jallinoja nimittää ihanteellistetuksi yhteisöksi. Familismi kokosi perheenjäsenet yhteen ja yhteisöllisyys eri toimijat kyliksi, joka tavallaan muodosti turvaverkon perheiden ympärille. Ihanneyhteisöllisyyden muotoutumisessa oli Jallinojan mukaan nähtävissä jännitteitä, jotka kielivät toimijoiden erilaisista kokemuksellisista lähtökohdista ja toimintatavoista. (Jallinoja, 2006, 200-203)

Jallinoja yhtyy mm. Rosen (1999) päättelyyn siitä, että perheen ja eri toimijatahojen ongelmat ovat rakenteellisia ja siksi aina väistämättömiä. Hän viittaa Sennettiin, (1978) joka taas puhuu intiimiyden leviämisestä julkisille areenoille intiimien yhteisöjen myötä. Näissä yhteisöissä Sennett väittää jäljiteltävän tunnepitoisen läheisyyden ihannetta, me-henkeä, joka ei kuitenkaan pysty luomaan aitoa sitoutunutta yhteisöllisyyttä yhteisöjen kapea-alaisuuden vuoksi. Sennettin näkemyksen persoonattomat eli etäiset ja viileät ihmisten väliset suhteet ovat osa modernia yhteiskuntaa. Näin yksilöiden pyrkimys etäisyyteen ihmissuhteissa ei mahdollista liian intiimiä yhteisöllisyyttä tai ainakin se tuottaa jännitteitä. Hänen mukaansa perhe on intiimiydessään luonnollinen. Pohtiessaan yhteisöllisyyttä Jallinoja viittaa Scmalenbachiin (1962), joka ei näe yhteisö-käsitteen kattavan kaikkia ihmisten yhteenliittymiä. Ihmisten muodostamat yhteisöt jakautuvat hänen mielestään institutionaalisiksi yhteisöiksi, tunneperäisiksi yhteisyyksiksi ts. liitoiksi sekä yhteiskunniksi, jota Jallinoja nimittää yhdistymäisiksi yhteenliittymiksi. Hänen mukaansa yhteisöllisyyden tarkastelussa perheelle on olennaista siteen biologisuus, parisuhde ja sitovuus, kun taas ammattilaisten yhdistymäiselle yhteenliittymälle on olennaista yhteinen päämäärä, avoimuus ja perhettä heikompi sitoutumisvelvoite. (Jallinoja, 2006, 219-220)

Näiden kahden yhteisön muodon kohdatessa ristiriidoilta ei voi välttyä. Perheiden intiimiyys ja sulkeutuneisuus nousee vahvasti esiin, kun tietyn tarkoituksen vuoksi toimiva ammattilaisten yhteenliittymä tähtää päämääräänsä avoimuuden ja yhteistoiminnan osallisuuden nimissä. Joissakin tapauksissa ammattilaisten roolia yhteistoiminnassa vahvistaa lakiin perustuva oikeus. (Jallinoja, 2006, 220)

Perheiden elämä tulee aina olemaan tasapainottelua toisilleen vastakkaisten aatteiden keinulaudalla. Ei ole olemassa vain yhdenlaista suuntausta yhtenä tietynä aikakautena. Liikehdinnän myötä sekä individualismista että familismista tulee aika ajoin sosiaalisia keskipisteitä, jotka ohjailevat sen hetkistä elämää kaikilla yhteiskunnan tasoilla. Jallinojan mukaan elämä on hybridisekoitus kumpaakin ääri-ismiä (Jallinoja, 2006, 272-273).

Familistinen liikehdintä ei ole Jallinojan mukaan vaikuttanut myönteisesti pahoinvoinnin äärimmäisiin esiintymiin. Riskiperheisiin lukeutuvien perheiden mielenterveys-, päihde- ja

väkivaltaongelmat ovat edelleen tätä päivää ja huostaanottojen määrät eivät ole osoittaneet vähenemisen merkkejä. Jallinoja tekee sen johtopäätöksen, että hyvän vanhemmuuden teesit eivät ole ulottuneet niihin vanhempiin, joiden lasten pahoinvointi oli todellista. Hänen mukaansa ammattilaisten ja muiden toimijoiden familismi ja yhteisöllisyys ei ole vielä vaikuttanut riskiperheiden tilanteisiin, vaikka näiden perheiden auttamiseen on panostettu entistä enemmän. (Jallinoja, 2006, 255)

Yhtenä mahdollisena syynä voi olla vapaaehtoisten toimijoiden vähäisyys panostuksista huolimatta tai humanissa auttamishalussa tapahtuneet muutokset. Julkusen mukaan auttamisen luonne on muuttumassa kertaluonteiseksi kuten kulutusyhteiskunnassa. Hän mainitsee kansainvälisissä tutkimuksissa esiintyvän vapaaehtoistoiminnan uudet trendit. Yhtenä merkittävänä trendinä on episodinen eli pätkävapaaehtoisuus, joka on hetkellistä yhteisöllisyyttä synnyttävä auttamisinto esimerkiksi jossakin suuremmissa katastrofitilanteissa. Muina, mielestäni etäisinä auttamistapoina, ovat virtuaalimaailmassa tehtävä vapaaehtoistyö sekä ylikansallinen vapaaehtoisuus (Julkunen, 2006, 123). Sosiaalityön piirissä olevista perheistä ja heidän verkostoistaankin putkahtaa esiin auttamishaluisia henkilöitä perheiden vakavissa kriisitilanteissa kuten esimerkiksi lapsen menettäessä vanhempansa syystä tai toisesta. Näiden viimesijaisessa kriisissä apuun rientävien auttajien motiivit ja sitoutumiskyky on joskus kyseenalaista. Jos tuen ja avun tarve on pitkäaikaista, nopeat auttamispiikit eivät auta, pahimmassa tapauksessa ne tekevät autettavien elämästä kurjempaa. Familistisen liikehdinnän myönteisten vaikutusten näkymättömyyteen syynä voi olla myös se, että emme ehdi ennaltaehkäisemään lasten ja perheiden tilanteita riittävän ajoissa ja tavallaan kuljemme perheiden tilasta tietämättöminä muutaman askeleen jäljessä. Toisaalta sosiaalityön tehtävien lisääntyminen ja niiden luonteen muuttuminen monella tapaa ajallisesti enemmän huomiota vaativiksi, tekee sosiaalityöstä palapelimäistä työtä, jonka vaikuttavuus ei ehkä näy suurina muutoksina hyvinvoinnin yleisellä tasolla. Ehkä aika-akseli asioiden mahdollisella muutoksella on mitoitettu tehokkuusyhteiskunnan malliin liian lyhyeksi. Voihan syynä olla myös se, auttamisen keinot ovat auttamattomasti vanhanaikaisia eivätkä kykene ratkaisemaan modernin perhe-elämän mukanaan tuomia ongelmia.

2.5. Näkökulmia moderniin vanhemmuuteen

Lapsen hoitoon liittyvät lasten hyvinvoinnin turvaamiseksi käydyt debatit kumpuavat kaikki samasta perusristiriidasta perheen ja työn välillä. Jallinoja pitää työn ja perheen yhteensovittamista rakenteellisena pulmana, koska palkkatyöyhteiskunnassa työ tehdään muualla kuin kotona. Raija Julkunen ym. (2004,164) puhuu aikapaineesta, joka tekee kodista sekä kotityön että palkkatyön areenan.

Kotiäitiys oli normaalia viime vuosisadan alkuvuosikymmenet. Äitien työssäkäynti alkoi yleistyä sotien jälkeen 1950-luvulla ja 1960-luvulla oli normaalia, että lapset olivat päivisin hoidossa kodin ulkopuolella ja vanhemmat työssä. 1990-luvulla työn ja perheen yhteensovittamista tuli ongelma ja siitä tuli Stakesin tutkimushankkeen myötä perhepoliittinen kysymys (Jallinoja, 2006, 143). Nyt puhuttiin jopa siirtymästä 24/7-yhteiskuntaan, jossa tehdään työtä yöstä päivää seitsemänä päivänä viikossa. Vähäiselle huomiolle jäivät tutkimukset, jotka samaan aikaan tuottivat toisenlaisia, vähemmän huolestuttavia tuloksia kuten esimerkiksi se, että suurin osa työssä käyvistä ihmisistä tekee normaalin mittaista työpäivää (Jallinoja, 2006, 144-146).

Työstä ja perheestä tehtiin arvoja, joista kukin vanhempi henkilökohtaisesti teki valintansa. Merkille pantavana Jallinoja näkee sen, että valinnoista puhuttaessa, vanhemman kotiin jääminen ei noussut vaihtoehdoksi, vaan familististen arvojen tukemana kukin vanhempi kykenisi vaikuttamaan omaan työmääräänsä niin, että myös perheen tarpeet tulisi riittävästi huomioiduksi. Modernille familismille oli tyypillistä se, että työhön sitoutumisen määrä määritteli perheyhteisyyden volyymin. Arkea alkoi mitoitaa käsite normaalista työajasta. Sekä äitejä että isiä koskeva uusi normi sisälsi riittävän lyhyet työpäivät ja lapsen laadukkaan hoidon vanhemman ollessa työssä (Jallinoja, 2006, 154). Familismin kannalta virisi toiveita työssäkäyntiä määrittelevien tahojen ja yritysten uudeltaisesta suhtautumisesta työntekijöihinsä perheellisinä (Jallinoja, 2006, 149).

Tutkimustulosten mukaan hyvä vanhemmuus on kaikkia vanhempia ohjeistava ja velvoittava käsite. Jallinoja on kuitenkin löytänyt toisen tärkeän näkökulman hyvään vanhemmuuteen. Tässä näkökulmassa vanhemmat eivät ole vain passiivisia ohjeiden ja ihanteiden vastaanottajia, vaan yksittäisiä vanhempia, jotka ovat vastuussa lastensa kasvatuksesta ja hyvinvoinnista. Vastuullisuuden myötä vanhemmat eroteltiin kahteen luokkaan. Niihin vanhempiin, joiden lasten hyvinvoinnista ei ollut huolta ja niihin, joiden lasten hyvinvointi aiheutti huolta.

Hyvän vanhemmuuden myötä käyttöön otettiin käsite riskiperheet, joille oli ominaista rikollisuus, päihteiden väärinkäyttö sekä väkivalta. Nämä perheet olivat usein myös köyhiä ja perheenjäsenten koulutustaso oli alhainen. Yksinhuoltajuus ja uusperheellisyys nähtiin mahdollisena riskeinä niissä tilanteissa, joissa perheiden huolenpidollisessa vanhemmuudessa oli havaittavissa heikkoutta. Raija Julkunen viittaa Teppo Krögerin käsitteeseen, hoivaköyhyys. Krögerin (2005, 206-232) mukaan hoivaköyhyys on tyypillistä yksinhuoltajaperheissä. Epätyypilliset työajat ja toisen vanhemman puuttuminen vaativat yksinhuoltajavanhemmalta melkoisia ongelmanratkaisutaitoja lastenhoidon järjestämiseksi. Yksinhuoltajat joutuvat turvautumaan virallisten palveluiden lisäksi isovanhempiin, naapureihin ja vanhempiin sisaruksiinsa, jos heillä sellaisia on. Krögerin mukaan yksinhuoltajaäidit lastenhoitopulmineen ja erityisesti ilman epävirallista verkostoa elävät arjessa hoivakriisistä toiseen. Julkunen syventää hoivaköyhyyden käsitettä tarkastelemalla sen minimoimiseksi käytettyjen ratkaisujen riskejä. Järjestelmän tarjoama palvelu voi epäonnistua syystä tai toisesta, hyvän hoivan ominaisuudet kuten välittäminen, kunnioittaminen ja yhdessä suunnittelu katoavat mekaanisten toimenpiteiden tullessa tilalle eikä lapsen erityisen hoivan tarve mahdollista vanhemman työssäkäyntiä eikä näin perheen taloudellista turvaa (Julkunen, 2006, 245).

Kun lasten pahoinvointi yhdistettiin vain vanhempien toimintaan elinolosuhteiden laatua huomioimatta, keskusteluista nousi käsite ”hyvät perheet”. Hyvät perheet ei ollut käsitteenä kovin selkeä, koska uutisten ja tutkimusten valossa hyvissäkin perheissä lapset ja nuoret voivat pahoin. Jallinoja puhuu uudesta perheiden luokkajaosta, jonka kriteerinä oli vanhemmuus. Uusi yläluokka huolehtii lapsistaan, kun taas uusi alaluokka ei niin tee. (Jallinoja, 2006, 164-165)

Englannissa 1990-luvulla varsinkin perheiden huono taloudellinen tilanne, toisin sanoen köyhyys, nähtiin suurimpana lasten elämää horjuttavana riskinä. Perheiden taloudellisen tilanteen parantamisessa nähtiin ensisijaisena keinona vanhempien palkkatyö. Työssäkäyntimahdollisuuksia pyrittiin lisäämään erilaisilla lapsiperheiden etuuksilla ja kuten myös erilaisilla lapsiperheisiin kohdistuneilla ohjelmilla ja hankkeilla. Feministien näkökulmasta palkkatyön korostaminen jätti varjoonsa lasten hoitamisen ja vapaaehtoisuuden sekä muut kansalaisvelvollisuudet (Featherstone, 2004, 100-101). Featherstone moittii hankkeita liiallisesta vanhoihin perheymmärryksiin nojaamisesta sen sijaan, että hankkeet olisivat lähteneet selvittämään perhe-elämän ja vanhemmuuden rakenteita tämän päivän näkökulmasta (Featherstone, 2004, 111). Featherstone viittaa Listerin (2002) ajatuksiin universaalista hoivaajasta, joka normittaa sekä miehiä että naisia huolehtimaan lapsistaan työmarkkinakansalaisuudesta huolimatta. Näin lastenhoidosta tulisi kunkin perheen oma, neuvoteltavissa oleva asia.

Featherstone haluaa erotella vanhemmat sukupuolen mukaan äidiksi ja isäksi. Hänen mielestään sukupuolipuheen avaaminen tarjoaa mahdollisuuksia teemoille, jotka voivat peittyä sellaisten sukupuolineutraalien termien varjoon kuten vanhempi. Nämä aiheet koskevat konkreettisia tilanteita ja aiheet tarjoavat paikkoja identiteetin pohtimisille (Featherstone, 2004, 184).

Vanhemmuuttakin on tarpeen ”palastella” eri tilanteissa perheen vanhemman sukupuolen mukaan ja tarkastella äitien ja isien vastuita ja rooleja perheissään ja niissä ilmenneitä muutoksia, jotka vaikuttavat koko perheen hyvinvointiin. Featherstone näkee lastensuojelun olevan naisten asia Englannissa. Niin asiakkaat kuin työntekijät ovat usein naisia. Perheiden palveluissa osallisina ovat naiset ja lapset. Tästä seurauksena hän näkee työntekijöiden luottamuspuolan silloin, kun työskennelläänkin ei vain miesten vaan sekä miesten että naisten kanssa yhdessä.

Feminismi keskittyy luonnollisesti naisesta ja äidistä käsin määrittävään perheeseen silloin, kun on kyse kasvatusvastuusta. Englannissa feministit näkevät tärkeänä miesten vastuuttamisen vanhemmuudestaan kuten myös ”miehisyydestään”. Featherstonen mukaan Englannissa äitien työssäkäynti ja lapsiensa hoivaaminen on pysynyt yksilön asiana (Featherstone, 2004, 186). Julkunen ym. (2004, 157) viittaavat palkkatyöyhteiskunnassa olevaan perhemalliin, jossa on joustavia superäitejä ja isiä, joiden vanhemmuus on joko luonteeltaan auttamista, jakamista tai luistamista.

Esimerkiksi miesten ja isien kanssa työskentelemisestä löytyy Featherstonen mielestä sekä mahdollisuuksia että haasteita. Englannissa nuoret, usein työttömiksi luokitellut miehet, ovat yksi kohderyhmä, jolla voisi olla sanottavaa lastensa isinä. Hänen mukaansa on mahdollista kehittää käytäntöjä, joissa pyrittäisiin miesten, heidän nykyisten ja aiempien puolisoitensa sekä lasten entistä suurempaan keskinäiseen ymmärrykseen perheestään. Rakentavan vuorovaikutuksen tavoitteena olisi entistä demokraattisempi perhe. Hänen mielestään ammattilaisten kohtaamat haasteet koskevat miesten ristiriitaista käytöstä isinä ja miehinä sekä heidän reaktioitaan muuttuvissa olosuhteissa. Sosiaalityöntekijällä on ymmärrettävästi suuri houkutus keskittyä työskentelyssään vain äitiin tai lapseen tai molempiin (Featherstone, 2004, 139-143).

3. PERHEIDEN TUKEMINEN LASTENSUOJELUN TEHTÄVÄNÄ

Tarve perheen ymmärtämiselle on välttämätöntä, jotta lapsia ja vanhempia osataan tukea oikeilla tavoilla ja oikeaan aikaan. Koska yhteiskunnat perheiden ympärillä muuttuvat koko ajan ja samalla perhe itsessään muuttuu, ei voi olettaa perheen kykenevän selviytymään sen tärkeimmistä tehtävistä, lasten kasvatuksesta, ilman ulkopuolista tukea ja ohjausta. Ohjaaminen voi olla ennaltaehkäisevää ja universaalia tai yksittäiselle perheelle suunnattua tehostettua tukea. Tukemisen ja auttamisen mahdollisuudet paranevat, jos perhettä ja sen jäsenten elämää perheensä ja yhteisönsä jäsenenä tehdään tiettäväksi.

3.1. Perheiden tukeminen ja palveluiden rajallisuus

Tarja Heinon (2000, 55) mukaan lastensuojelun tehtävänä on turvata lapsen etu toimien myös viimesijaisena turvaverkkona. Yksilötyön lisäksi lastensuojelun täytyisi myös panostaa lastensuojelun palveluiden kehittämiseen lasten kasvuolojen parantamiseksi. Hänen mukaansa nykypäivän sosiaalityölle on ominaista asiakkaiden jatkuva, viralliset ja kolmannen sektorin yhteistyökumppanit, konsultatiivinen ja juridinen ote. Hurtig viittaa viime vuosina tapahtuneisiin muutoksiin lastensuojelun organisointitavoissa. Ristiriitaista lastensuojelun tehtäväkenttää on hajautettu eri toimijoille järjestöihin, projekteihin ja hankkeisiin. Hän näkee, että myönteistä on ollut se, että näin on tavoitettu perheitä, jotka olisivat muuten jääneet auttamisen ja tukemisen ulkopuolelle. Samaan aikaan lastensuojelun julkisuuskuva on parantunut ja lastensuojelusta on tullut osa perheiden palvelukulttuuria. Hurtig on kuitenkin huolissaan yhteiskunnallisen, lakiin perustuvan lastensuojelun velvoitteen murenemisesta palveluihin perustuvassa hyvinvointiyhteiskunnassa (Hurtig, 2003, 194). Kuitenkin jonkun on kannettava viimesijainen vastuu yksittäisen perheen kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista, vaikka auttajatahoja olisi useita. Tämä työ lankeaa edelleen kunnallisen lastensuojelun tehtäväksi eikä suinkaan vähennä lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden työskätkä, koska heidän tehtäväkseen jää kunkin perheen moninaisten palveluiden suunnittelu, seuranta, konsultointi ja prosessien arviointi (Hurtig, 2003, 194).

Heino painottaa lastensuojelussa tarvittavan strategiaa ja käytännön toimia neljällä tasolla. Valtion tasolta asiakaskohtaiseen sosiaalityöhön on panostettava riittäviin resursseihin, lapsen osallisuuden huomioimiseen ja heikko-osaisten lasten ja heidän perheidensä tukemiseen. Valtio- ja kuntatasolla se tarkoittaa periaatteellisia linjauksia ja ohjelmia, joiden myötä asiakastasolla voidaan kiinnittää huomiota peruspalveluiden erityisosaamiseen varhaisen vaikuttamisen kentällä (Heino, 2000, 69). Heino (2000, 70) nostaa esiin lastensuojelun asiakaskohtaisen työn aseman heikkouden. Hänen tutkimissaan lääninhallitusten raporteissa oli korostunut hoitoprosessien saumakohtat ja hoitoketjujen toimimattomuus. Hänen mukaansa ongelma on sekä määrällinen että toiminnallinen. Hän näkee ketjun kokonaisvaltaisuuden merkityksen eli se lähtee hoidon tarpeen arvioinnista, tarpeeseen vastaavan hoidon tai palvelun järjestämisestä päättyen jälkihuoltoon. Nähtävästi ketjusta puhuessaan hän tarkoitti koko lastensuojeluasiakkuutta avohuollosta sijaishuollon kautta jälkihuoltoon. Mielestäni koko ketjun vahvuus muodostuu jokaisen sen osansa vahvuudesta. Ketjussa on ajallisesti ja prosessillisesti monta pientä ketjun osasta.

Tarja Pösö on tyypitellyt tutkimuksessaan suojelupainotteisen ja hyvinvointipainotteisen lastensuojelun. Merkittävin ero näiden kahden välillä on suojelun kohde. Suojelupainotteisessa lastensuojelussa kohteena on lapsi ja hänen etunsa, kun taas hyvinvointipainotteisen lastensuojelun kohteena on lapsi perheensä jäsenenä ja hänen oikeutensa yleensä hyvään elämään. Pösön mukaan Suomessa ja muissa Pohjoismaissa lastensuojelu on hyvinvointipainotteista. Lasten ja perheiden hyvinvoinnin turvaamisessa lastensuojelulla on yksi osatehtävä. Hän näkee lastensuojelun lähenevän kaikkien perheiden sosiaalipalveluja. Tämä läheneminen vaikeuttaa lastensuojelun paikan hahmottamista (Pösö, 2007, 74-75). Featherstone valaisee Englannin tilannetta, jossa joidenkin mielestä lastensuojelu pitäisi erottaa muusta sosiaalihuollosta, joka voisi keskittyä voimaannuttamaan heikkoja ihmisiä, aktivoimaan yhteisöjä ja tuottamaan yleistä hyvinvointia (Featherstone, 2004, 186).

Varsinaisessa lastensuojelussa erotellaan ennaltaehkäisevä ja korjaava työote. Lastensuojelulain hengen mukaan työtä olisi kohdennettava aiempaa varhemmin perheisiin ja orastaviin ongelmiin. Riina Isoniemi (2000, 46-47) miettii viikonloppuperhesijoitustutkimuksessaan lastensuojelutyön luonnetta ja ennaltaehkäisevän ja korjaavan työn eroja. Hän on luokitellut työn luonteen asiakasperheen asiakkuusajan mukaan jo ennaltaehkäiseväksi tai korjaavaksi. Ennaltaehkäisevä työskentelyote on tyypillisintä asiakkuuden alkuvaiheissa. Hän erottelee ennaltaehkäisevän työn joko optimistiseksi tai pessimistiseksi työotteeksi. Optimistinen ennaltaehkäisy on perheen tukemista ennakolta, kun taas pessimistinen ennaltaehkäisy on Isoniemen mukaan pikemminkin

perheen huolta aiheuttavien tilanteiden pahenemisen estämistä. Isoniemi on kuvaa negatiivista ennaltaehkäisyä turvaverkoksi, jolla estetään perheen putoaminen kun taas positiivisen ennaltaehkäisyyn hän näkee toimivan kuin trampoliini, antaen perheelle lisäpotkua ponnisteluun.

Pösö näkee, että lastensuojelua ei voi määritellä vain palveluksi tai kontrolliksi, vaan lastensuojelulle on ominaista näiden kahden toiminnan yhtäaikaisuus. Lastensuojelun paikantaminen vain yhteen paikkaan ei ole mahdollista, koska yksilöiden elämä, identiteetti ja kokemukset nivoutuvat monella tavalla yhteen julkisen intervention muotojen ja moraalin kanssa (Pösö , 2007, 66-67). Featherstone puolestaan näkee, että kaikkialle levinnyt sukupuoliväkivalta vaatii ennaltaehkäisevien strategioiden kehittämistä. Juuri siksi tukevat ja suojelevat toimet on tarpeellista nivoa yhteen (Featherstone, 2004, 185).

Uudessa, 1.1.2008 voimaan tulleessa, lastensuojelulaissa (417 / 2007) löytyy kuntia velvoittavat toimintavelvoitteet ja ohjeistukset lastensuojeluprosessien eri vaiheiden menettelyistä. Uuden lain henki on aiempaa laaja-alaisempi koskien kuntahallinnon muitakin toimialoja kuin varsinaista lastensuojelua. Kautta linjan laissa tuodaan esiin ehkäisevän lastensuojelun kiistämätön merkitys lasten ja heidän perheidensä hyvinvoinnin turvaamisessa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lastensuojeluperheiden on saatava oikeaan aikaan riittävää ja heidän tarpeisiinsa vastaavaa tukea ja palveluja. Lain säätäjät ovat todenneet, että tähän voidaan osittain vaikuttaa korostamalla avopalveluiden ensisijaisuutta, lisäämällä lastensuojelutyön suunnitelmallisuutta sekä kehittämällä viranomaisten välistä yhteistyötä nykyistä paremmaksi (Sosiaali- ja terveysministeriön kuntatiedote 10 / 2007). Vuoden 1983 lastensuojelulaki sisältää paljon samoja elementtejä kuin juuri voimaan tullut uusi laki.

Tarja Heino näkee, että kuntien huonontaessa peruspalveluiden tasoa on ennaltaehkäisevien tukitoimien valikoima ja saatavuus huonontunut. Hänen mielestään nykyiset lastensuojelun palvelutarjottimet ovat rajallisia. Hän väittää, että palvelun saamiseen vaikuttaa enemmän palvelun resursointi kuin asiakasperheen tarve. Kun palveluita ei ole riittävästi tai olemassa oleviin palveluihin on jonoa, osa avuntarvitsijoista jää kokonaan hoitamatta tai lasten hoito on kyseenalaista väärin kohdennettuna. Heino tarkoittanee tällä sitä, että lasten avohuollon tukitoimien osalta tämä näkyy luonteeltaan erilaisten ja erilaista osaamista vaativien sekä eri toiminta-ajatuksista lähtevien tukimuotojen tasapäistämisenä. Kun jonoa muodostuu, lapselle ja hänen perheelleen valitaan seuraava käytettävissä oleva palvelutarjottimen palvelu miettimättä tarkemmin tuen tavoitetta ja sen tavoitteen saavuttamisen mahdollisuutta. Lastensuojelun avohuollon laadulliset tai määrälliset heikkoudet siirtävät asiakasperheitä normaalia useammin ja

nopeammin erityispalvelujen piiriin. Moniulotteisesta palvelukokonaisuudesta vastaavat valtio, kunnat, järjestöt, yksityiset yrittäjät ja vapaaehtoistoimijat (Heino, 2000 , 59).

3.2. Ammatillisen ja vapaaehtoisen tuen risteyskohdassa: Tukiperhetyö lastensuojelussa

Nykyisessä urbaanissa yhteiskunnassamme kasvukeskukset vetävät asukkaita magneetin tavoin ja usein muualta tulleet ihmiset jäävät vaille läheisten ja ystävien tukea. Elämän erilaisten kriisien kohdatessa nämä ”uudisasukkaat” perheineen ovat vailla luontaista tukea. Toiseksi tukiperhettä tarvitsevien perheiden ongelmat ovat moninaistuneet ja monimutkaistuneet. Ongelmia ennaltaehkäisevästä työstä olemme siirtyneet korjaavaan työhön. Tämä asettaa sekä tukiperheille että sosiaalityöntekijöille uusia haasteita osaamisen ja jaksamisen suhteen. Näissä elämän matalikoissa tukena on lastensuojelu ja sen myötä lastensuojelun avohuollon palvelut. Jyväskylässä näitä perheitä tukevia palveluita ovat päivähoito, perhetyö, tukiperheet ja tukihenkilöt, perheneuvola ja lastenpsykiatria, Mattilan perhetukikoti sekä Ensi- ja turvakodin tarjoamat arviointi- ja kuntoutuspalvelut.

Tukiperhetoiminta on lastensuojeluperheille kohdennettu lastensuojelun avohuollon tukitoimi. Yleensä leikki- ja kouluikäiset lapset käyvät tukiperheessä noin kerran kuukaudessa, joissakin tapauksissa parikin kertaa kuukaudessa. Tapaamiset ovat yleensä viikonloppuisin, koska useimmat tukiperhevanhemmista ovat työssä käyviä ja lapsetkin ovat arkipäivinä joko päivähoidossa tai koulussa. Keski-Suomen alueella tukiperheet ja asiakasperheet asuvat hyvin usein eri paikkakunnilla. Joissakin tapauksissa on pyritty etsimään tukiperhettä samalta paikkakunnalta ja mahdollistettu lapsen ja tukiperheen yhdessäolo myös arki-iltais.

Tukiperheet muodostavat yhden lastensuojelun avohuollon tukitoimen peruskiven, joka mielestäni on päässyt pahasti rapautumaan. Tukiperhepalvelusta hyötyvien lastensuojeluperheiden lukumäärän lisääminen vaatii kuitenkin entistä vankempaa lastensuojelun resurssien kohdentamista niin tukiperheiden rekrytointiin, valmentamiseen ja kouluttamiseen kuten myös varsinaisten tukisuhteiden tukemiseen. Tänä päivänä on nähtävissä, että säännöllisessä

lastensuojeluperheen lapsen ympärivuotisessa tukemisessa tarvitaan ammatillista otetta ja ymmärrystä yhä useammin. Kirsi Günther (2006, 60) on omassa sosiaalityön lopputyössään tutkinut tukiperhelasten asiakirjoja ja löytänyt kirjauksista kolme erilaista tukiperheessä käyvää lapsityyppiä. Näkisin, että korjaavan työtteen tukiperhelapseksi voisi nimetä hänen tyypittelemänsä Avohuollon rajoilla olevan Artturin. Ennaltaehkäisevän työtteen pessimistisen työtteen kohteena on Kasvavien huolien Kalle ja optimistisen työtteen kohteena taas Ennalta ehkäistävä Eemeli. Näin karkea tyypittely ei ole aina järkevää, mutta mielestäni hyvä oivallus tukiperhettä tarvitsevien lasten ja heidän perheidensä tilanteiden moninaisuudesta ja lastensuojelutyöntekijän huolen suuruudesta. Koska ”Kalleja” ja ”Arttureita” on tukiperhetoiminnankin piirissä entistä enemmän, monet sijaisperheet toimivat myös tukiperheinä Keski-Suomen alueella. Sijaisvanhemmilta löytyy sijaisvanhemmuuskokemuksen myötä ymmärrystä ja sitkeyttä tukea hyvinkin vaikeissa elämäntilanteissa olevien lastensuojeluperheiden lapsia. Mahdollisimman hyvin hoidetulla ja kaikkien osapuolien kannalta laadukkaalla tukiperhepalvelulla tavoitellaan entistä useamman pienen ihmisen ja hänen perheensä hyvinvoinnin lisäämistä.

Lastensuojelun avohuollon toimintaperiaatteen mukaan tukiperhetoiminta on vapaaehtoisuuteen perustuva tukitoimi, jossa tärkeää on kaikkien osapuolten avoin ja luottamuksellinen yhteistyö lapsen parhaaksi. Tukiperhetoiminta on tavallaan kaksin verroin vapaaehtoista, koska sekä asiakasperheet että tukiperheet ovat toiminnassa mukana vapaaehtoisesti.

Suomessa kolmannen sektorin merkitys on kasvanut 1990-luvun lamasta lähtien. Kolmas sektori toimii itsenäisenä, mutta myös hyvinvointivaltiota, perheitä ja markkinoita yhdistävänä (2003, 253). Jokinen ja Saaristo (2003, 250) määrittelevät kolmannen sektorin toiminnan tapahtuvan markkinoiden ja valtion välisellä harmaalla alueella. He näkevät kolmannen sektorin hyvinvointivaltion palveluita täydentäväksi tahoksi, joka mahdollistaa yhteisöllisyyden ja vuorovaikutuksen lisääntymisen. Hokkanen näkee, että kolmannen sektorin tehtävä on haastaa julkista sektoria kehittymään, muistuttaa sitä kansalaisten tarpeista ja täydentää sitä palveluin (2003, 256).

Kolmannesta sektorista käytetään eri yhteyksissä erilaisia nimiä kuten vapaaehtoissektori, hyväntekeväisyyssektori ja ei-julkinen sektori. Kolmannen sektorin toiminta on muutakin kuin sosiaali- ja terveysalaan liittyvää eikä kaikki sektorilla toimivat kuulu minkään järjestön tai yhdistyksen alaisuuteen (2003, 252). Hokkanen viittaa welfare mixiin ja hyvinvoinnin

monituottajamalliin, jossa hyvinvoinnin tuottajina ja ylläpitäjinä yritykset, järjestöt, kansalaisten keskinäinen huolenpito ja perhe (2003, 255)

Hokkasen mukaan vapaaehtoisena toimiminen on auttamisen erityisaluetta (2003, 68). Hänen näkemyksensä mukaan vapaaehtoistyö voi olla yksi tapa ehkäistä yksilöllistyvän yhteiskunnan mukanaan tuomaa yksinäisyyttä. Se tavallaan yhdistää uudella tavalla yksinäiset yhteisyyteen ja yhteisvastuullisuuteen. Vapaaehtoistyö nähdään jatkumona talkoille, osuuskunnille, yhteiskunnallisille liikkeille ja naapuriavulle (2003, 58).

Ammatillisuuteen perustuvaan auttamiseen liitettiin sanoja ammatillisuus, palkkatyöntekijä ja viranomaisen kun taas maallikkoutta kuvaavat vapaaehtoisuus, vapaaehtoistyöntekijät ja järjestöt. Hokkanen erottelee ammatillisuuden ja maallikkouden koulutuksen avulla, vaikka ei halua asettaa näitä kahta auttamisen peruslähtökohtaa vastakkain (2003, 69). Hokkasen mielestä vapaaehtoistoimintaan tarvitaan erityistä, toiminnan mukaan orientoitunutta maallikkoutta, joka sijoittuu ammattilaisen ja maallikon välimaastoon. Riina Isoniemen pro gradu-tutkimuksessa koskien sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä viikonloppuperhesijoituksista, joku tutkittavista tiivistä mielestäni hienosti tukiperheiden olemuksen. Tutkittava korosti tukiperheillä olevan oikeuden koulutukseen vaatimaan ja tärkeään tehtävään ryhtyessään. Hän kuitenkin lisäsi, että jokaisen tukiperhevanhemman henkilökohtaiset resurssit antavat viitteitä siitä, kuinka paljon kukin heistä pystyy itsestään antamaan (Isoniemi, 2000, 62).

Itse toimijat pitävät tärkeänä sitä, että toiminnan johtotähti on vapaaehtoisuus. Sekä maallikkoja että ammattilaisia tarvitaan kohdatessa ihmisiä hyvinkin erilaisissa elämän pulmatilanteissa (Hokkanen, 2003, 70). Toimijat itse näkevät, että ammatillisuudesta on hankalimmissa tilanteissa hyötyä ja ammattikokemus vahvistaa maallikkokokemukseen perustuvaa auttamista (2003, 77). Hokkasen tutkimuksessa mukana olleet vapaaehtoistoimijat eivät kuitenkaan olleet sitä mieltä, että vapaaehtoistoiminnassa pitäisi tehdä työnjakoa vapaaehtoistyön vaativuuden ja vapaaehtoisauttajan ammatillisen tietämyksen mukaan (2003, 81).

Hokkanen näkee vapaaehtoistyön paikkana, jossa vapaaehtoistoimija saa pysähtyä itselle tärkeiden asioiden äärelle (2003, 75). Joku voi kompensoida mahdollisesti palkkatyössä vajaalle käytölle jääviä henkilökohtaisia kykyjään ja taitojaan vapaaehtoistyössä (2003, 78).

Hokkanen viittaa Määttä (1987), joka määrittelee virallisen vapaaehtoistyön liki virallista sektoria olevaksi, virallisen sektorin ohjaamaksi ja sitä täydentäväksi vapaaehtoistyön muodoksi. Hokkanen puhuu arkisemmin ammatityön apulaisesta (2003, 70). Kolmas sektori määrittelee itse

viralliseksi vapaaehtoistyöksi organisoituneen vapaaehtoistoiminnan ja epäviralliseksi neljännen sektorin tai kahdenkeskisen vapaaehtoistoiminnan. Käsitteen määrittelyn hankaluuden vuoksi on selkeintä puhua organisoidusta ja organisoimattomasta vapaaehtoistoiminnasta (2003, 70).

Auttamisammattien juuret ovat ihmisten vapaaehtoisessa toisistaan huolehtimisessa (Hokkanen, 2003, 256). Voimavaroina vapaaehtoisessa auttamisessa - auttajan ja autettavan suhteessa - on erilaisuus, samuus, vertaisuus ja osallisuus. Ne painottuvat vapaaehtoisilla eri tavoin ja oletettavaa on, että erilaisissa vapaaehtoisen auttamisen muodoissa voimavarojen näkyvyys voi poiketa toisistaan huomattavasti (2003, 265). Myös tukiperheiden resurssit ovat osoittautuneet rajallisiksi tilanteessa, jossa tukea tarvitsevat perheet ovat moniongelmaistuneet. Lastensuojelun sosiaalityön asiakkaiden ja joskus myös viranomaisten tukiperheille asettamat toiveet tuntuvat usein mahdottomilta ja toisinaan tuntuu, että tukiperhetoiminnalta toivotaan jotakin sellaista, jota se ei kykene ja jota sen ei ole tarkoitukseen kyetä tarjoamaan. Hyvä olisi pohtia voimavarojen ja motiivien luonnetta tukiperheidenkin osalta. Onko tukiperheillämme täysin erilainen elämänhistoria kuin tuettavan lapsen perheellä vai löytyykö tukemisen taustalta ehkä jotakin samanlaista tai vertaista? Osallisuus lähtee mielestäni humanista auttamishalusta, joka saattaa törmätä raadolliseen todellisuuteen auttamisen ja tukemisen monipolvisessa jatkumossa.

Liisa Hokkasen mukaan vapaaehtoistojaksi ryhtyminen tapahtuu kunkin ihmisen persoonalle ominaisella tavalla. Joku lähtee mukaan hetken mielijohteesta, toinen miettii ja tutkailee ennen sitoutumistaan ja kolmas tavallaan ajautuu pitkäaikaiseksi vapaaehtoistojaksi. Hokkanen pitää tärkeänä sitä, että vapaaehtoisten etsijät rekrytoinnissaan tunnistavat ja huomioivat yksilöiden erilaiset tavat sitoutua (2003, 43). Vapaaehtoisuudesta tulee usein elämäntapa, jota ei vähäisin perustein vaihdeta toiseen vapaaehtoistoiminnan muotoon (Hokkanen, 2003, 45).

Hokkanen näkee vapaaehtoistyön yksilöllisten, järjestöllisten ja yhteiskunnallisten reunaehtoisten rajaamaksi (2003, 46 – 47). Yksilöllisiä vapaaehtoistojisuuden raameja ovat esimerkiksi perhetilanne ja palkkatyö. Järjestöllisiä raamituksia vapaaehtoistyölle ovat esimerkiksi toimintaa koordinoivan järjestön tai organisaation toimintatavat, vapaaehtoisten työnohjaus ja tuki sekä toimintaan osallistuvalla odotettu sitoutumisen aste. Hokkasen mukaan erityisen tärkeää vapaaehtoistyössä mukana oleville oli toiminnan avoimuus, yhdessä tekeminen, yhteiset toimintaa ohjaavat arvot sekä toimijan hyväksyminen omana itsenään (2003, 51-52). Säännöllisillä suunnittelu-, koulutus- ja purkutilanteilla on merkittävä rooli toiminnan sujuvuuden, sen mahdollisen kehittämisen sekä toimijoiden sitoutumisen kannalta (2003, 55). Yhteiskunnallisina reunaehtoina voivat olla Hokkasen tulkintojen mukaan esimerkiksi vapaaehtoisuuden arvostus,

tasa-arvoinen toimijuus sekä toisaalta yhteisvastuullisuus, mutta myös yksilöllistyminen. Nämä reunaehdot olivat harvoin oman vapaaehtoistyöhön osallistumisen reunaehdoja, mutta ne saattoivat mahdollistaa, estää tai suunnata organisoitua vapaaehtoistyötä (2003, 56). Tukiperhetoiminnassa näkisin ensisijaisesti yksilölliset reunaehdot tukivanhemmaksi ryhtymisen mahdollistajiksi tai rajaaviksi tekijöiksi. Järjestöllisten ja organisatoristen reunaehtojen näkisin olevan erityisen tärkeitä tukiperhereservin ylläpitoa ja kasvattamista ajatellen. Jos tukiperheisiin ja heidän hyvinvointiinsa panostettaisiin nykyistä enemmän, olisivat tukiperhettä odottavien lasten jonot ehkä lyhyempiä.

Arvomaailman koveneminen ja julkisten resurssien puute on lisännyt järjestöpohjaisten tukimuotojen tarvetta, mutta riskinä lisääntyvän tarpeen myötä on liiallinen vapaaehtoistyön olemassaolon ytimen, autonomisuuden, rajoittaminen (2003, 56). Vapaaehtoistoimijat näkivät, etteivät he eivätkä ammattilaiset yksinään pysty vastaamaan alati kasvavaan tuen ja avun tarpeeseen, vaan heidän on yhdessä toimittava ja pyrittävä lisäämään tukemisen tapoja (2003, 57).

Hokkanen puhuu vapaaehtoistoiminnan mielekkyydestä viitatessaan asioihin, jotka motivoivat toimijoita mukaan (2003, 58). Hän jakaa vapaaehtoistyön mielekkyyden näkökulmat yksilölliseen, yhteisölliseen, yhteiskunnalliseen sekä arvopohjaiseen mielekkyyteen (2003, 60 - 63). Yksilöllisesti koettu mielekkyys perustuu merkitykselliseen tekemiseen ja ihmissuhteisiin, rikastuttaa vapaaehtoistoimijan elämää, mahdollistaa esimerkiksi lasten kanssa toimimisen, syventää omaa ammatillisuutta ja antaa onnistumisen kokemuksia. Yhteisöllinen mielekkyys puolestaan rakentuu yhteenkuuluvuuden tunteesta osana verkostomaita toimintatapaa, toiminnallisuudesta sekä perhekeskeisyydestä. Perhekeskeisyydellä tarkoitetaan sitä, että vapaaehtoistyöhön voi osallistua koko perhe ja vapaaehtoisuudesta tulee usein perheen harrastus. Yhteiskunnallinen mielekkyys perustuu Hokkasen näkemyksen mukaan toiveeseen yhteiskunnasta, jossa pulassa olevien ihmisten asiat olisivat paremmin (2003, 64). Arvopohjainen mielekkyys liittyy taas vapaaehtoistoimijan omaan ihmiskäsitykseen ja käsitykseen hyvästä elämästä. Jotkut vapaaehtoisista puhuvat kutsumuksesta ja toiset kansalaisvelvollisuudesta (2003, 65).

Hokkanen näkee, että vapaaehtoisuus voi perustua päätökseen, valintaan tai sattumaan. Näissä tilanteissa vapaaehtoiseksi ryhtyvä punnitsee omaa elämäntilannettaan, tapaansa elää ja henkilökohtaisia arvojaan suhteessa käsitykseen elämän tarkoituksesta, ihmissuhteista, ihmisen ja yhteiskunnan suhteesta sekä vapaudesta ja vastuista kansalaisnäkökulmasta (2003, 66). Tukiperhetoiminnassa koen vapaaehtoisuuden olevan tietoisien valinnan ja päätöksen tulosta.

Hokkasen tutkittavat olivat sitoutuneita, mutta moni heistä koki toimivansa jo vapaaehtoistyövoimavarojensa ääri rajoilla eivätkä he olleet valmiita vastaamaan mahdollisiin lisävaatimuksiin sitoutumisensa tai aktiivisuutensa suhteen. Hokkanen viittaa kilpaan, jota käydään yksilöiden voimavaroista työelämän ja henkilökohtaisten vapaavalinnaisten toimintojen kesken (2003, 54). Yhteenvetona edellisiin lukuihin voi tehdä sen johtopäätöksen, että yhteiskunnallinen muutos ja sen mukanaan tuomat yksilölliset paineet koskettavat kaikkia yksilöitä. Silti joillakin ihmisillä on vilpittömän halu auttaa, mutta sillä tavoin kuin se heidän omaan elämäntilanteeseensa sillä hetkellä sopii. Kuinka tämän päivän vapaaehtoisuus sopii yhteen sitoutumista vaativan lastensuojelun vapaaehtoistyön kanssa ?

3.3. Tukemisen haasteet

Perheiden kanssa tehtävän työn muotoja on hyvin erilaisia. Kaikki tarjolla olevat perheiden tukipalvelut eivät sovellu automaattisesti tuen tarpeessa olevien perheiden tarpeisiin. Kyösti Raunio (2004, 191) painottaa, että julkisen palvelujärjestelmän tulee joustavasti huomioida asiakkaiden yksilölliset tarpeet. Universaalissa palvelujärjestelmässä se näyttäytyy haasteena, jossa järjestelmän on muokkaututtava mahdollisuuksien mukaan yksilöiden tarpeisiin unohtamatta yksilöiden tasaveroista kohtelua. Taskisen (2002, 68) mukaan yleisellä tasolla perheiden tiedon ja tuen tarve on kolmitasoisista. Useimmat vanhemmat haluavat tietoa tehdäkseen parhaansa lasten kasvatustehtävässään. Perheen elämänkaareissa perhettä kohtaa monenlaisia pulmallisia ja usein yllättäviä tilanteita, jossa perhe tarvitsee tiedon lisäksi myös tukea. Joskus nämä perheiden vaikeudet muuttuvat sellaisiksi, että perheellä itsellään ei riitä kykyjä tai voimavaroja kriisistä selviytymiseen ja perhe tarvitsee vankkaa tukea. Tällöin palveluja odotetaan yksilön tueksi ja osaksi arjen monivyyhtisiä prosesseja (Raunio, 2004, 192).

Lastensuojelutyössä perheiden ongelmia lähestytään yleensä aikuisten näkökulmasta. Yleisenä käytäntönä on ensisijaisesti vanhempien tukeminen, koska lasten hyvinvoinnin nähdään olevan vahvasti sidoksissa perheen kokonaistilanteeseen. Johanna Hurtig nimittää tällaista lastensuojelutyötä epäsuoraksi lasten auttamiseksi (2003,183). Perheen ongelmia on lähestyttävä monesta eri näkökulmasta ja itse asiassa niitä pitäisi lähestyä jokaisen perheenjäsenen näkökulmasta ennen kuin varsinainen päätös tietyn tukitoimen käytöstä tehdään. Useita vuosikymmeniä sitten perheet tyypiteltiin yhden primääriongelman kuten esimerkiksi vanhemman

liiallisen alkoholin käytön mukaan, mutta nykyään puhutaan moniasiakkuusperheistä. Yhden perheenjäsenen ongelmaa ei voi rajata vain tätä henkilöä koskevaksi ja hänen näkökulmastaan tiedostetuksi, vaan on huomioitava ongelman vaikutukset kaikkiin perheenjäseniin. Heino painottaa verkostoituvan työn joustavaa rakenteellista ja sisällöllistä luonnetta lapsen tarpeen ja tilanteen mukaan (Heino, 2000, 70). Johanna Hurtig (2006, 192) pitää lapsen oikeuksien korostamista ja lapsen kohtaamisen kehittämistä sosiaalityön yhtenä tärkeimmistä eettisistä ja ammatillisista haasteista. Lapsen osallistava työote ei riitä, vaan on omaksuttava uusi asenne lapseen toimijana. Hurtigin (2006, 189) mukaan lapsille on tärkeää, että sosiaalityöntekijä ottaa heidät vakavasti; varaa riittävästi aikaa ja antaa sinä hetkenä jakamattoman huomion heille. Lapset kaipaavat tietoa ja tilanneselvennystä, he eivät ole vain arvioinnin kohteita.

Tarja Pösö (2007, 68) nostaa yhtenä tärkeänä kehittämistarpeena tiedon lisäämisen lastensuojelussa. Hän puhuu lastensuojelussa käytetystä ja tuotetusta sekä myös puuttuvasta tiedosta. Hän korostaa jokaisen ammattilaisen henkilökohtaista näkemystä hyvästä lapsuudesta ja perheestä, johon ammattilainen lisää koulutuksensa ja työkokemuksensa myötä karttuneen tiedon lapsista ja heidän perheistään. Yhtä lailla asiakasperheillä ja heidän elämässään mukana olevilla läheisillä on omanlaisensa kokemukset ja näkemykset riittävän hyvästä lapsuudesta ja perheestä. Ammattilaisten apuna lastensuojelutyössä on usein maallikkoja, joilla on omat näkemyksensä samoista asioista. Kukin näistä edellä mainituista lastensuojelun osapuolista väistämättä tai ainakin osittain toimii omaan kokemus- ja arvomaailmaansa nojaten henkilökohtaisten resurssiensa puitteissa pyrkien vilpittömästi hyvään perhe-elämään ja vanhemmuuteen.

Huomiota kiinnitetään enenevässä määrin lapseen ja hänen tilannekohtaiseen kokemukseensa. Johanna Hurtig näkee, että lapsilähtöisessä sosiaalityössä tieto on olennainen osa ammattilaisten ja lasten kohtaamista. Hän painottaa, että lasta ei pidä kohdata vain vanhempiensa lapsena, perheen jäsenenä, hoivan, kasvatuksen tai suojelun kohteena, vaan oman elämänsä asiantuntijana. Tieto on tärkeää sekä lapselle itselleen että häntä kohtaavalle työntekijälle. Jos lapselle annetaan mahdollisuus, hän pystyy ilmaisemaan toiveitaan, odotuksiaan ja pelkojaan (Hurtig, 2006, 183). Esimerkiksi uusperheessä elävien lasten ajatukset omasta perheestään ja siitä, ketä siihen kuuluu poikkeavat Ritala-Koskisen tutkimuksen mukaan suuresti siitä, miten vanhemmat ja ammattilaiset olettavat lapsen määrittävän perheensä (Ritala-Koskinen, 2003, 139). Ydinperheiden lasten näkemys perheestä ja kodista on varsin erilainen kuin uusperheessä asuvan lapsen käsitys perheestään tai perheistään, jota ei voi määritellä vain ”saman jääkaapin periaatteella”, vaan lapsen tärkeinä pitämillä läheisyysuhteilla (Ritala-Koskinen, 2003, 124). Lapsen kokemuksen kuuleminen ja sen huomioiminen on lastensuojelun nimissä tehtävän työn lähtökohta.

3.4. Perheen osallisuus lastensuojelussa

Yhtenä näkökulmana perheenjäsenten osallisuuteen Aino Kääriäinen (2007) nostaa esiin epävarmuuden sietämisen ja kirjoitetun tiedon suhteen sosiaalityössä. Hän on tutkinut erilaisia dokumentteja sosiaalityön lastensuojelun arjen käytännöistä ja näkee siinä tarvetta totuudellisuudelle. Asiakkaan osallisuus sosiaalityön kirjoitetussa tiedossa jää hänen mielestään liian vähäiseksi. Hänen mukaansa dokumentointi on yksipuolista ja huomioi vain osan dokumentoitavassa tilanteessa mukana olleista ihmisistä ja asioista. Kirsi Günther (2006, 93) on tutkinut pro gradu-työssään tukiperhepalvelua käyttävien lasten asiakirjoja lapsilähtöisyyden periaatteella. Hänen tutkimuksessaan lapsen asiakirjoissa toimijoita olivat aikuiset; eri alojen viranomaiset, äidit ja tukiperheiden äidit. Näistä tutkituista asiakirjoista puuttuivat miltei tyystin lapsen lisäksi lasten isät ja sosiaalityöntekijäkin jäi melko kuulumattomaksi. Riina Isoniemi havaitsi viikonloppuperhesijoituksia koskevassa tutkimuksessaan myös, että sosiaalityöntekijöiden puheissa miehet eivät tule esille puuttuvina isinä (Isoniemi, 2000, 76). Näin dokumentti muokkaa kuvaa tuon hetken todellisuudesta sen mukaan, mitä sosiaalityöntekijä näkee tarpeellisena kirjata. Näistä yksittäisistä kirjauksista muodostuu esimerkiksi lastensuojelussa pitkä historia, jonka tärkeyttä lapselle itselleen ei voi kiistää. Jos dokumentointi ei ole riittävän kokonaisvaltaista, lapsen käsitys omasta lapsuudestaan ja hänen kohtaloaan määrittäneistä tapahtumista voi jäädä yksipuoliseksi. Güntherin (2006, 92) mukaan hänen tutkimansa tukiperheessä käyvien lasten asiakirjat olivatkin äidin elämäntarinoita. Monien tutkijoiden mielestä lapsen paikka oli taustalla, näkymättömissä ja kuulumattomissa. Aino Kääriäinen on tutkimuksensa myötä tullut päinvastaiseen tulokseen ja toteaa, että lapset näkyvät asiakirjoissa – tosin marginaalissa. Hän tutki kahdenkymmenen lapsen asiakirjoja ja löysi sieltä lapsilähtöisiä asiakirjatekstikatkelmia yhteensä 134 (2006, 65). Syynä aiempien tutkimusten tuloksiin hän näkee erilaiset kontekstit ja tutkijoiden erilaiset tulkinnat siitä, milloin lapsi on näkyvä (2006, 46). Hän ryhmittelee lapsen näkymisen asiakirjoissa suorana kohtaamiseen ja lapsen puheisiin, ammattilais- ja aikuisvälitteiseen puheeseen sekä lapsen havainnoimiseen kohtaamistilanteessa (2006, 51). Keskeisimpiä kriteereitä lapsesta tehtäville asiakirjamerkinnöille on Kääriäisen mukaan lapsen ikä, hänen suhteensa vanhemmuuteen, perheen asiakkuuden vaihe lastensuojelun prosessissa sekä lasta koskevan asian kiireellisyys (2006, 64).

Aino Kääriäinen näkee, että yhdessä tiedostetusta ja tiedetystä on helpompi kirjoittaa eettisesti kestäviä asiakirjoja (Kääriäinen, 2007, 265). Lastensuojelun dokumentointi on saanut kritiikkiä

viimeisten vuosien aikana ja varmasti syystä. Sosiaalityöntekijöiden kiireinen työtahti ja hetkessä muuttuvat työtilanteet tekevät työstä sirpaleista ja keskittyminen yhteen asiaan herkeämättä on miltei mahdotonta työn luonteen vuoksi. Kääriäinen näkee asiakirjoista löytyvät tarinat katkelmallisina (2006,48). Huomioiden työn luonne olisi kehitettävä sellaisia dokumentointitapoja, jotka mahdollistavat jaksottaisen dokumentoinnin muun työn lomassa.

Tosin todellisessa arjen työssä olen itsekin tehnyt dokumentteja, joissa olen syyllistynyt Kääriäiseen mainitsemaan yksipuolisuuteen. Toisaalta näen, että usein dokumentoitavat tilanteet ovat tunnekylläisiä ja sosiaalityöntekijälle saattaa olla haasteellista asettua tavallaan tarkkailijan rooliin. Jokaisessa kohtaamisessa olisi pyrittävä näkemään ihmiset ja asiat yksittäisinä, ei ennakoituina jatkumoina ja näin ne myös dokumentteihin kirjaamaan.

Käytännön esimerkkinä perheen aktiivisesta osallisuudesta kuten myös perhettä ympäröivän läheisverkoston osallisuudesta vuorovaikutuksen tasolla ja yhteistyön nimissä on perheen, suvun ja yhteisön voimaa sekä tasaveroista osallisuutta korostava läheisneuvonpito, jonka juuret ovat Uudessa-Seelannissa 1980-luvulla.

Children Act 1989 mobilisoi läheisneuvonpitoneuvottelut Englannissa. Läheisneuvonpitoa pidettiin tärkeänä lasten äänen kuuluville saamiseksi keskittyen lasten ja heidän vanhempiansa välisiin suhteisiin ja painottaen perheiden ja ammattilaisten kumppanuutta. Läheisneuvonpito oli oiva väline hahmottaa kunkin perheenjäsenen omat käsitykset siitä, mikä on hänen perheensä ja ketä siihen kuuluu. Joustavan perhekäsitteen nähtiin mahdollistavan perhelähtöisen, toisin sanoen perheen omaa elämisen tapaa kunnioittavan, yhteistyön lapsen parhaaksi (Featherstone, 2004, 135)

Marshin ja Crow'n (1998) tutkimukseen nojaten Featherstone kuvailee perheen jäsenten pitäneen läheisneuvonpitotilanteita tunnepitoisina ja stressaavina, mutta suurin osa neuvotteluun osallistuneista läheisistä olisi valmis osallistumaan jatkossakin neuvotteluun. Prosessissa oli tärkeää keskinäinen kunnioitus ja osallisten tasaveroisuus. Neuvottelun koollekutsujat kokivat neuvotteluista sopimisen tunnetasolla vaativiksi ja sosiaalityöntekijät olivat huolestuneita mahdollisesta työn lisääntymisestä. Läheisten kokoontumisten tuloksena oli kuitenkin useimmiten eteenpäin suuntaava suunnitelma, joka vähensi sosiaalihuollon viimesijaisten keinojen tarvetta.

Läheisneuvonpidosta ei ole tullut yleistä ammattilaisten käytäntöä. Yhtenä syynä voi olla läheisneuvonpitoon tarvittava tutkijat yllättäneet määrä työtunteja. Featherstone perään kuuluttaa enemmän resursseja eri sukupuolta edustavien läheisten ja sukulaisten ajatusten tarkasteluun ja

siihen, miten nämä ajatukset näkyvät perheiden käytännön arjessa (Featherstone, 2004, 136 – 137). Suomessakin tätä tavallaan yhteisöllistä tapaa auttaa ollaan arasteltu, vaikka sen rantautuessa Suomeen koulutettiin suuri joukko läheisneuvonpidon vetäjiä. Läheisneuvonpidon myötä perheenjäsenten ja varsinkin lapsen osallisuus heitä koskevissa asioissa lisääntyisi. Konkreettisen asiakaslähtöisen läheisneuvonpitotyöskentelyn myötä tuki- tai palvelusuunnitelmat tilanteiden ratkaisemiseksi saattaisivat kantaa nykyistä pidemmälle. Ohittaa ei voi tutkimustulosta, jonka mukaan 80-90% neuvonpidossa mukana olleista lapsista, perheistä ja läheisistä on ollut työskentelytapaan ja sen mukanaan tuomiin tuloksiin tyytyväisiä (Heino, 2000, 3)

3.5. Tukemisen ja kontrolloimisen jännitteiset kentät

Perheiden kanssa työskentelyssä työntekijä kohtaa aika ajoin kritiikkiä monilta eri tahoilta niin käytännön kentällä kuin valtakunnan tason uutisissa ja tutkimuksissa. Yleiset ja yksityiset näkemykset perheiden tarpeista ovat moninaisia ja näin ollen perheiden auttaminen on hyvin kompleksista. Toisinaan yhteiskunnan ja sen viranomaisten nähdään puuttuvan liiaksi perheiden yksityiseen ja toisinaan viranomaisten katsotaan tekevän liian vähän. Juhani Lehto viittaa sosiaalityöntekijän omaan ammattietiikkaan, joka helposti joutuu koetukselle yhteiskunnan odotusten ja vallalla olevan yleisen moraalin kanssa (Lehto, 1997, 103). Perheiden kanssa tehtävään työhön liittyen on viime aikoina puhuttu kumppanuudesta, joka viittaa familismiin ja yhteisöllisyyteen (vrt. edellä Jallinoja) sekä hallinnan analyysistä, jolle on ominaista mahdollisuuksien, ei rajoitusten, kautta perheisiin vaikuttaminen (Vuori & Nätkin, 2007, 35). Mielestäni tähän tapaan toimia liittyy taustalähtökohtana familistinen elämänhallinta, jossa loppujen lopuksi on kyse kasvatusvastuusta. Yesilova on sitä mieltä, että tänä päivänä vastuu lasten kasvatuksesta on kodeilla, mutta vastuu kotien kasvatuksesta onkin yhteiskunnalla (Yesilova, 2007, 62). Muuttuvassa yhteiskunnassa tietoisuus perheestä vaatii ammattilaisten jatkuvaa ” kuulolla oloa” tai yleisellä tasolla perheen aktiivista reflektointia reaaliajassa. Lastensuojelun moninaisuus voi tehdä siitä hankalasti ymmärrettävän, mutta Tarja Pösön mukaan se ei oikeuta sosiaalityöntekijöitä kieltämään olemassa olevan todellisuuden vihjeitä, vaan velvoittaa hämmästelemään, etsimään tietoa tai ymmärtämään (Pösö, 2007, 82). Auttamisen paikkoja on mietittävä niin menneen, nykyisyyden kuin tulevankin näkökulmasta.

Lastensuojelussa autettavan kokemus huonosta palvelusta tai auttajien kokemus epäonnistuneesta auttamisyrityksestä kumpuaa usein ylimitoitetuista tai vääristä odotuksista. Viimeistään odotusten törmätessä todellisuuteen olisi tärkeää pohtia syvemmin sitä, mitä vanhempi, sosiaalityöntekijä ja mahdollinen muu toiminnassa mukana oleva henkilö tai henkilöt, pitää ehdottoman tärkeänä ja mitä vähemmän tärkeänä toiminnan tai palvelun onnistumisen kannalta. Kohtaamistilanteiden jännitteiden vähentämiseksi yhteistoiminnasta pitäisi pyrkiä tekemään mahdollisimman läpinäkyvää toisin sanoen kaivataan avointa ja suoraa vuorovaikutusta.

Neuvotteluista ja avoimuudesta huolimatta on aina olemassa aiheita, joissa perheen tukemispolitiikka ja tukemisen tavat eivät voi välttyä kontrollilta ja joissa feministinen ymmärrys on ratkaiseva (Featherstone, 2004, 186). Hyvistä pyrkimyksistä huolimatta lastensuojelussa tulee vastaan tilanteita, joissa yhteinen päämäärä tai tavoite tuntuu mahdottomalta saavuttaa. Palvelun ja kontrollin yhtäaikaisuus tuo omat jännitteensä lastensuojelun tukitoimiin.

3.6. Tutkimustehtävä

Tukiperhetoiminnan tavoitteena on lapsen ja perheen tukeminen niin, että perheen omat voimavarat vahvistuvat. Nykytilanteessa näyttää siltä, että tukiperheiden tarve on jatkuvassa nousussa. Tukiperheitä tarvitsevia perheitä tulee olemaan aina jonossa. Asian kääntöpuolena on se, että moni tukiperhetoiminnasta kiinnostunut ja siitä tietoa saanut jättää prosessin kesken. Ehkä tukiperheenä toimiminen vaatii nykyajan ihmisiltä ja perheiltä liian suuria epäitsekkeitä ratkaisuja suhteessa omaan hyvään.

Taustaoletuksena tutkimukselleni tukiperhetoiminnasta on kokemusperäinen, suoraan tukiperheiltä tullut tieto tukiperheiden tuen ontuvuudesta. Moni perhe kokee, että he ovat yksin vapaaehtoistyössään. Heidät on kyllä valmennettu tehtäväänsä, mutta elävä elämä tuo eteen monenlaisia tilanteita, joissa tukiperhevanhemmat kaipaavat lastensuojelun ammattilaisen, kyseessä olevan asiakasperheen sosiaalityöntekijän opastusta ja tukea. Tukiperhetoiminnassa sosiaalityöntekijän ja asiakasperheen vanhemman / vanhempien pidempään jatkunut suhde on usein tiiviimpi kuin sosiaalityöntekijän suhde tukiperheeseen. Sosiaalityöntekijöiden kiireinen työtahti ja moninainen toimenkuva voi olla syynä siihen, että spontaanit ”mitä kuuluu”-yhteydenotot tukiperheisiin jäävät tekemättä. Useimmiten tukiperheen ja sosiaalityöntekijän

kohtaamisen paikat sijoittuvat tukiperhesuhteen alkuvaiheeseen; tukiperhesopimuksen ja –suunnitelman tekemiseen ja sopimuksen uusimiseen tai tukiperhetoiminnan pulmatilanteisiin.

Tarkoitukseni on analysoida tukiperhepalvelua käyttävien jyväskyläläisten sosiaalityöntekijöiden kokemuksellista ja käytännön tietoa tukiperhetoiminnasta yhtenä lastensuojelun avohuollon tukitoimena. Löytyykö sosiaalityöntekijöiden kokemuksista ja näkemyksistä jotakin sellaista, mikä tekisi tukiperhetoiminnan nykytilaa ymmärrettävämmäksi ja mahdollistaisi toisin tekemisen paikkoja? Kattavan kokonaiskuvan saaminen tukiperhetoiminnan osapuolten näkemyksistä on huomattavasti laajemman kokonaistutkimuksen tai useampien osatutkimusten paikka. Ajatukseni on lähestyä tukiperhetoimintaa organisatorisesti ja sosiaalityöntekijälähtöisesti etsien palvelun tuottamisen solmukohtia virallisen ja epävirallisen auttamisen rajapinnoilta.

Kuntatalouden tiukkuus näkyy Jyväskylässäkin ja toimintoja tehostetaan kautta linjan. Yhtenä tutkimukseni taustalla vaikuttavana tekijänä on Jyväskylän kaupungin lastensuojelussa ilmennyt taloudellinen tarve tarkastella sen eri toimintoja lähemmin. Tukiperhetoiminnan osalta tämä tarkoittaa tukiperhepalvelun tuotteistamista ja sen myötä kilpailuttamista. Tukiperhepalvelun järjestämisen vaihtoehtoina on pitäytyminen itse tuotetussa, sijaishuoltoyksikön koordinoimassa palvelussa tai palvelun ostaminen Pelastakaa Lapset ry:ltä.

Mielenkiintoni tukiperhetoiminnan tutkimiseen sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta kumpusi halustani ymmärtää itse ja saada ehkä sosiaalityöntekijät tiedostamaan tukiperhetoimintaa pintaa syvemältä. Lähestyn tukiperhetoimintaa kokonaisvaltaisesti, mutta tiedon syventämisen polttopisteessä ovat tukiperhetoiminnan mahdollistaja, tukiperheen hakemisesta päätöksen tekevä sosiaalityöntekijä ja hänen näkemyksensä tukiperhetoiminnasta. Yleisellä ja henkilökohtaisella tasolla tiedostamisen kautta jotakin voisi pyrkiä tekemään toisin. Eräs sosiaalityöntekijöistä totesi, että vastatessaan kysymyksiin hän huomasi, miten vähän tukiperhetoiminnan kysymyksistä on keskusteltu työyhteisössä eikä toiminnan olennaisiin kysymyksiin ole pureuduttu palveluyksikönsä tasolla.

Jyväskylän kaupungin sijaishuoltoyksikkö toimii maakunnallisesti ja Keski-Suomen kunnat sekä Kangasniemi ovat tehneet sijaishuoltoyksikön kanssa ostopalvelusopimuksen koskien sijaishuollon palveluita ja avohuollon osalta tukiperhepalveluita. Useat kunnat käyttävät näissä tarpeissaan sekä Pelastakaa Lapset ry:n palveluita että Jyväskylän kaupungin sijaishuoltoyksikön palveluita. Vuosina 2004 – 2006 sijaishuoltoyksikön kautta tukiperheisiin on sijoitettu vuosittain noin 50-60 keskisuomalaista lasta. Näistä lapsista pääsääntöisesti yli puolet on ollut jyvaskyläläisiä lapsia ; esimerkiksi vuonna 2005 38/62 (jyvaskyläläinen lapsi / kaikki kyseisenä vuonna sijoitetut lapset) ja vuonna 2006 26/48. (Sijaishuoltoyksikön tilastot 2003-2006).

Jyväskylän kaupungin sosiaalityöntekijät ovat aiempina vuosina käyttäneet sekä oman organisaation tukiperheitä että Pelastakaa Lapset ry:n tukiperheitä lastensuojelun avohuollon piirissä olevien perheidensä tukemisessa. Kuntien yleinen palveluiden kilpailuttamistendenssi on tavoittanut myös lastensuojelun. Lasten sijaishuoltopaikkojen, sijaisperheitä lukuun ottamatta, kilpailuttaminen on tätä päivää. Toinen kuntien vastuukentän kaventamistapa on palveluiden ostaminen muilta tuottajilta. Sosiaalitoimen toimintoja ulkoistettaessa yhtenä kohteena on tukiperhetoiminta. Tukiperhepalvelutarpeen kartoitusta ja neuvotteluja käydään Pelastakaa Lapset ry:n Keski-Suomen aluetoimiston kanssa. Tähän mennessä käydyissä neuvotteluissa on päädytty vuoden 2008 alusta alkaen jyvaskyläläisten lastensuojeluperheiden tukiperhepalveluiden hakemiseen etupäässä Pelastakaa Lapset ry:n kautta.

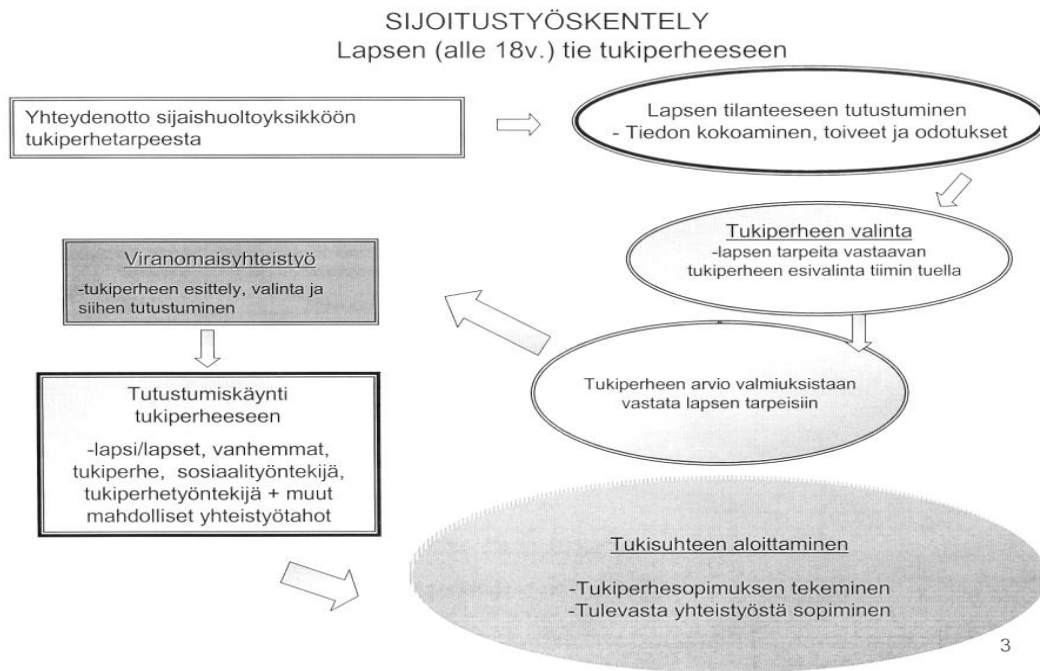
4.1. Tukiperhetoiminnan konkretiaa

Tukiperhetoiminnassa kaksi perusprosessia, lapsen avohuollollinen sijoitus tukiperheeseen ja tukiperheeksi valintaa edeltävä prosessi. Jotta tukiperhepalvelua voidaan tarjota on palveluntuottajan löydettävä tehtävään sopivia perheitä. Tukiperheeksi ei tulla yhdessä yössä, vaan perheen valinnassa ja tukiperheeksi hyväksymisessä noudatetaan lastensuojelulakia ja hyväksi havaittuja käytäntöjä. Tukiperheeksi ryhtyminen on itsessään prosessi, jossa sekä perhe itse että rekrytoiva palveluntuottaja tutkailee perheen mahdollisuuksia tukiperheenä toimimiseen monesta eri näkökulmasta. Tukiperheeseen sijoittuminen on prosessi, jossa ovat mukana lapsi ja hänen vanhempansa, asiakasperheen sosiaalityöntekijä, tukiperhe ja palvelua tuottavan tahon sosiaalityöntekijä.

Yhteistyön onnistumiseksi tukiperhetoimintaa raamittaa suunnitelmallisuus ja sopimuksellisuus, jonka myötä molemmat perheet ja asiakasperheen sosiaalityöntekijä tekevät tukisuhteen alkaessa tukiperhesuunnitelman ja –sopimuksen. Sopimus tehdään aina määräajaksi, yleensä vuoden mittaiseksi. Sopimusta voidaan tarvittaessa tarkistaa aiemminkin. Sopimukseen sisältyy tukiperheen, lapsen ja hänen perheensä sekä sosiaalityöntekijän yhteystiedot, eriteltynä osapuolten velvollisuudet ja oikeudet sekä tukiperheen veronalaisen palkkion ja kulukorvauksen määrittelyt. Suunnitelmaan merkitään lapsen hoitoon ja kasvatukseen vaikuttavat tekijät kuten esimerkiksi allergiat tai muut sairaudet, vuorokausirytmii, lapsen ja vanhempien toiveet. Tukiperhesuunnitelmassa yhdessä mietittyjä tavoitteita ja niiden saavuttamista arvioidaan vähintään vuoden välein. Viimeistään näissä tilanteissa ”mitataan” tukiperhepalvelun hyötyä kyseessä olevalla lapsella ja hänen vanhemmilleen sekä kartoitetaan kummankin perheen elämäntilanne miettien tukisuhteen jatkamista. Lastensuojelun avohuollon tukitoimien tarkoituksena on tukea lasta ja perhettä elämän kriittisissä käänöksissä. Jos perheen olosuhteissa tapahtuu positiivisia muutoksia, on aina mietittävä, onko tukiperhesuhteen jatkaminen tarkoituksenmukaista. Huolimatta siitä koko uuden ihmissuhdeverkon luominen tuntuu huijaukselta ja varsinkin, jos sitä ajattelee lapsen näkökulmasta. Ideaalitalanteessa tukiperhesuhde on ehtinyt muodostua niin kiinteäksi, että yhteydenpito jatkuu vielä virallisen tukisuhteen loputtuakin.

4.2. Sijaishuoltoyksikön prosessivastuut tukiperhetoiminnassa

Tukiperhesijoitus on suunnitelmaan ja sopimukseen perustuva lastensuojelun avohuollon tukitoimi. Alla on Sijaishuoltoyksikön prosessikuvio tukiperhesijoituksesta siltä osin kuin sijaishuoltoyksikön tukiperheitä välittävä sosiaalityöntekijä on mukana sijoitusprosessissa. Kuviossa ei näy lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijän itsenäistä roolia tarpeen kartoituksessa ennen tukiperhehakemuksen täyttämistä eikä varsinaisesta sijoituspäätöksestä alkavaa tukisuhteen kokonaisvaltaista tukemista ja seuranta tarkistuspalaverineen siihen saakka kunnes tukiperhesijoitus päättyy.

Kuvio 1 Lapsen polku tukiperheeseen – tukiperhesijoitus

Tukiperheen hakeminen käynnistyy sosiaalityöntekijän havaitsemasta huolesta. Yhdessä vanhemman kanssa perheen tilannetta pohdittuaan sosiaalityöntekijä täyttää tukiperhehakemuksen, jonka hän toimittaa sijaishuoltoyksikköön. Sijaishuoltoyksikön sosiaalityöntekijä tarkentaa tarvittaessa hakemuksessa olevia tietoja sosiaalityöntekijältä. Tämän jälkeen sijaishuoltoyksikön sosiaalityöntekijä etsii vapaina olevista tukiperheistään mahdollista sopivaa tukiperhettä kyseessä olevalle lapselle. Aina etsintä ei tuota tulosta, koska tukiperheitä on vähän ja monet tukisuhteet kestävät yli vuoden, joskus vuosiakin, joten jo toimivia tukiperheitä ”vapautuu” harvakseltaan. Sijaishuoltoyksikkö pyrkii etsimään uusia perheitä lehti-ilmoittelun ja yleisten infotilaisuuksien avulla. Kun sopiva perhe löytyy, sijaishuoltoyksikön sosiaalityöntekijä ottaa perheeseen yhteyttä ja kertoo tuen tarpeessa olevasta lapsesta ja hänen perheestään. Tukiperhe jää usein miettimään asiaa muutamaksi päiväksi, jonka jälkeen he ilmoittavat mahdollisen valmiutensa tutustua lapseen ja hänen perheeseensä. Ellei sijaishuoltoyksikön sosiaalityöntekijä ole jo perheen löydettyään ottanut yhteyttä asiakasperheen sosiaalityöntekijään,

hän tekee sen viimeistään tässä vaiheessa. Asiakasperheen sosiaalityöntekijä kertoo perheelle mahdollisesta tukiperheestä ja ehdottaa asiakasperheelle joitakin mahdollisia tutustumisaikoja. Tutustumiskäynnille osallistuvat tietenkin lapsi, hänen vanhempansa ja mahdolliset muut läheiset tai esimerkiksi perheen perhetyöntekijä, asiakasperheen sosiaalityöntekijä ja sijaishuoltoyksikön työntekijä. Usein tukiperheeseen on matkaa jonkin verran ja menomatka sujuu usein pienen jännittyneen kihinän vallassa. Tutustumiskäyntiin varataan yleensä aikaa kahdesta kolmeen tuntia. Useimmiten perheiden tutustumista siivittää jonkinlainen vieraanvaraisuus kahvittelun merkeissä. Tutustumisessa kumpikin perhe kertoo omasta perheestään ja elämäntilanteestaan ja yhdessä pohditaan tukiperhesijoitukseen liittyviä yleisen tason ja perhe- ja tilannekohtaisia asioita. Useimmiten jo ensimmäisellä kerralla päädytään yhteistyön aloittamiseen ja päätetään tehdä aiemmin mainittu tukiperhesopimus ja –suunnitelma. Joskus perheet haluavat ensiksi kokeilla, kuinka lapset sopeutuvat tukiperheeseen. Sijaishuoltoyksikön sosiaalityöntekijä jää tässä vaiheessa pois aktiivisesta tukisuhteen seuraamisesta. Tarvittaessa avohuollon sosiaalityöntekijä voi pyytää hänet mukaan neuvotteluihin tai tukisuhteen lopetuspalaveriin. Lapsen ja hänen perheensä sosiaalityöntekijän (lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijä) vastuulla on yhteydenpito ja kummankin perheen tukeminen tukisuhteen aikana.

Toinen tukiperhetoiminnan prosesseista tekee mahdolliseksi edellä kuvatun lapsen sijoittamisen tukiperheeseen. Ilman tukiperheitä ei olisi tukiperhepalvelua.

Tukiperheeksi haluava perhe ottaa yhteyttä sijaishuoltoyksikköön, jossa perheen tilannetta selvitetään alustavasti jo ensikontaktissa. Yhteydenoton jälkeen perheelle lähetetään tukiperhevanhemmuudesta kertova tietopaketti, esitietolomakkeet (perheen vanhemmat täyttävät yhteisen osion ja erikseen vielä henkilökohtaisen osion) sekä tietoa muista tukiperheiden valintaan tarvittavista muiden viranomaisten todistuksista (rikosrekisteriote ja kotikunnan sosiaalitoimen lausunto). Perhe täyttää esitietolomakkeet ja tilaa rikosrekisteriotteet, jonka jälkeen perhe palauttamalla lomakkeet sijaishuoltoyksikköön ilmaisee halunsa jatkaa tukiperhevanhemmuuteen tähtäävää polkua. Sijaishuoltoyksikön sosiaalityöntekijä(t) sopii perheen kanssa tapaamisesta, joka miltei aina tapahtuu perheen kodissa. Tapaamisessa perheelle kerrotaan enemmän tukivanhemmuudesta ja heille esitetään lisäkysymyksiä aiemmin saatujen esitietojen täydennykseksi. Jos sijaishuoltoyksikön sosiaalityöntekijä ja perhe eivät yhdessä pohtien löydä esteitä tukiperhevanhemmuudelle, perhe jää odottamaan kutsua tukiperhevalmennukseen. Tukiperheiden vähäisen määrän vuoksi sijaishuoltoyksikössä on viime vuosina järjestetty tukiperhevalmennus kerran vuodessa, joskus kaksikin. Valmennuksen jälkeen tukiperhe voi tarvittaessa lykätä ryhtymistään tukiperheeksi tai kokonaan luopua ajatuksesta.

Valmennuksen jälkeen tukiperheeksi edelleen haluava perhe jää odottamaan sijaishuoltoyksikön, yleensä heitä valmentaneen sosiaalityöntekijän yhteydenottoa. Koska perheistä on jatkuva pula ja tukiperhettä kaipaavia lapsia on kymmenittäin jonossa, valmennuksen jälkeen alkaa aina sijoitussesonki eikä tukiperheiden tarvitse yleensä kovin pitkään odotella varsinaisen tukivanhemmuuden alkamista. Tukiperheille pyritään järjestämään erilaisia koulutuksia ja vertaisryhmiä resurssien mukaan. Valitettavasti sijaishuoltoyksikön resurssitkaan eivät ole pitkään aikaan riittäneet esimerkiksi tukiperhekoulutusten järjestämiseen. Tukiperheiden työnohjausta olemme tarjonneet, mutta aina ryhmätyönohjauksesta kiinnostuneita ei ole löytynyt riittävästi.

5. TUTKIMUKSEN AINEISTO JA MENETELMÄT

Tarkoitukseni on saada kuuluviin Jyväskylän kaupungin lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijöiden ajatuksia ja kokemuksia yhdestä lastensuojelun lapsiperheiden tärkeäksi koetusta tukitoimesta, tukiperhetoiminnasta, ja sen merkityksestä heidän työkalunaan perheiden auttamisessa.

Jyväskylän kaupungin lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijöillä on kattava kokemus tukiperhetoiminnasta; useiden vuosien aikana toimineista tukiperheistä, tukiperheissä käyvistä lapsista ja lasten vanhemmista. Oletukseni on, että he omaan kokemukseensa perustuen pystyvät muodostamaan melko tarkan kuvan tukiperhetoiminnan tämän hetkisestä tilanteesta, vahvuuksista ja kehittämistarpeista sekä omasta roolistaan tukiperhetoiminnassa. Minun tehtävänäni on tarkastella esiin nousseita ajatuksia eri näkökulmista hakien kokonaisvaltaisempaa tulkintaa tukiperhetoiminnasta.

5.1. Tapaustutkimus tutkimuksellisena otteena

Tutkimukseni pääasiallinen tarkoitus on saada selville keskisuomalaisen tukiperhetoiminnan tämän hetkinen tilanne sosiaalityöntekijöiden kuvaamana. En kaipaa vain numeerista tietoa ja yleistyksiä, vaan haluan selvittää tukiperhetoiminnan merkitystä yhtenä lastensuojelun avohuollon käytetyimmistä tukemisen muodoista. Miellän tarkoitukseni kartoittavaksi, mutta toivon tulosten tuovan päivän valoon asioita, jotka selittävät tukiperhetoimintaa ja sen luonnetta sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta. Ideaalitulanteessa tutkimukseni tulokset hyödyttäisivät tukiperhetoiminnan kehittämistä omalta osaltaan ja itse tutkimukseen osallistuminen avaisi yksittäiselle sosiaalityöntekijälle mahdollisuuden tutkailla omaa työnkuvaansa totutusta poikkeavalla tavalla. Vilka korostaakin laadullisessa tutkimuksessa sitä, että tutkittavat ovat muutakin kuin vain tiedonlähteitä. Onnistuessaan tutkimus jättää myönteisiä muistijälkiä ja mahdollistaa tutkittavan itsetutkiskelun varsinaisen tutkimuksen kenttävaiheen jälkeenkin (Vilka, 2005, 103). Kohdistuessaan yhden kunnan sosiaalityöntekijöihin ja tukiperhetoimintaan tietyllä alueella, tutkimukseni on selkeästi tapaustutkimus.

Vilka kuvailee tapaustutkimusta tarkasti rajatuksi ja teoreettisesta kattavuutta tavoittelevaksi tutkimustavaksi. Hän viittaa Saarela-Kinnuseen & Eskolaan ja Syrjälään, jotka korostavat moninaista aineiston keräämis- ja analysointitapoja ja vesittävät ajatuksen siitä, että tapaustutkimus olisi ensisijaisesti laadullisiin tutkimusmenetelmiin kuuluva. Heidän mielestään voidaan puhua lähinnä lähestymistavasta (Vilka, 2005, 130-131). Tapaustutkimuksen käsite on niin väljä, että tutkijat harvoin nimeävät tutkimuksen tapaustutkimukseksi, vaan määrittelevät tutkimuksensa metodiin perustuen tarkemmin esimerkiksi elämäkertatutkimukseksi (Jokinen & Kuronen, 2006).

Metsämuuronen määrittelee tapaustutkimuksen laadullisen metodologian keskeiseksi tiedonhankinnan tavaksi. Hänen näkemyksensä mukaan tapaustutkimuksen etuja ovat sosiaalisen totuuden vyyhtimäisyyden näkeminen, moninaisen aineistoarkiston myötä tehtävät erilaiset tulkinnat sekä mahdollisuus ”joka miehen” ymmärtämän raportin tekemiseen. Tapaustutkimusta voi luonnehtia sekä toiminnalliseksi että käytäntöön soveltuvaksi (Metsämuuronen, 2006, 91). Vilka viittaa Syrjälään, joka raamittaa tutkimusalueeksi joko tutkimuskohteen tarkastelun ja kuvailun tai toiminnan kehittämisen (Vilka, 2005). Kujala tiivistää tapaustutkimuksen olevan konkreettista ja elävää todellisuuden kuvaamista (Syrjäläinen&Eronen&Värri, 2007, 45). Se edellyttää tutkittaviltaan kykyä ymmärtää ja tulkita elämäänsä ja sen tapahtumia sekä nähdä omien toimintojensa merkitykset.

Tutkittava tapaus voi olla miltei mikä tahansa käytännöllinen tai teoreettinen asia tai ilmiö. Vilka (2005, 130-131) mainitsee organisaation, toiminnallisen prosessin, yksilön, tapahtuman, tilanteen tai vaikkapa käsitteen. Tapauksen valinnan kriteerinä voi olla esimerkiksi edustavuus. Jokisen ja Kurosen mukaan (2006) tapaustutkimuksessa on kiinnostavampaa ilmiön toimintalogiikka ja sen prosessin muotoutuminen kuin ilmiön yleisyys. Silti se voi olla hyvinkin tyypillinen ja edustava tai toisaalta ainoa laatuaan, poikkeustapaus (Jokinen & Kuronen, 2006). Hurtig viittaa väitöskirjatutkimuksessaan (2003, 40) Lehtoseen (1996) ja Mäntysaareen (2001), jotka korostavat käytäntöjen kehittämisessä uusien näkökulmien etsimistä itsestään selvistä asioista tai ilmiöistä. Järviset (2000) myötäilevät Yinin ajatuksia tapaustutkimuksen soveltuvuudesta ”miten, miksi ja mikä” -kysymyksiin vastaavana metodina. Samaan viittaavat Jokinen ja Kuronen (2006), jotka korostavat tapauksen ainutkertaisuuden ja kontekstin huomioimista.

Yin pohtii tapaustutkijalle tarpeellisia ominaisuuksia: tutkijan täytyy olla taitava kysymysten esittämisessä ja vastausten tulkitsemisessä, hänen on tiedettävä tutkimusaiheestaan paljon, hänen olisi oltava sopeutuva ja joustava, ennakkoluuloton ja valmis vastaanottamaan ristiriitaistakin

tietoa. Tutkijan hyvistä ominaisuuksista ja tutkimuksen riittävästä valmistelusta huolimatta perusteluiden tuottaminen on vaikeaa vakiintuneiden menetelmien puuttuessa (Järvinen&Järvinen, 2000, 81-85).

5.2. Kysely lastensuojelun sosiaalityöntekijöille

Päädyin käyttämään kirjallista kyselyä useista eri syistä, vaikka kyselylomakkeen käyttö näin pienimuotoisessa tutkimuksessa onkin aika epätavallista ja lomakkeen käyttötapa tavanomaisesta poikkeavaa. Vilkan mukaan kyselylomakkeen käyttö soveltuu paremmin tutkimuksiin, jossa kohteena on hajallaan oleva suuri ihmisjoukko (Vilka, 2005, 74). Tapaustutkimuksen tutkittavat eivät ole otos jostakin isommasta joukosta eikä sen tavoitteena ole tilastollinen yleistäminen (Jokinen & Kuronen, 2006). Jyringin mukaan (1974, 25) kyselyn etuina on taloudellisuus, tavoitettavuus, tutkijan mahdollisen vaikutuksen vähentäminen tutkittavaan sekä vastaajien tasaveroisuus kysymysten suhteen (vrt. haastattelu).

Kirjalliseen aineiston hankintatapaan päädyin ensinnäkin aineiston keräämiseen varaamani ajan vähäisyyden ja koko tutkimuksen vähäisten ja sinne tänne lomittuvien tutkimusrupeamien vuoksi.

Toiseksi halusin etäisyyttä työn kautta tuntemiini sosiaalityöntekijöihin vastausten luotettavuuden paremmaksi takaamiseksi. Vilka näkee, että lomaketutkimus usein käytetty tutkimustapa, kun tutkimuksessa käsitellään arkaluontoisia kysymyksiä (Vilka, 2005, 74). En näe, että kysymykseni olisivat niinkään olleet kovin arkaluontoisia tai henkilökohtaisia, vaikka ne olisi tehty henkilökohtaisessa kontaktissa. Halusin minimoida omasta työnkuvastani mahdollisesti johtuvat tilanteelliset ja ammatilliset vaikutteet saadakseni jokaisen sosiaalityöntekijän avoimesti itse tuottamaan mielessään päällimmäisenä olevat kokemukset tukiperhetoiminnasta teemoitellun kyselyni avulla. Samaan pyrin erään tutkittavan osalta, jolle hänen sen hetkisestä työnkuvastaan johtuen lähetin kyselyn postitse. Kyselyn toimittamistavan vuoksi kyseessä ollut tutkittava erottui muusta nimettöminä vastanneiden joukosta ja oli näin ollen helpommin tunnistettavissa kyselyn palautusvaiheessa. Purettuani kyseisen sosiaalityöntekijän vastaukset muiden vastaajien vastausten jatkoksi, hänen vastauksensa tavallaan hukkuivat muiden vastausten joukkoon. Tämä kaikki siitäkkin huolimatta, että luotan haasteellista lastensuojelua tekevien sosiaalityöntekijöiden rohkeuteen ja avoimuuteen niin arjen työssä kuin tutkimuksessakin.

Luovuin haastatteluiden tekemisestä myös siitä syystä, että halusin antaa tutkittaville mahdollisuuden vastata tutkimukseen silloin, kun se heille parhaiten sopi. Pidin tärkeänä tutkimuksen tulosten kannalta sitäkin, että sosiaalityöntekijät saivat näin kukin omalla tavallaan työstää kysymyksiä omassa tahdissaan keskittyen kysymyksiin kysymyksinä. Tarkoitin tällä siis mahdollisimman neutraalia tutkimustilannetta, jossa tutkittavan ei tarvitse kiinnittää huomiota mihinkään muuhun kuin lomakkeeseen. Käytettäessä kirjallista kyselyä tiedon keruuseen nauhan sijasta, tutkittavalla on heti vastaamisensa jälkeen mahdollisuus vielä korjailla sanomaansa tai palata tekemään korjauksia ennen lomakkeen palauttamista. Toisaalta korjaamisen mahdollisuus voi myös karsia vastaamisen spontaaniutta tai mahdollistaa esimerkiksi jonkun toisen kanssa asiasta keskustelun ennen lopullista lomakkeen jättämistä (kts. Jyrinki, 1974, 25). Mahdollisuus palata kysymyksiin uudestaan voi aiheuttaa senkin, että jokin ensimmäisellä vastaamiskerralla vastausta odottamaan jäänyt kysymys unohtuukin täyttää.

Henkilökohtaiset haastattelut olisivat olleet melko työläitä järjestää niin, että sekä minulta että kaikilta sosiaalityöntekijöiltä olisi löytynyt yhteinen ja riittävän pituinen haastattelu-aika suhteellisen lyhyellä aikavälillä. Pyrin näin minimoimaan aineiston keruuni ajallisen venymisen liian pitkäksi. Koin, että postikyselyllä säästän aikaa haastattelujen ja litteroinnin viemän ajan verran. Oletin, että voin rajata strukturoidulla kyselyllä aihealueita.

Kyselyni (liite 1) oli teemoiteltu tiettyjen aihealueiden mukaan. Teemat noudattelivat osittain lastensuojelun tämän hetkisiä kysymyksenasetteluita, mutta aihealueet kumpusivat omista tukiperhetoimintaan liittyvistä, mieltäni askarruttavista aihe-alueista. Jaoin kyselylomakkeeni yhdeksään eri osa-alueeseen sekä alussa kysytyihin taustatietoihin. Kyselyn teemat pitivät sisällään kysymyksiä koskien sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä kahden palveluntuottajan käytöstä, tukiperhesijoituksesta prosessista, tukiperhetoiminnan dokumentoinnista, tukiperhetoiminnan solmukohdista, tukiperhetoiminnan merkityksestä, tukiperheeseen ja sosiaalityöntekijään kohdistuvista odotuksista, tukiperhetyöskentelyn tuloksista ja tukiperhetoiminnan visioista.

Kyselyssäni yhdistyy monet erilaiset kysymisen tavat kuitenkin niin, että kysymyksissä painottuivat avoimet kysymykset. Jyrinki näkee, että avoimet kysymykset ovat kysymisen kannalta helppoja, mutta vaikeus lisääntyy vastaamisessa ja aineiston analyysissä. Hän erottelee kysymykset teknisen muotonsa mukaan avoimiksi ja valintavaihtoehdon sisältäviksi sekä kahden edellisen välimuodoksi. Valintavaihtoehdoiset kysymykset voivat olla dikotomisina, useamman vaihtoehdon sisältäviä tai asteikkollisia (Jyrinki, 1974, 95-97).

Kyselylomakkeen lopulliseen ja riittävän stilisoituun muotoon saattaminen kärsi jonkin verran yllättävästä käänteestä koskien Jyväskylän kaupungin tukiperhetoiminnan järjestämistä. Lastensuojeluyksikössämme oli jo jonkin aikaa pohdittu eri toimintoja ja niiden taloudellisia vaikutuksia sosiaalitoimeen. Tämän myötä sosiaalitoimessa nähtiin tarpeelliseksi kartoittaa tukiperhetoimintaa järjestämistä ulkopuolisena ostopalveluna. Toki tein itse valinnan siitä, että esimieheni pikaisesti pyytämät tiedot kerättiin tukiperhetoimintaan liittyvän kyselyni yhteydessä. Kuitenkin aikataulu oli tälle alustavalle kartoitukselle tiukka ja sen myötä kyselylomakkeeni lähti tutkittaville mielestäni puolivalmiina.

Kokenut naapurikunnan sosiaalityöntekijä, joka on vuosien mittaan hakenut tukiperheitä sekä sijaishuoltoyksiköstä että Pelastakaa Lapset ry:stä, toimi ystävällisesti kyselyn testaajana sen suunnitteluvaiheessa. Näin sain hieman etäisyyttä jyvaskyläläiseen lastensuojelun työkuultuuriin, koska pienemmän kunnan sosiaalityössä asioita voidaan tehdä toisin ja sieltä voi kummuta uusia näkökulmia. Koekyselyn tehnyt sosiaalityöntekijä täytti lomaketta reilut puolisen tuntia ja hänellä ei sinä aikana tullut mitään tarkentavia kysymyksiä kysymysten asettelun suhteen. Hän mietti, että pitäisikö taustatiedoissa olevassa kysymyksessä avohuollon tukitoimivalikoiman vaihtoehdot avata. Pohdittuani hänen ehdotustaan tulin siihen johtopäätökseen, että näin ollen saan ehkä enemmän kirjoa lastensuojelun koko avohuollon tukitoimikenttään. Koska tutkimukseni on jyvaskyläläisiä sosiaalityöntekijöitä koskeva, en kokenut tarpeelliseksi eritellä käytössä olevia tukimuotoja, koska oletin niiden olevan tarkoin tiedossa suhteellisen pienessä lastensuojelutyöntekijöiden joukossa. Jos olisin suorittanut tutkimusta muidenkin kuntien alueella, olisi tämä ollut tarpeellista kuntien palveluvalikoimien erilaisuuden vuoksi. Kyselyn sisällöllisiä valintoja eli toisin sanoen eri teemojen tarkoituksenmukaisuutta tarkasteli sijaishuoltoyksikössä sijaishuollon tehtäviä hoitava konkarikollegani. Hänellä on takanaan useamman vuoden omakohtainen kokemus tukiperhetyön koordinoinnista sekä sijaishuoltoyksikössä että Pelastakaa Lapset ry:ssä.

Aluksi lähetin kyselyn kaikille tiedossani olleille Jyväskylän kaupungin kahdelletoista lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijälle. Myöhemmin saatuani reaaliaikaista tietoa tutkimushetkenä läsnä olevista sosiaalityöntekijöistä, lähetin kyselyn vielä kahdelle sosiaalityöntekijälle. Toinen sosiaalityöntekijöistä oli juuri päättänyt määräaikaisen työsuhteensa ja toinen oli solminut työsopimuksen syyskuun alusta alkaen. Kumpikin sosiaalityöntekijä on ollut useiden vuosien ajan lastensuojelun sosiaalityössä ja tiesin heillä olevan myös useita aloitettuja tukiperhesuhteita takanaan. Tutkimukseni kannalta en pitänyt tärkeänä heidän ikäänsä tai sukupuolta. Tärkeänä yhteisenä nimittäjänä oli heidän kokemuksensa lastensuojelutyöstä ja sen

myötä tukiperhetoiminnasta, joka oli heille kaikille käytännössä tuttua. Heidän lastensuojelun työkokemuksensa vuosimäärä vaihteli yhdestä vuodesta yli viiteentoista vuoteen.

En voi varmuudella sanoa, mitä sosiaalityöntekijät miettivät tutkimuksestani. Siitä heitä etukäteen informoidessani koin heidän pyrkivän tekemään parhaansa kyselyyn vastaamisessa työkiireistä huolimatta. Jotkut vastaajista olivat pohtineet tukiperhetoimintaa hieman pintaa syvemmältä monin sanakääntein, kun taas toiset vastasivat hyvin lyhyesti ja ytimekkäästi. Mietinkin, että oliko vastaustyylit pelkästään luontaisia vai liittyikö vastaamistilanteeseen esimerkiksi koko tutkimuksesta esiin nousevaa ainaista työpainetta ja kiirettä. Toisaalta tukiperhetoiminta on tuttua ja prosessinomaisuutensa vuoksi osittain ajallisesti toinen toistaan seuraavia rutiineja. Tutkimustapani ja kyselyni teemoitellut kysymykset eivät kovin onnistuneesti kutsuneet tutkittavia kanssani uusien asioiden äärelle. Tukiperhetoiminnassakin ohjeistetuissa, prosessiluonteisissa työkäytänteissä sosiaalityöntekijät noudattavat pääsääntöisesti yhteisesti sovittuja tapoja ja linjauksia, jolloin spontaanisuudelle ei jää kovinkaan paljon tilaa.

5.3. Aineiston keruu

Lähestyin sosiaalityöntekijöitä sähköpostilla (liite 3) aineiston keruuta edeltäneellä viikolla, jossa kerroin heille lähipäivinä tulevasta kyselystä ja sen valitettavan tiukasta palautusaikataulusta sekä tiukan aikataulun taustalla olevista syistä. Jotkut heistä olivat tietoisia tulevasta tutkimuksestani aiempien kollegiaalisten käytäväkeskustelujen perusteella.

Aineiston varsinaiseksi keruuajaksi määrittelin 21.8.-1.9.2006. Tutkittavien fyysisen läheisyyden vuoksi jätin kyselyt heidän henkilökohtaiseen postilokeroonsa Tapionkadun sosiaaliasemalle ja Huhtasuon sosiaaliasemalle. Varmistin kyselyiden perillemenon viemälle ne henkilökohtaisesti postilokeroihin. Toki perille meno on kiinni siitäkin, onko kyseinen henkilö paikalla tai kuinka usein hän yleensä ehtii postiaan tarkistaa. Oletin kuitenkin kaikkien sosiaalityöntekijöiden haluavan pysyä postistaan ajan tasalla ja näin ollen luotin kyselyni saavuttavan tutkittavat suhteellisen nopeasti.

Tutkittavat palauttivat kyselyn sisäisessä postissa organisaatiomme tapaan käytetyissä kirjekuorissa. Yhden kyselyn lähetin postin kautta tutkittavalle palautuskuoren kera, koska hän ei ollut sillä erää Jyväskylän kaupungin sisäpostin ulottuvilla. Jyrinki vertaa haastattelua ja

postikyselyä pitäen postikyselyn etuna tutkijan vähäistä vaikutusta vastaustilanteeseen (Jyrinki, 1974, 25). Samaan asiaan viittaa Alasuutari perustaen sanomansa sosiaalitutkimuksen metodologiseen perinteeseen koskien tutkittavien tasaveroista kohtelua tutkimustilanteessa (Alasuutari, 2001, 56).

Ensimmäisellä viikolla minulle palautui kolmen sosiaalityöntekijän lomakkeet. Joten olin tässä vaiheessa luonnollisesti iloinen vastanneiden aktiivisuudesta, mutta myös hieman huolissani vielä puuttuvista yhdestätoista lomakkeesta.

Näiden palautusten myötä huomasin Tukiperhesijoitusten solmukohdat teeman ensimmäisessä kysymyksessä (Millaisia ongelmia olet havainnut tukiperhetoiminnassa yleensä ?) vastaustilarivien puuttumisen ja lähetin kaikille sosiaalityöntekijöille virheestä informoivan sähköpostin, jossa pyysin vastaamattomia huomioimaan kysymyksen vastaustilan rivien puuttumisen. Harmikseni vain ani harva sähköpostini jälkeen palauttaneista huomioi tätä asiaa. Jäin miettimään, että jäikö sähköposti lukematta vai unohtuiko tuo huomio sitten mahdollisesti lomaketta työkiireessä täytettäessä.

Toisen sähköpostini jälkeen palautuksia tuli neljä lisää. Olin jo aiempaa enemmän huolissani kyselyiden hitaasta palautustahdistista, vaikka oletin tietäväni sosiaalityöntekijöiden työpaineen yleensä ja tässä tapauksessa vielä juuri lomakauden jälkeen. Huolena oli myös se, että mahdollisimman monen sosiaalityöntekijän ajatukset ehtisivät mukaan koontiin, jota lastensuojelun palveluyksikön johtaja oli minulta pyytänyt. Olinhan hänen pyyntönsä vastaanotettuani muokannut lomakettani palveluntuottajia, Pelastakaa Lapset ry:tä ja Jyväskylän kaupungin Sijaishuoltoyksikköä, koskevilla ”mittareilla”. Tässä vaiheessa kuulin, että muutamat tavoittelemistani henkilöistä eivät olleet tuona aineiston keruuajana tavoitettavissa kesälomien tai virkasuhteen päättymisen vuoksi.

Kolmannen sähköpostin lähetin palautusajan päätyttyä ja siinä pyysin sosiaalityöntekijöitä palauttamaan kyselyn viimeistään 5.9.2006 mennessä. Viimeinen palautus (10. / 14) oli saapunut postilokerooni 6.9.2006. Koska en ollut ehtinyt käsitellä palautuneita lomakkeita pinnallista tarkistuslukua enempää, päätin ottaa vielä tämänkin kyselyn mukaan aineistooni. Tutkimukseni kyselyiden vastausprosentti on 71,4.

Numeroin palautetut kyselyt saapumisjärjestyksessä yhdestä kymmeneen. Jatkossa esiin tulevissa suorissa lainauksissa käytän tutkittavista nimitystä vastaaja ja erittelen heidät numeroimalla heidät kyselyiden palautusjärjestysnumeron mukaan esimerkiksi ”Vastaaja 6”.

5.4. Aineiston analyysi

Tutkimukseni on sekoitus laadullista ja määrällistä tutkimusta. Tutkimustyökaluna käyttämäni kirjallinen kysely viittaa kvantitatiiviseen tutkimukseen, mutta aineiston analyysi on kvalitatiivista. Koen tutkimukseni olevan jossain mielessä tietyn ajatuksen todistelua, mutta osittain näen tutkimuksessani esitutkimuksen aineksiakin.

Alasuutarin (2001) mukaan ihmistieteisiin kuuluvia teemoja tutkittaessa menetelmiä ei voida jakaa kvalitatiivisiin tai kvantitatiivisiin menetelmiin. Hän näkee, että sekä laadullista että määrällistä analyysia voidaan käyttää toistensa jatkumona samassakin tutkimuksessa. Hirsjärven ja kumppaneiden mukaan samassa tutkimuksessa kvalitatiivinen ja kvantitatiivinen lähestymistapa voivat olla eri tavoin kosketuksissa toisiinsa joko toinen toisensa mahdollistaen peräkkäin tai sulassa sovussa rinnakkain (Hirsjärvi&Remes&Sajavaara, 2004, 127-128). Tutkimuksesta ei tee laadullista esimerkiksi muun tilastollisen analyysin täydennykseksi poimitut havainnollistavat esimerkit, vaan puhtaasti laadullisen menetelmän myötä saadut tulokset ovat rinnasteisia johtolankoja määrällisille tuloksille (Alasuutari, 2001, 32). Saaranen ja Puusniekka (2006) eivät myöskään puolla mustavalkoista ajattelua tutkimuksen tekemisessä. Erilaisilla tutkimusmenetelmillä saadaan erilaista tietoa ja heidän mielestään mikään ei estä käyttämästä erilaisia tutkimusotteita rinnakkain. Erilaisten tutkimusotteiden käyttämistä kutsutaan triangulaatioksi (Saaranen&Puusniekka, 2006). Triangulaation avulla voidaan saada erilaista tietoa, joskus ristiriitaistakin tietoa ilmiöstä. Triangulaation voi tyypitellä aineiston, tutkijoiden, teorioiden, menetelmien tai analyysin mukaan (Saaranen&Puusniekka, 2006).

Tutkimus perustuu joko useimmiten laadulliseen tutkimukseen liitettyyn induktioon tai pääsääntöisesti määrälliseen tutkimukseen liitettyyn deduktioon. Induktiivisessa päättelyssä aineisto ”suuntaa” teoriaan eikä tutkija määrää sitä, mikä on tärkeää (Hirsjärvi, 2004, 155). Deduktiossa tutkimuksen aineistoa analysoidaan suhteessa valmiiseen teoriaan tai malliin.

Näenkin, että käytän tutkimuksessani aineistolähtöisen ja teorialähtöisen tutkimusotteen välimuotoa. Teoriasidonnaisessa otteessa tutkimuksen taustalla voi olla intuitioon perustuva johtoajatus tai melko selvä hypoteesi, joka ohjaa havaintojen kohdistamista merkittäviksi oletettuihin seikkoihin. Teemoitellun kyselyn käyttö kertoo olemassa olevasta johtoajatuksesta tutkimuksessani. Omassa kyselyssäni käytin avoimuudeltaan eritasoisia kysymyksiä teema-alueiden sisällä, jotka osaltaan ohjasivat vastaajien vastaamista. Saaraseen ja Puusniekan mukaan

voidaan puhua teoriasidonnaisesta tutkimuksesta, kun aineistolla ei ole suoraan siitä johdettavaa teoriaa, vaan aineiston ja teorian välillä on kytköksiä (Saaranen&Puusniekka, 2006)

Kvalitatiivisesti aineistoa analysoidessa ensimmäinen vaihe perustuu havaintojen pelkistämiseen ja johtolankojen myötä arvoituksen ratkaisemiseen. Pelkistämisvaiheessa aineistoa tutkaillaan tietystä teoreettismentelmällisestä näkökulmasta eli viitekehyksen ja tutkimuskysymysten kannalta etsitään olennaisia asioita. Saaduista havainnoista pyritään löytämään yhteisiä nimittäjiä, jotta havaintoja voidaan yhdistää yhdeksi tai vähäisemmäksi havaintojen joukoksi (Alasuutari, 2001, 40). Käytännössä tutkimusaineiston analysoinnin aloitin lukemalla tutkittavien lomakkeet läpi. Samalla tein havaintoja ja huomautuksia tekstistä sekä etsin avainsanoja. Toki törmäsin kiireessä tehdyn lomakkeen muutamiin virheisiin ja epäolennaisuuksiin. Tavoitteena oli luoda alustava kokonaiskuva siitä, mikä aineiston perusteella vaikuttaa olennaiselta. Tässä vaiheessa kiinnitin huomion aineiston sisältöön.

Analyysin toinen vaihe on arvoituksen ratkaiseminen, jossa edelleen on mukana ns. raakahavainnot ja yhdistetyt havainnot. Johtolankoihin ja esiin tulleisiin vihjeisiin perustuen muodostetaan merkitystulkinta tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä. Arvoituksen ratkaisemisessa saattaa olla tarpeen tehdä uusia kysymyksiä aineistolle, joiden myötä aineistosta nousee havaintoja, joita on pelkistettävä. Yhtä lailla arvoituksen ratkaisun avaimina voi käyttää informanttien erilaisia ilmaisuja. Alasuutarin mukaan vihjeiden määrällinen moninaisuus lisää sekä tutkijan että tutkimusta lukevan luottamusta ratkaisun mielekkyyteen (Alasuutari, 2001, 47). Toisessa vaiheessa yritin asettua enemmän oman kokemukseni ja tutkittavan kokemusmaailman rajamaastoon tavallaan ”ulkopuoliseksi”. Yritin tavoittaa jotakin sellaista, mikä ensimmäisellä luvulla jäi näkymättömiin.

Kolmannessa vaiheessa aloin purkaa vastauksia yksi kerrallaan luettavaan muotoon ja samalla kategorisoin aineistoa. Kategorisoinnilla tarkoitetaan sellaisten käsitteiden ryhmittelyä, jotka näyttävän ilmaisevan samaa ilmiötä tai asiaa. Yhdistämisessä ei tarvitse olla kyse tapausten tyypittelystä tai keskivertotapauksen etsimisestä. Alasuutari varoittaa liiallisesta erottelusta ja tyypittelystä, koska aina on löydettävä eroja tai tyypejä yhdistävä selitys. Tärkeää on pysähtyä aineiston poikkeamien myötä pohtimaan sitä, miten tuloksen esittää. (Alasuutari, 2001, 41). Kategorioita luodessa mietin sekä luokitusta puoltavia että niitä kumoavia seikkoja kuten myös sitä, missä menee kunkin kysymyksen luokittelun riittävä raja suhteessa siihen kuinka merkittävä kysymys on kokonaisuuden kannalta. Esimerkiksi kysyttäessä tukiperhetoiminnan merkitystä vastauksista nousi mielestäni samaan tärkeyttä merkitsevään luokkaan sanat merkittävä,

välttämätön jne. Usein huomasin, että pysähtyminen vastausten äärelle tuottikin uusia ajatuksia ja tulkintoja aineiston ymmärtämiseen. Joidenkin vastausten välillä on selvästi logiikkaa ja yhteys, joten tällaisten kysymysten kohdalla mietin yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia sekä vertailin tarvittaessa saman vastaajan antamia vastauksia ja niiden ristiriidattomuutta keskenään.

Neljännellä 51-sivuisen aineiston lukemiskerralla pyrin poimimaan vastauksista olennaisimman saadakseni selkeämmän kokonaiskuvan siitä, mikä aineistossa nousee esiin ja vastaako aineisto tutkimuskysymykseeni.

Alasuutarin mukaan usein tutkimussuunnitelman ongelmanasettelu muuttuu aineistoa eritellessä useammiksi, pienemmiksi kysymyksiksi. Harvinaista ei ole sekään, että alustavat kysymykset eivät saakaan vastauksia aineistosta. Tämän vuoksi aineiston eri käsittelyvaiheissa pitäisi saada riittävästi uusia kysymyksiä, joista löytyisi lopullinen ongelmanasettelu ja sitä tukeva aineisto. Tarkoituksena olisi löytää aineistosta epäjohdonmukaisuuksia tai jopa järjettömiltä tuntuvia asioita (Alasuutari, 2001, 217 – 218). Jos tutkijalla on lähituntuma tutkittavaan kulttuuriin, tuntuu kaikki melko selvältä eikä epäjohdonmukaisuuksia ole helppo nähdä. Minulle on käynyt juuri näin yrittäessäni saada uudenlaisia näkökulmia tuttuun työkuultuuriin. Vaatii pinnistelyä ja totutun ajatusmaailman kääntelyä huomata jotakin, joka aiemmin jäi ”tietämisen” varjoon.

Alasuutari mainitsee seitsemän erilaista tapaa esittää miksi-kysymyksiä aineistolle. Ne ovat kulttuurien välinen vertailu, ristiriita muihin tutkimuksiin verrattuna, suhde julkiseen keskusteluun, epätäydellisten typologioiden etsiminen, aineiston sisäiset ristiriitaisuudet, normien etsiminen sekä analogioiden tai kattokäsitteiden etsiminen. Valitsin edellisistä omiksi tavoikseni esittää aineistolle kysymyksiä vertailun muihin tutkimuksiin mahdollisten ristiriitojen löytämiseksi, epätäydellisten typologioiden etsimisen aineistosta löytyvien hiljaisuuksien myötä, sisäisten ristiriitaisuuksien, normien sekä kattokäsitteiden etsimisen (Alasuutari, 2001, 218-230). Kysymysten esittämisen myötä löysin ristiriitoja verrattaessa muihin tutkimuksiin (esimerkiksi Isoniemi, 2000) jonkin verran, mutta enemmän kuitenkin yhteneviä näkemyksiä, vaikkakin näillä kahdella tutkimuksella on ajallista eroa kuusi vuotta (2000-2006) ja kontekstuaalista eroa jo maantieteellisestikin melko paljon.

Alasuutarin mukaan ilman selkeää metodologia ja tarkkaa analyysia tutkijaa ja tutkimusta ei koetella. Jos aineisto ei kykene yllättämään tutkijaa, on metodi huono. Näin tutkimus muuttuikin omien ennakkokäsitysten todisteluksi (Alasuutari, 2001, 82). Oman tutkimukseni osalta aineisto yllätti minut eri tavoilla. En kuitenkaan kokenut metodini olleen kovin hyvän. Yllätyin tutkittavien melko yhtenevistä näkemyksistä, vaikka eräs heistä totesi, etteivät he olleet käyneet keskustelua

tukiperhetoiminnan sisällöstä yhteisissä säännöllisissä kohtaamisissaan. Osittain aineistoni tukee omia ennakkokäsityksiäni, mutta aineistosta löytyi teemoja, jotka saivat tutkijan mielessäni uudenlaisia sävyjä, jopa merkityksiä. Aineistosta pulpahteli aika ajoin viittauksia vähäisistä resursseista, ajanpuutteesta ja kaoottisesta työtilanteesta. Yllätyin, että niin moni vastauksista kytkeytyi suoraan vähäisiin sosiaalityön resursseihin.

6. JYVÄSKYLÄLÄISTEN LASTENSUOJELUSOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN NÄKEMYKSIÄ TUKIPERHETOIMINNASTA

Tukiperhetoimintaa on sijaishuoltoyksikön dokumenttien mukaan pohdittu yhteisissä foorumeissa viimeksi vuosina 1995 ja 1999 (Jyväskylän kaupungin sijaishuoltoyksikkö, 1995, 1999). Vuonna 1995 tukiperhetoiminnasta järjestetty työkokous oli kohdennettu keskisuomalaisten kuntien sosiaalityöntekijöille ja tarkoituksena oli pohtia tarkemmin tukiperhetoiminnan toteuttamisen tapoja ja tavoitteita huomioiden kuntien tarpeet. Vuoden 1999 työkokoukseen oli osallistunut Jyväskylän kaupungin sosiaalityöntekijöitä, Pelastakaa Lapset ry:n Keski-Suomen aluetoimiston sosiaalityöntekijöitä sekä sosiaalityöntekijöitä Kuopiosta. Tämä työkokous kohdentui eri tahojen (palvelua organisoivat sosiaalityöntekijät ja sitä käyttävät sosiaalityöntekijät kummastakin kaupungista) käytäntöihin ja näkemyksiin sekä ryhmätyöskentelyn avulla yhteisten toimintaperiaatteiden luomiseen. Työkokousmuistioista käy ilmi, että tutkimukseni yksittäisiä teemoja on pohdittu aiemminkin. Voisi siis melkein todeta, että jälleen kerran sosiaalityöntekijät ”haastettiin” mukaan kertomaan ajatuksiaan tukiperhetoiminnasta. Osa informanteistani on työskennellyt pitkään Jyväskylän kaupungin sosiaalitoimessa ja ovat osallistuneet mainittuihin työkokouksiin. Vastaajissa on mukana sosiaalityöntekijöitä, jotka eivät ole ainakaan työhistoriansa puolesta voineet olla mukana aiemmissa työkokouksissa. Ilmiöt ja tapaukset kuten tukiperhetoimintakin elävät muuttuvassa ajassa ja konteksteissa, joten on mielenkiintoista nähdä miten se näkyy tutkimustuloksissani.

6.1. Tukiperhetoiminta – tärkeä lastensuojelun tukitoimi

Sosiaalityöntekijät pitivät tukiperhetoimintaa tärkeänä lastensuojelun avohuollon tukitoimena. He kuvasivat palvelun merkitystä työssään sanoin merkityksellinen, tärkeä, erittäin tärkeä, erinomainen, välttämätön ja yksi heistä mainitsi tukiperhepalvelun olevan edullinen tukitoimi. Monet heistä käyttivät kahtakin laatusanaa. Yksi vastaajista mielti, että tukitoimia on vaikea verrata, koska tukitoimen valinta riippuu asiakasperheen tilanteesta ja tukitoimen sopivuudesta siihen. Riina Isoniemi (2000, 83) on tutkinut sosiaalityön lopputyössään helsinkiläisten

lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä viikonloppuperhesijoituksista, joka toimintana vastaa tukiperhetoimintaa. Hän pohti riittämättömän tukitoimivalikoiman mahdollista vaikutusta tukiperhetoiminnan suosioon, mutta totesi tukitoimen valintaan vaikuttaneen sosiaalityöntekijöiden myönteiset kokemukset viikonloppuperhesijoituksista.

” Tärkeä, joiden lasten / perheiden kohdalla erittäin tärkeä.”

Vastaaja 3

” Yksi tärkeä tukitoimi muiden rinnalla, silloin kuin palvelun käytettävyys onnistuu.”

Vastaaja 10

Muut vastauksista ilmenneet näkökulmat liittyivät tukiperheiden suureen kysyntään sekä sosiaalityöntekijän tietämään perusteltuun suureen tukiperheiden tarpeeseen. Yksi heistä toivoi palveluun lisää tehokkuutta, mutta ei eritelty millä tavalla tehokkuutta pitäisi lisätä. Eräs vastaaja korosti tukiperhepalvelun oikeaa ajallista kohdentuvuutta lastensuojelun avohuoltoon.

” Turha aloittaa vain sen takia, että voidaan osoittaa, että kaikki tukimuodot käytetty, jos ei enää ole riittävä tuki. ”

Vastaaja 9

Sosiaalityöntekijät hoitavat kukin omien alueidensa asiakasperheiden asioita melko itsenäisesti ja käyttävät lastensuojelun avohuollon palveluita joustavasti. Tärkeimpinä Jyväskylän kaupungin lastensuojelun avohuollon tukitoimina kaikki (10) vastaajat näkivät perhetyön ja tukiperhepalvelun. Kaikista kymmenestä vastaajasta viisi nosti esiin tukihenkilötoiminnan tärkeyden edellä mainitun perhetyön ja tukiperhetoiminnan lisäksi. Muita useammin mainittuja avohuollon tukimuotoja perhetyön ja tukiperhetoiminnan lisäksi olivat ehkäisevä toimeentulotuki

(3), lastensuojeluperusteisen päivähoito (3), Alvari-työ (2) ja perheneuvolan palvelut(2). Yksittäisissä maininnoissa esiin tulivat lomaperhe, keskusteluapu, lastenpsykiatria ja Ensi- ja turvakodin avopalvelu Aino.

Sekä tukiperhetoiminta että lastensuojeluperheissä tehtävä perhetyö, tehostettu perhetyö, ovat lastensuojeluperheiden auttamisessa käytettyjä perhetyön muotoja. Kaikki perhetyön eri muodot voidaan nähdä sisällöllisesti ja ajallisesti rajattuina lastensuojelun perheinterventioina, joita Hurtig nimittää täsmäläkkeiksi (Hurtig, 2003, 28). Sekä lastensuojelun perhetyö että tukiperhetoiminta ovat luonteeltaan arkisia, intensiivisiä ja jatkuvia (Hurtig, 2003, 25).

Tukiperhetyön ja tehostetun perhetyön kaksi selkeintä eroa ovat palvelun luonteessa ja toiminnan ammatillisuudessa. Perhetyön tavoitteena voi olla perheen kriisitilanteen laukaiseminen, uusien ongelmien ehkäiseminen tai tilanteen korjaaminen joko lyhytaikaisesti tai pitkäaikaisesti (www.sosiaaliportti.fi/lastensuojelunkasikirja). Tukiperheitä haettaessa haetaan usein lapselle sosiaalisia virikkeitä ja ihmissuhteita, toisenlaista mallia perhe-elämästä ja vanhemmalle / vanhemmille mahdollisuutta saada aikaa omien voimavarojen lisäämiseksi. Perhetyön palvelua saa pääasiassa arkena sovittuina ajankohtina ja tukiperheet ovat mukana perheen arjessa pääasiassa viikonloppuisin. Perhetyö on ammattilaisten tukea lastensuojeluperheille kun taas tukiperhepalvelu on vapaaehtoistyötä lastensuojeluperheiden tueksi. Käytännössä perhetyö on sekä sisällöltään että tavoitteiltaan huomattavasti tukiperhepalvelua järeämpi tuki lähellä perhettä – itse asiassa perheen omassa kodissa. Perhetyöntekijät ovat tukiperhettä tiiviimmässä kontaktissa sosiaalityöntekijään ja heille järjestetään koulutusta ja työnohjausta. Hurtig (2003, 26) viittaa Heinoon ym. (2000) , joiden mukaan perhetyön prosessissa sosiaalityöntekijä on perhetyöntekijän tärkeä taustatuki ja perhetyöntekijä odottaa sosiaalityöntekijän olevan intensiivisesti mukana asiakasperheen asioissa.

Sosiaalityöntekijöiden näkemysten mukaan muutokset ovat tarpeellisia kautta linjan heidän valitsemisissaan ja tärkeiksi koetuissa lastensuojelun avohuollon tukitoimissa. Yhtenevä mielipide on, että lastensuojelun tukitoimipalettiin pitäisi saada lisää resursseja, jotta olemassa olevien palvelujen saatavuus paranisi. Yli puolet sosiaalityöntekijöistä mainitsee erikseen tukiperheiden saatavuudessa olevan ongelmia. Perhetyöhön kaivataan myös lisää resursseja perheiden paremman ja tiiviimmän tuen takaamiseksi. Muita mainittuja resursoinnin kohteita ovat tutkittavien mielestä tukihenkilötoiminta, Alvarityö, päivähoito ja perheneuvolan sekä lastenpsykiatrian palvelut. Isoniemen mukaan (2000, 63) Helsingin lastensuojelun avohuollossa sosiaalityöntekijöitä

kehotetaan käyttämään avohuollon tukitoimia, mutta ristiriita syntyy välineiden vähäisyydestä tarpeeseen nähden.

Tiukkenevassa kuntataloudessa tämän kysymyksen vastaukset eivät yllättäneet. Vertaillen edelliseen kysymykseen tärkeistä tukitoimista ainoastaan lomaperheiden, ehkäisevän toimeentulotuen ja harrastustoiminnan tukemisen sekä Avopalvelu Ainin suhteen ei tullut esiin muutostoihteita. Rahaan perustuva tukeminen lienee psykososiaalista apua ja tukea helpommin järjestettävissä organisaationkin taholta. Lomaperheiden tarve rajoittuu vain kesiiin ja Avopalvelu Ainin rooli on tärkeä päihdeäitien ja heidän perheensä tilanteen arvioinnissa ja tukemisessa. Palvelun luonteen ja tietyn rajallisuuden (vuodenaika tai tietynlainen elämäntilanne) vuoksi näissä palveluissa ei nähdä tarvetta resurssien lisäämiseen. Mielestäni edellä mainittuja palveluita voi pitää tukitoimipaletin hyvinä yksittäisten perheiden tukimuotoina, mutta ei varsinaisesti yleisemmin jyvaskyläläisten lastensuojelun piirissä olevien lasten ja heidän perheidensä elämää parantavina palveluina palvelun erityisluonteen ja määrällisen vähyytensä vuoksi.

6.2. Kohteena kohtuullisen huolen perheet ilman tukiverkkoa

Lastensuojelun tukitoimien valikoima ei ole suuren suuri, mutta siitäkin huolimatta kunkin lastensuojelun tukitoimen sopivuutta kyseessä olevan perheen tilanteeseen on aina harkittava tarkoin. Tässä luvussa avaan sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä tukiperheen hakemiseen liittyvistä kriteereistä, eniten tukiperhepalvelusta hyötyvän perheen ”tyypistä”, mahdollisesta tukiperheiden määrällisestä rajoittamisesta, tukiperhetarpeen mahdollisesta linjaamisesta uudella tavalla ja tukiperhetoiminnan ulkopuolelle jääneiden lastensuojeluperheiden auttamisesta muilla keinoin (kysely liitteessä 1).

Sopivaa lapsen ja perheiden tukipalvelua miettiessään kaikki vastaajat kertoivat tekevänsä kartoitusta perheen tilanteesta ennen palvelumuodon valintaa. Suurin osa heistä tapaa tai pyrkii tapaamaan perhettä henkilökohtaisesti. Kukaan ei mainitse tapaavansa vain vanhempaa, vaan he puhuvat perheestä. Kaksi heistä jopa erittelee tapaamansa perheenjäsenet ja mainitsee myös lapset. Vaikka vastausten perusteella ei voi tarkkaan tietää ketä sosiaalityöntekijät sisällyttävät perheeseen, voidaan olettaa yleisen tietoisuuden lapsen huomioimisen ja osallisuuden häntä koskevissa päätöksissä ja prosesseissa lisääntyneen verrattuna tutkimuksissa todettuihin aiempiin

käytänteisiin. Muita tarpeen kartoittamista tukevia tapoja ovat yhteistyökumppaneiden, verkostojen tai sukulaisten kanssa käyty keskustelu sekä perheen aiemmat lastensuojelutiedot.

Tukiperheen hakemisen lähtökohtaa kysyin valintakysymyksellä, jossa erittelin lastensuojelun huolen ja perheen oman toiveen. Kahdeksan tutkittavaa kertoi käynnistävänsä tukiperhehaun, kun perhetilanteessa ilmenee lastensuojelullista huolta. Kaksi heistä kertoi käynnistävänsä tukiperheprosessin, jos asiakasperhe niin toivoo. Vastaajan, joka tavallaan yhdisti hakemisen sekä lastensuojeluhuoleen että asiakasperheen toiveeseen, tulkitsen tarkoittavan sitä, että näin mahdollistetaan tukitoimen onnistuminen asiakasperheen sitoutuessa omasta halustaan tukisuhteeseen. Yksi heistä korosti sitä, että vain sosiaalityöntekijän huoli lasten tilanteesta voi olla ainoa syy tukiperheen hakemiseen. Hän saattaa tarkoittaa tällä sitä, että huolen on oltava riittävän perusteltu sosiaalityöntekijän näkökulmasta katsottuna – ei pelkästään vanhemman kokemus tukiperheen tarpeesta. Kaksi sosiaalityöntekijää sanoi lähtevänsä miettimään tukiperheen etsintää vain silloin, kun asiakasperhe toivoo sitä. Toinen heistä mainitsee, että hän tarjoaa erilaisia avohuollon tukitoimia, joista asiakas voi valita. Päätelen tästä vastauksesta, että tämä sosiaalityöntekijä tarjoaa eri tukitoimia vain tarpeeseen eli tunnistettuun lastensuojelullisen huolen. Yksi sosiaalityöntekijöistä tekee ratkaisun tukiperhehaun käynnistämisestä asiakasperheen toiveen mukaan. Mahdollista on, että hänelle lastensuojelullisen huolen olemassaolo on perusedellytys asiakkuudelle eikä hänelle tule mieleen lähteä erittelemään sitä.

Minua kiinnostavat tilanteet, joissa sosiaalityöntekijä ei lähde hakemaan tukiperhettä. Kuinka usein tällaisia tilanteita tulee vastaan ja miksi palvelua ei nähdä tarkoituksenmukaisena asiakkaan tilantessa ?

Suurin osa vastaajista on joissakin tilanteissa hylännyt tukiperhepalvelun tilanteeseen sopimattomana ja riittämättömästi perusteltuna lastensuojelun tukitoimena. Tosin useimmiten tukiperheen tarve on todellinen ja käynnistää tukiperheen hakemisen. Vastaajat tuovat esiin yhdeksän eri syytä tukiperheen hakemisen hylkäämiselle. Selvin tukiperheen hakemisen este on vakava huostaanottoriski. Tämä oli mielestäni yllättävää, jos verrataan Helsingin lastensuojeluun, jossa Isoniemen mukaan 2000-luvun alussa viikonloppuperhesijoitusta käytettiin joskus viimeisimpänä vaihtoehtona arvioitaessa huostaanoton tarvetta ja haettiin perusteluja jatkotoimenpiteille (Isoniemi, 2000, 47-48). Miltei samaan asiaan liittyvät perhetilanteet, joissa huoli on niin suuri, etteivät sosiaalityöntekijät näe ennaltaehkäisevään lastensuojeluun tarkoitettua tukiperhepalvelun auttavan. Perheen oma tukiverkosto on joissakin tapauksissa sosiaalityöntekijän mielestä riittävä eikä hakua käynnistetä.

” Perheellä on jo omaa tukiverkostoa, josta voivat käyttää apua tarvitessaan. ”

Vastaaja 1

Vastauksista nousee yksittäisiä mainintoja vanhempien päihdeongelmasta ja aikuislähtöisestä tukiperhepalvelun tarpeesta, lapsen iän sopimattomuudesta sekä lapsen tai perheiden tilanteiden muuttumisesta. Isoniemi toteaaakin tutkimuksessaan, että tukiperhepalvelua käyttävissä perheissä päihdeongelma ei ole niin suuri taustatekijä kuin lastensuojelussa yleisellä tasolla (Isoniemi, 2000, 35). Joku sanoi tyhjentävästi perusteluna olevan riittävän huolen tai tarpeen puuttumisen.

” Tukiperhetoiminnan pitää lähteä lapsen tarpeista ensisijaisesti. ”

Vastaaja 5

Millainen perhe hyötyy tukiperhetoiminnasta ? Millä tavoin sosiaalityöntekijät näkevät hyvin erilaisten perheidensä tarpeet ja kenelle ensisijaisesti he haluavat tarjota tukiperhettä. Sosiaalityöntekijöiden mielestä sekä yksinhuoltajaperheiden että kahden vanhemman perheiden hyötyvän tukiperhetoiminnasta. Yksi vastaaja näkee hyvin erilaisten perheiden erilaisissa kokoonpanoissa hyötyvän. Tällä tulkitsen hänen viittaavan jo edellä mainittuun mahdottomuuteen määrittää huolen ja tarpeen suuruutta vanhempien lukumäärän mukaan.

Merkittävimmät perustelut perheiden auttamiseen tukiperhepalvelun avulla löytyvät perheiden vähäisistä tukiverkoista ja heidän vähäisistä voimavaroistaan jaksaa arjessa lasten kanssa.

” Kohtuullisen huolen perhe, joilla ei ole omia verkostoja, usein yksinhuoltaja. ”

Vastaaja 7

Yksittäisissä vastauksissa tulevat esiin erityislasten perheiden tuen tarve, yksilapsiset lastensuojeluperheet ja vanhempien / perheiden voimavarat tehdä yhteistyötä ja sitoutua tietoisesti tarjottuun palveluun.

” Pääsääntöisesti lapsi ja perhe hyötyvät silloin, jos palvelu pystytään tarjoamaan oikeaan aikaan siten, että kaikilla osapuolilla on sama käsitys tavoitteista ja toiminta toteutuu ” luottamuksellisessa hengessä. ”

Vastaaja 3

Riina Isoniemen tutkimuksessa helsinkiläiset sosiaalityöntekijät pitävät perheen todellista avun tarvetta ja tukiverkoston puutetta ensisijaisena perusteluna viikonloppuperhesijoituksissa. He pohtivat vanhemman hyvää yhteistyökykyä yhtenä merkittävänä tekijänä tukiperhesijoituksen onnistumiselle (Isoniemi, 2000, 35-36).

Vaikka juuri voimaan tullut lastensuojelulaki korostaa ennaltaehkäisyn tärkeyttä ja avohuollon palveluiden ensisijaisuutta, on aina olemassa mahdollisuus, että avohuollon tukitoimien palveluvalikoimaa järjestellään uudelleen resurssien pysyessä koko lastensuojelussa samana. Jyväskylän kaupungin lastensuojelussa on tehty aiemminkin tiettyjen palvelujen määrällisiä rajoituksia kuten esimerkiksi toisessa jonotetussa palvelussa, tukihenkilötoiminnassa. Halusin näin ollen tietää, miten sosiaalityöntekijät näkevät mahdollisen rajaamisen vaikuttavan heidän työhönsä ja siihen, kuinka he mahdollisesti rajaavat nykyistä useammin tukiperheitä hakevia perheitä tukiperhepalvelun kohderyhmän ulkopuolelle ja ketkä saavat jatkossakin mahdollisuuden tukiperhepalveluun.

Kaksi vastaajaa ottaa kielteisen kannan koko kysymykseen koskien tukiperheiden määrän mahdollista rajaamista. Yksi heistä mainitsee, että työntekijät pystyvät arvioimaan kiireellisemmin apua tarvitsevat perheet.

” En halua edes miettiä, että määrää rajoitettaisiin. ”

Vastaaja 2

” Näen rajoittamisen hyvin pulmallisena. Nykyisellään kukaan lapsi ei mielestäni käy turhaan tukiperheessä ja soisin, että tukiperhettä voitaisiin käyttää enempi myös ennaltaehkäisevässä tarkoituksessa.”

Vastaaja 3

Eniten tukiperhepalvelusta hyötyvien perheiden suhteen sosiaalityöntekijöiden vastaukset mukailivat paljolti edellistä kysymystä mahdollisen palvelun mahdollisen uudelleen linjaamisen myötä. Edelleen yksinhuoltajaperheet nähtiin hieman kahden vanhemman perheitä enemmän avun ja tuen tarpeessa oleviksi. Ero oli kuitenkin hyvin pieni. Pääsääntöisesti sosiaalityöntekijät näkevät, että kaikki lastensuojeluperheet, joilta puuttuu oma tukeva lähiverkosto ja joissa vanhemmalla tai vanhemmilla on väsymystä, ovat etusijalla. Muutama tutkittava painotti tukiperhepalvelun tarvetta, koska joissakin tapauksissa tukiperhetoiminta on ollut ennaltaehkäisemässä lapsen huostanottoa ja sijoitusta kotinsa ulkopuolelle pysyvästi.

Yksi vastaajista nostaa esiin lastensuojeluperheen lapsen mahdollisuuden saada tukiperhepalvelun kautta kokemusta ”normaalista perhe-elämästä”. Toinen taas nosti esiin rajoittamisen mukaan tuomat haasteet tukiperhetoiminnalle eli hän mielestään rajoittamisen myötä siirrytään väistämättä ennaltaehkäiseväksi tarkoitettuun lastensuojelun avohuollon tuesta selkeästi luonteeltaan korjaavampaan tukeen. Hänen näkemyksensä on yhtenevä yllä mainitun vastaajan haluun lisätä tukiperhepalvelun ennaltaehkäisevää luonnetta korjaavan työskentelyotteen sijaan.

Haastavaa on arvottaa hyvin erilaisissa perhetilanteissa olevien lastensuojeluperheiden tarvetta juuri tukiperhepalveluun. Mielenkiintoista on myös se, että jos rajoittamista tapahtuisi, tekisikö sitä kukin sosiaalityöntekijä oman ”tukiperhekiintiönsä” turvin vai ratkaistaisiinko kaikkien tukiperheiden tarvitsevien perheiden tilanteet kollektiivisesti sosiaalityöntekijöiden yhteispalavereissa ?

Kysyin myös, miten sosiaalityöntekijät auttaisivat mahdollisesti tukiperhepalvelun ulkopuolelle jääviä perheitä. Vastauksissa korostuivat perhetyö ja muut keinot auttaa lapsen hoidon järjestämisessä. Isoniemen (2000, 64) tutkimuksessa helsinkiläiset sosiaalityöntekijät nostivat tukiperhetoiminnan vaihtoehtoiksi perhetyön ja päivähoiton sekä joissakin tapauksissa

tukiperhetoimintaa pidempiaikaiset, mutta lyhytaikaisiksi määriteltävät sijoitukset perhehoitoon tai laitokseen.

Yli puolet sosiaalityöntekijöistä pitää perhetyötä mahdollisena ratkaisuna niissä tilanteissa, joissa tukiperhepalvelua ei tarpeesta huolimatta olisi saatavissa. Näinhän varmaan toimitaan nykyisinkin, kun perheiden tilanteet kriisiytyvät melko yllättäen eikä tukiperhepalvelua useinkaan saada niin nopeasti. Toki myös palveluilla on eronsa, jotka mielestäni vaikuttavat myös tukitoimien ajallisesti sopivaan valintaan perheen kriisin eri vaiheissa. Perheen kriisin alkuvaihe on yleensä hyvin akuutti ja sijoitus tukiperheeseen ei mielestäni ole juuri kriisin puhjettua kenenkään – lapsen, perheen tai tukiperheen – kannalta hedelmällisin ja jatkuvuutta tukeva ratkaisu. Näen siis perhetyön ammatillisuuden olevan parempi vaihtoehto perhetilanteen juuri kriisiytyttyä kuin maallikkomaisen tukiperhetoiminnan, koska se vaatisi tukiperheiltä huomattavia kriisityövalmiuksia sekä sosiaalityöntekijöiltä hyvin tiivistä yhteydenpitoa tukiperheeseen. Puolet vastaajista pyrkisivät tukemaan lapsen hoitoa muulla tavoin. Kaksi heistä tuo esille taloudellisen tuen lapsen hoidon järjestämiseen muulla tavoin ja kolme kohdentaa taloudellisen tuen suoraan Mannerheimin Lastensuojeluliitosta ostettavaan hoitoapuun. Yksi sosiaalityöntekijä nosti esille uusien perhetyön tukimuotojen (kts. Hurtig, 2003, 28) kuten päiväryhmien, kuntoutuspalveluiden ja perhekuntoutusten käytön lisäämisen samalla ihmetellen sitä, mistä näitä hänen mainitsemiaan palveluita saisi. Yksittäisissä vastauksissa mainitaan perhetilanteen kriisiytyessä turvautumisen avohuollon sijoitukseen (tarkemmin ei mainita laitokseen vai kriisiperheeseen) ja tukihenkilötoimintaan. Tukihenkilötoiminta ei kyenne vastaamaan useamman lapsen tarpeeseen samanaikaisesti ja avohuollon sijoitus laitokseen on mielestäni tukiperhepalvelua huomattavasti merkittävämpi interventio lapsen ja perheen tilanteeseen. Toisaalta tukihenkilöistäkin on jatkuva pula ja en ole varma heidän mahdollisuuksistaan auttaa akuutissa kriisissä sen enempää kuin tukiperheidenkään.

” Jäljelle jäävät palvelut. Perhetyö. Avoh. sijoitus joskus, jos vanhempi hyvin väsynyt ja huolet isot.”

Vastaaja 7

Kovin ovat vähäiset mahdollisuudet kattaa tukiperhetoiminnan ulkopuolella jäävien perheiden avun ja tuen tarvetta. Näistä vastauksista nousee esille muiden palveluiden, vanhojen ja uusien,

suuri tarve. Nykyisellään jo kovin kuormitettu perhetyö tuskin pystyisi vastaamaan kovin monen tukiperhettä kipeästi kaipaavan perheen tarpeeseen. Uudempien tukimuotojen kuten päiväryhmien ja muiden kuntoutuspalveluiden määrä on ymmärrykseni mukaan myös rajallinen sekä lukumääräisesti että palveluiden hinnan vuoksi. Ne myös vaativat mielestäni väsyneeltä vanhemmalta melko suurta motivaatiota ja voimavaroja sitoutua tukiperhepalvelua tiiviimpään ja aktiivisempaan työskentelyyn perhetilanteen parantamiseksi. Jälleen kerran tulee mieleeni, että näitä tarjolla olevia avohuollon tukitoimia pitäisi jotenkin kartoittaa tai sijoitella sopiviin, parhaiten asiakastilanteita palveleviin lastensuojelutyön ”etappeihin”.

Paljon puhuttuja resursseja tarvittaisiin siis joka tapauksessa, joko tukiperhepalveluihin tai laajentamalla muuta tukitoimipalettia. Toinen vaihtoehto voisi olla kääntää katsetta perheen omien verkostojen suuntaan ja pyrkiä mobilisoimaan läheisiä perheen tueksi. Läheisneuvonpito projekti nivoutui Suomessa Huostaanotto projektiin, jossa todettiin olevan tarvetta uusille työkäyttäjille varhaisen tuen, asiakkaiden kuulemisen ja osallistumisen sekä voimavarojen vahvistamiseksi (Heino, 2000, 3). Stakesin projekti keskittyi juuri vaikeimpiin lastensuojelun tilanteisiin, mutta mikään ei estä käyttämästä työskentelymallia jo lastensuojelun varhaisimmissa vaiheissa (Heino, 2000, 15). Helsingin lastensuojelun sosiaalityöntekijät nostivat esiin myös mummien ja kummien muodostaman verkoston mobilisoinnin niissä perheiden tilanteissa, jossa mietitään tukiperheen kaltaista tukea (2000, 65).

Jyväskylässä yli puolet vastaajista kertoo käyttäneensä läheisneuvonpitoa tai verkostokokoonnutumista perheen tilanteen kartoittamisessa. Suurin osa heistäkin oli käyttänyt työssään verkostotapaamisia. Läheisneuvonpidon ja verkostotapaamisen oleellisen ero on viranomaisten ja läheisten rooleissa (kts. Heino, 2000, 11). Verkostotyössä viranomaisilla on suurempi rooli tilanteen ratkaisujen etsijänä kuin läheisneuvonpidossa perhe ja läheiset pyrkivät etsimään sopivaa ratkaisua perheen tilanteeseen. Verkostomainen työtapa on varmasti toisaalta aikaa vievä, mutta toisaalta tuo erilaisia näkökulmia perheen pulmalliseen tilanteeseen. Se mahdollistaisi palveluiden järkevämmän asiakassuunnitelman laadinnan mahdollisesti pidemmällekin aikavälille niin, ettei tulisi aiemmin vastauksista turhautumista jonossa olemiseen. Yhteistyöllä ehkä kyettäisiin luomaan tukemisen jana, josta löytyisi vaihtoehtoisia tapoja auttaa eikä perhe jäisi missään vaiheessa ”vain odottamaan” jotakin ensisijaiseksi tarkoitettua palvelua. Vain yksi sosiaalityöntekijä mainitsi osallistuneensa läheisneuvonpitoon koskien sukulaisten mahdollisuutta tukea asiakasperhettä. Nähtävästi läheisneuvonpito ei ole jostakin syystä normaaleihin työkäytäntöihin kuuluva työskentelytapa Jyväskylässä.

Äskettäin voimaan tulleen lastensuojelulain myötä lastensuojeluperheen tilanearvion merkitys korostuu entisestään. Arvioinnin myötä sosiaalityöntekijöiden työotteesta tulee entistä moniammatillisempi tai verkostomaisempi parhaan mahdollisen ja ajallisesti oikean lastensuojelun tuen varmistamiseksi. Omaan kokemukseeni nojaten näen sukulaisten tai muiden perheelle läheisten henkilöiden kohtaamisessa monta hyvää asiaa, vaikka sukulaisperheestä ei tulisikaan lapsen tukiperhettä. Joissakin tapauksissa avoin keskustelu läheisten kesken ja sosiaalityöntekijän ja ”vetäjän” avulla auttaisi lastensuojeluperhettä ja heidän sukulaisiaan ymmärtämään asioita juuri niin kuin ne ovat. Näiden tapaamisten perusteella usein selviää, kuka sukulaisista haluaa todella auttaa. Ne, jotka eivät haluaisi / pystyisi auttamaan konkreettisesti ehkä ymmärtäisivät ainakin antaa hiljaisen tukensa läheisneuvonpidossa yhteisesti sovitulle suunnitelmalle arvostelun tai kriittisyyden sijaan.

Pitkäaikaisessa perhehoidossa on sukulaissijaisperheiden määrä lisääntynyt vuosi vuodelta. Uusi lastensuojelulaki velvoittaa Ruotsin mallia seuraten selvittämään sukulaisverkoston mahdollisuuden toimia tukena lastensuojelun piirissä olevalle perheelle ennen lopullista lapsen sijoituspäätöstä. Tukiperhetoiminnan piirissäkin on useita perheitä, jotka ovat joko tuettavan perheen sukulaisia tai kuuluvat muulla tavoin perheen sosiaaliseen verkostoon. Virallista tietä tukemaan ryhtyneillä perheillä on huoli lasten ja perheen tilanteesta ja he haluavat auttaa, mutta niin, etteivät jää yksin tukemistehtävässään. Tähän liittyy usein aikuisten näkökulmiin liittyviä ristiriitoja aikuisen ja lapsen parhaasta, jolloin kaivataan ulkopuolisen näkökulmaa asioihin. Joissakin tapauksissa tukiperheeksi ryhtyvä perhe kaipaa tukea tukiperhetoiminnan käytännön asioihin kuten esimerkiksi tukiperhekäytien sopimiseen ennalta ja kaikkia osapuolia sitovasti. Sosiaalityöntekijän lakiin perustuvan virkavastuun nähdään olevan tae lapsen edun toteutumisesta.

Jos sukulaisverkosto kartoitettaisiin jo lastensuojelun avohuollossa ja viranomaisten huolen ollessa pienempi, se varmasti auttaisi lasta ja hänen perhettään sekä heidän sukuaan tavoittelemaan sellaisia pulmien ratkaisuja, joilla välttyttäisiin lapsen sijoittamiselta suvun ulkopuoliseen perheeseen. Jos kuitenkin näin tapahtuisi, olisi olemassa realistista tietoa lapsen ja hänen perheensä tilanteesta. Unohtamatta lapselle tärkeiden sukulaisten aktiivisempaa läsnäoloa hänen elämässään tulevina vuosina.

Läheisneuvonpidon nykyistä laajempi käyttö avohuollossa - ennen huostaanottoa ja sijaishuollon vaihtoehtoja - toisi läheisille tietoisuuden ja osallisuuden mukanaan tuomaa luottamusta

lastensuojelulain mukaisiin viranomaisten päätöksiin. Jos lapsi ei tukitoimienkaan avulla välttyisi pitkäaikaiselta sijoittamiselta, sijaishuollossa lapsen mahdollista sukulaisperhettä arvioitaisiin uudemman kerran ja uudenlaisen haasteen edessä sukulaissijaisvanhemmuusvalmennuksen keinoin. Heino viittaa läheisneuvonpidosta saatuihin kokemuksiin, joissa läheisneuvonpidossa on päädytty tahdonmukaiseen huostaanottoon (Heino, 2000, 12).

6.3. Tukiperhesijoituksen sujuvuus

Tukiperhetoiminta on prosessi, jolla on alku ja loppu. Tukisuhde on usein ajallisesti usean vuoden mittainen ja prosessin eri vaiheissa on omat työvaiheensa. Liitin kyselyn jatkoksi tätä kyselyä varten tekemäni kaavion lapsen sijoitusprosessista kulusta alkaen tukiperheen hakemisesta ja päättyen tukisuhteen lopetuspalaveriin tukemaan tukiperhesijoitusprosessia koskeviin kysymyksiin vastaamista (liite 2).

Kaikki sosiaalityöntekijät totesivat tukiperhesijoituksen olevan heille tuttua. Jokaisella vastaajalla on asiakasperheitä, joilla on / on ollut tukiperhe tutkimustani edeltävinä kahtena vuotena 2004-2006. Neljä sosiaalityöntekijä mainitsee 3-5 asiakasperheensä olleen tukiperhepalvelun piirissä. Yhtä lailla neljällä sosiaalityöntekijällä on ollut 6-10 asiakasperhettä, jotka ovat tarvinneet tukiperheen tukea. Kaksi sosiaalityöntekijää mainitsee tukiperhesijoituksen olleen ajankohtainen tänä aikana yli kymmenessä heidän alueensa asiakasperheessä.

Sijoitusprosessissa on eri vaiheita ja ne saavat erilaisia painotuksia kiireisen sosiaalityöntekijän arjen työssä. Kaksi sosiaalityöntekijää kertoo heidän tukiperhesijoitustensa sujuvan liitteessä (liite 2) kuvatulla tavalla. Yli puolet sosiaalityöntekijöistä näkee, että tukiperhesuhteen väliarviointi puolen vuoden välein ei useinkaan toteudu. Jokainen heistä perustelee väliarvioinnin väliin jäämistä tai pitkittymistä (käytännössä on jo sitten vuoden päästä sopimuksen tarkistus) ajan ja resurssien puutteella sekä muuttuvilla työtilanteilla. Helsingissä uusia päätöksiä oli sovittu tehtävän kolmen kuukauden välein, mutta joissakin tilanteissa ne korvattiin puhelinsoitoilla tai niitä pidettiin vain tarvittaessa (Isoniemi, 2000, 42). Kaksi sosiaalityöntekijää mainitsee koko tukisuhteen aikaisen seurannan toisin sanoen yhteydenpidon sekä asiakas- että tukiperheeseen ontuvan.

” Valitettavasti prosessissa ontuu usein eniten tukiperhesuhteen seuranta ja välitarkistuspalaverien välit venyvät kovin pitkiksi. Seuranta on usein sattumanvaraista ja riippuu työntekijästä ja työtilanteesta. ”

Vastaaja 8

Kolme vastaajaa näkee tukiperhesuhteen yhteisen lopetuspalaverin toisinaan jäävän väliin. Lopetuspalaverin pitämättömyyttä toinen perustelee resurssittomuudella ja toinen tukisuhteen hiipumisella.

” Kun tukisuhde loppuu vähitellen tai muuten epämääräisesti, lopetuspalaveri voi jäädä pitämättä ”

Vastaaja 10

Yksi vastaajista on sitä mieltä, että Sijaishuoltoyksikön tulisi hoitaa koko prosessi niin kuin Pelastakaa Lapset ry:ssä tehdään. Vastaaja perustelee ajatustaan päällekkäisen työn vähentämisellä. Jäin miettimään tätä päällekkäisen työn osuutta koko tukiperhetoiminnassa tai tukiperheprosessin ajalta enkä täysin tavoittanut vastaajan näkökulmaa. Omasta näkökulmastani joissakin tukiperhesijoitusprosessin alkuvaiheissa asiakasperheen oman sosiaalityöntekijän läsnäolo on tarpeellista asiakkaan osallisuuden ja käsiteltävien asioiden reaaliaikaisuudenkin vuoksi. Sijaishuoltoyksikön sosiaalityöntekijän roolin ja nykyisen sijoitusprosessivastuiden näkökulmasta melko hankala ottaa haltuun asiakkaan tilanne ja tarpeet pelkästään hakemukseen perustuvan tiedon pohjalta. Vastaaja saattoi tarkoittaa sitä, että hän on tarkoituksenmukaisinta järjestää tukiperhetoiminta kokonaisuudessaan ostopalveluna, jolloin hänellä toimii tavallaan palveluohjaajana ja tukitoimesta päättävänä tahona. Isoniemen tutkimuksessa (2000, 58-60) kävi ilmi, että helsinkiläiset avohuollon sosiaalityöntekijät saivat kiireisiltä perhehoitoyksikön sosiaalityöntekijöiltä käyttöönsä tukiperheen, mutta he hoitivat itse koko sijoituksen tutustumisista tukisuhteen lopettamiseen. He kaipasivat itselleen työparia tasapainottamaan ennestään toisilleen tuntemattomien perheiden kohtaamista ja takaamaan mahdollisimman vankan alun tukisuhteelle. He näkivät, että viikonloppuperhesijoituksen perheet, asiakas- ja tukiperhe, kaipaavat omat sosiaalityöntekijänsä, jolloin yhteistoiminta on selkeämpää ja hallitumpaa. Isoniemen tutkimuksen

mukaan viikonloppuperhetoiminta ei käytännössä ollut kenenkään vastuulla ja syynä siihen nähtiin perhehoitoyksikön kiire (2000,60).

Seuraavissa kahdessa kysymyksessä hain tietoa siitä, mikä tukiperhesijoituksessa on sosiaalityöntekijöiden mukaan haastavinta ja mikä taas sujuu ns. rutiinilla. Vastausten kirjo on melkoinen; yksi sosiaalityöntekijä mainitsee koko tukiperhesijoituksen sujuvan totutusti, toinen mainitsee aiempaa kysymystä noudatellen, ettei hän näe lainkaan rutiinia tukiperhesijoituksessa ja kaikkea siltä väliltä.

Sosiaalityöntekijöiden vastausten kirjo kulkee läpi kuvatun sijoitusprosessin vaiheittain. Puolet heistä näkee, että prosessissa on kaksi tai useampia haasteellisia tilanteita. Kuitenkin niin, että tutustumiskäynti tukiperheeseen, tukiperhesuhteen väliarviointi ja tukiperhesuhteen lopettaminen on kukin aina kahden sosiaalityöntekijän mielestä haastavimpia tilanteita. Yksittäisiä mainintoja saavat tarpeen arviointi yhdessä perheen kanssa ennen varsinaista tukiperhehakemuksen täyttämistä, tukiperhehaun ajallisesti pitkä kesto ja sopimuksen tekeminen. Sosiaalityöntekijän kiire näyttäytyy monella tapaa tukiperhesijoituksen eri vaiheissa. Vastauksista ilmenee, että tutustumiskäynteihin ja väliarviointeihin liittyy kaikille osapuolille sopivien tapaamisaikojen löytämisen pulmia kiireisinä aikoina sekä tukisuhteen seurannassa ja yhteydenpidossa on aikapulasta johtuvaa epäsäännöllisyyttä.

Muita haasteellisuutta lisääviä tekijöitä ovat sosiaalityöntekijöiden mielestä ” edestaas soittaminen ”, ” synkkaako kemiat tutustumisvaiheessa ” , uudelleen arvioimisen haasteet asiakkuuden sisällön muodostuessa vain tukiperhepalvelusta, tukiperhesopimukseen kirjattavien korvausten muuttuminen sekä ylhäältä tulevat linjaukset tukisuhteiden kestosta vastoin sosiaalityöntekijän tarvekartoitukseen perustuvaa näkemystä.

Aiemmin mainitun konkarin lisäksi suurin osa sosiaalityöntekijät kertoivat perheen palvelutarpeen kartoituksen ja tukiperhehakemuksen tekemisen sujuvan. Yksittäisiä mainintoja rutiinista saivat tutustumiskäynti, tukisuhteen aloittaminen (oletan tämän pitävän sisällään tutustumiskäynnin ja asiakirjojen laadinnan), tukiperhesuhteen seuranta sekä tukiperhesuunnitelmien tekeminen. Eräs vastaajista mainitsi palaverit rutiinina, mutta lisäsi sen koskevan esimerkiksi Pelastakaa Lapset ry:n tukisuhteiden palavereita.

6.4. Tukiperhesijoitukset ” mustaa valkoisella ”

Dokumentointi on yksi lastensuojelun tärkeistä osa-alueista niin lastensuojelutyön juridisoitumisen kuin asiakkaiden osallisuudenkin näkökulmasta. Aino Kääriäinen (2006, 47) tiivistää asiakirjan funktioiksi todellisuuden jäsentämisen, tilanteiden kuvaamisen ja eri osapuolten näkemysten tallentamisen. Elämme yhteiskunnassa jota yhä enempi määrittää kaikilla elämän aloilla sopimuksellisuus ja kumppanuus (Määttä&Kalliomaa-Puha, 2005, 188). Sosiaalityössä suunnitelmia ja sopimuksia on tehty ennenkin jättevöittämään työskentelyä ja takaamaan suunnitelman toteutumista tavoitteiden mukaisesti. Tukiperhetoiminnassa lapsen tukiperhesijoituksen tienviittana toimii tukiperhesuunnitelma ja –sopimus, jolla pyritään varmistamaan osapuolten sitoutuminen yhdessä mietittyihin tavoitteisiin ja toiminnan käytännön järjestelyihin. Määttä ja Kalliomaa-Puha nostavat esiin sopimuksellisuuden olevan enemmänkin vuorovaikutteista työskentelyä ohjaava ote kuin sopimusten osapuolten suhteita kuvaava asiakirja. He viittaavat myös yksilöllistymiseen ja kumppanuuteen, jossa haetaan uudenlaista toimijuutta ja subjektiutta, joka samalla tekee kumppaneista vastuuvollisia. Toisaalta sopimukset voivat olla informatiivisia lisäten näinkin esimerkiksi ymmärrystä kyseessä olevasta asiasta, kunnan käytännöistä tai vaikka kyseessä olevan asian kytköksistä lakiin. He korostavat valtaistavaa sopimuskäytäntöä, jossa asiakkuus ja asiakkaan itsemääräämisoikeus otettaisiin vakavasti (Määttä&Kalliomaa-Puha, 2005, 198-199).

Halusin selventää tutkittavien näkemyksiä tukiperhetoiminnassa käytettävistä dokumenteista ja niiden merkityksestä tukiperhetoiminnassa. Kysymykset koskevat tukiperhehakemusta, tukiperhesuunnitelmaa ja –sopimusta, lapsikohtaista dokumentointia sekä tukiperheiden antamaa kirjallista palautetta.

Ensimmäiseksi halusin kartoittaa tutkittavien mielipiteitä kirjallisesta tukiperheen hakemisesta ja onko heillä mielessään muita keinoja tukiperhehaun käynnistämiseen. Sosiaalityöntekijät ovat melko yksimielisiä siitä, että nykyinen käytäntö eli tukiperheen hakeminen kirjallisesti hakemuslomakkeella on hyvä. Moni heistä tuo esille hakemuksen lisäksi rinnakkaisia tai täydentäviä tapoja. Viisi heistä haluaisi tukiperheitä välittävän eli palvelutuottajaorganisaation sosiaalityöntekijän tapaavan perhettä ja perheen sosiaalityöntekijää kirjallisen hakemuksen lisäksi. Kolme vastaaja näkee tärkeänä kirjallisen hakemuksen tarkentamisen joko puhelimitse tai lisälausunnon turvin avohuollon sosiaalityöntekijän ja Sijaishuoltoyksikön sosiaalityöntekijän kesken.

Näistä vastauksista käy ilmi, että miltei kaikki sosiaalityöntekijät haluaisivat tehdä tukiperhetyötä alusta alkaen tiimityönä – toinen itsenäisemmin luottaen puhuttuun sanaan ja toinen työparina mahdollistaen asiakkaan osallisuuden prosessissa aktiivisena osapuolena paremmin. Viimeksi mainitussa tavassa ehkä vältytään tulkintavirheiltä puolin ja toisin. Itse olen kokenut tukiperhettä hakeneiden perheiden tapaamisen hyväksi tavaksi etsiessäni sopivaa tukiperhettä ko. perheen lapselle tai lapsille. Joissakin tapauksissa olen jälkikäteen huomannut, että perheen tapaaminen olisi ollut välttämätöntä ennen tukiperheen valintaa ja harvoin niin tehdessäni, olen sen kokenut aina olleen tarpeen. Isoniemen tutkimuksen sosiaalityöntekijät kaipasivat perhehoitoyksikön sosiaalityöntekijää asiakasperheen kohtaamiseen kuten myös itselleen työskentelyyn työpariksi. Perusteluina asiakasperheen roolin ja osallisuuden vahvistaminen prosessissa sekä perheitä välittävän sosiaalityöntekijän riittävä tuntuma asiakasperheen tilanteeseen ja näin ehkä tarkempi kohdennus sopivaa viikonloppuperhettä etsittäessä (Isoniemi, 2000, 58-59).

Tukiperhehakemukseen liittyvän toisen kysymyksen asettelussa olin epähuomiossa käyttänyt väärää sanaa. Kysymyksen oli tarkoitus jatkaa edellistä kysymystä ja kysyä tutkittavilta kuka täyttää tukiperhehakemuksen. Kysymykseen oli kuitenkin lipsahtanut sana tukiperhesopimus. Tämän kysymyksen vastauksien todenperäisyyttä ei voi siis täysin varmistaa, mutta oletan sosiaalityöntekijöiden myös ymmärtäneen vastaavansa tukiperhehakemusta koskevaan kysymykseen, koska kukaan heistä ilmaissut huomanneensa epäloogisuutta kysymyssarjassa. Huomioiden virheen mahdollisuus, suurin osa sosiaalityöntekijöistä täyttää itse tukiperhehakemuksen ja muutama kertoo tekevänsä sen yhdessä vanhemman kanssa.

Haettaessa tukiperhettä Jyväskylän kaupungin Sijaishuoltoyksiköstä, hakemuksella on kuuden kuukauden voimassaoloaika. Tähän ratkaisuun päädyin hoitaessani tukiperhesosiaalityöntekijän tehtävää vain osan työajastani muutamia vuosia sitten. Tuolloin tukiperhejonot venyivät yli sadan lapsen jonoiksi ja toimen päivittäinen hoitaminen ei ollut mahdollista. Voimassaoloajalla pyrin karsimaan tukiperhetarvelistalla olevien turhien tukiperhehakemusten määrää, mikä tosin ei toiminut kovin hyvin. Edelleenkin aika ajoin Sijaishuoltoyksikön tukiperhesosiaalityöntekijä tekee tarkistussoittoja pitkään listalla olleiden lasten tilanteista. Kuusi vastaajista on sitä mieltä, että tukiperhehakemuksen kuuden kuukauden voimassaoloaika on sopiva. Kaksi heistä kuitenkin mainitsee tukiperhejonotuksen kestävän usein pidempään kuin kuusi kuukautta. Kolme mainitsee perusteluina voimassaoloajan sopivalle pituudelle perhetilanteiden ja tarpeiden muutokset. Yksi sosiaalityöntekijä miettii, että aluetyön kiireessä hakemuksen voimassaoloaika voi unohtua ja näin uusiminen jää tekemättä.

” Perheen tilanteen ja tarpeen päivittämiseksi ok, joskin toivottavaa olisi löytää tukiperhe viimeistään 2-3 kk:n sisällä. ”

Vastaja 3

Osa tutkittavista kokee hakemuksen voimassaoloajan olevan riittämätön. He mainitsevat tukiperheiden saatavuuden olevan heikkoa eikä puolessa vuodessa heidän kokemuksensa mukaan löydy tukiperhettä.

” Koska se ei käytännössä toimi. Minulla on yksi asiakas, joka on ollut listalla 3 vuotta. ”

Vastaja 6

Syynä edellisen vastaajan kertomaan tilanteeseen voi olla sekin, että hänen asiakasperheensä tilanne on niin erityinen jollakin tapaa (esimerkiksi perheen kulttuurista tai lapsen erityisen huolenpidon tarve), ettei sopivaa tukiperhettä ole ollut helppo löytää. Tämän kaltaisia perhetilanteita on jonkin verran. Olen usein pohtinut, että onko sitten järkevää jäädä odottamaan tarpeisiin vastaavaa perhettä vai todeta tukiperhetoiminta tällaisen perheen tapauksessa jo ennalta tavoittamattomaksi tavaksi tukea kyseistä perhettä. Sekä Pelastakaa Lapset Ry:ssä että sijaishuoltoyksikössä on nähty tarpeelliseksi lähteä yhteistyössä miettimään aivan omaa tukiperhetoimintaa jollakin tapaa haastaviin perhetilanteisiin ja työskentely vaativan tukiperhetyön osalta on jo aloitettu.

Viimeinen tukiperheen hakemiseen liittyvä kysymykseni koski tietojen päivittämistä tukiperheitä välittävälle taholle. Kaksi sosiaalityöntekijää sanoo päivittävänsä tietoja palveluntuottajalle. Kolme mainitsee tekevänsä niin, joskus tai jos on tarpeen tai jos asiakasperhe muuttuu. Ei-vastausvaihtoehtoon päätyi viisi tutkittavaa, joista kaksi hieman empien lisäen sanan ”joskus”. Yksi vastaaja ilmaisi vankan ein viitaten resurssivajeeseen.

Tämän vastauksen kielteisen vaihtoehdon valinneet myötäilevät edellisen vastauksen kielteistä kantaa voimassaoloaikaan. Ymmärrettävää on, että sosiaalityöntekijät turhautuvat tukiperheiden pitkiin odotusaikoihin, mutta samalla tukiperhesosiaalityöntekijää kuormittaa turha työ niiden lasten ja perheiden osalta, jotka syystä tai toisesta eivät ole enää tukiperheen tarpeessa. Työskennellessäni sijaishuoltoyksikössä myös sijoittavana sosiaalityöntekijä (lasten pitkäaikaiset sijoitukset eri sijoituspaikkoihin) tulin huomanneeksi saman perheen lasten sijoitustarpeet sekä tukiperhettä että sijaisperhettä tarvitsevien lasten listalla. Tämä kertonee sosiaalityöntekijöiden kuormittumisesta ja sen myötä kaikkien vireillä olevien tukitoimien unohtamisesta sekä jossakin määrin myös lastensuojelutilanteiden nopeasta etenemisestä avohuollosta sijaishuoltoon.

Läpi tukisuhteen tärkeä asiakirja on tukiperhesuunnitelma – ja sopimus. Luonnollisesti kaikki tutkittavat pitävät tukiperhesijoituksen sopimuksellisia asiakirjoja tärkeinä tukiperhetyöskentelyn kannalta.

Sosiaalityöntekijöiden vastauksista nousivat tärkeimpinä perusteluina näiden dokumenttien käyttöön tukiperhesijoituksen tavoitteellisuus, siihen läheisesti liittyvä tavoitteiden määrittämistä seuraava arviointi, suunnitelmien ja sopimusten mukanaan tuoma selvyys ja sovittujen asioiden tarkistamisen mahdollisuus. Kahdessa vastauksessa oli maininta sopimisen mukaan tuomasta tietoisesta sitoutumisesta. Yksi sosiaalityöntekijä mainitsi sanan avoimuus viitaten tarkoituksen ja tavoitteiden kaikkien osapuolten tiedossa olemiseen. Tukiperhesopimusta koskien yksi vastaajista nosti esiin kehittämistarpeen. Hänen mielestään jatkossa yksi sopimus riittää ja sen jälkeen – nähtävästi tukisuhteen vuosittaisissa tarkistusneuvotteluissa – tehtäisiin vain päätöksiä tukiperhesijoituksen jatkamisesta. Hyvä ja jossakin määrin sosiaalityöntekijän työtä säästävä idea kunhan huomioidaan, että tavoitteellinen suunnitelma tehdään jokaiselle ajanjaksolle erikseen.

Koska puhutaan lastensuojelusta ja sen yhdestä tärkeästä avohuollon tukitoimesta, joka ajallisesti kestää usein useita vuosia, on ensiarvoisen tärkeää kirjata ylös lasta ja hänen perhettään koskevia asioita koko tukisuhteen ajalta. Aino Kääriäinen muistuttaa kuitenkin siitä, että lapsen näkyminen asiakirjoissa ei takaa sitä, että lapsi todellisuudessa tulisi aina kuulluksi tai autetuksi (2006,66).

Yhtä sosiaalityöntekijää lukuun ottamatta kaikki kirjaavat esiin tulevia asioita dokumentteihin tukiperhesijoituksen aikana. Yksi sosiaalityöntekijä sanoo dokumentoinnin vaihtelevan.

Oletan, että nämä lapsikohtaiset dokumentit tukiperheiden mahdollisten kirjallisten palautteiden ohella voisivat avata oven tukiperhetoiminnan konkreettiseen sisältöön niissä tapauksissa, jossa kaikki tukisuhteen osapuolet ovat aktiivisia päivittämään tukisuhdetta suuremmitta katkoitta.

Lastensuojeluasiakirjoille on valitettavan tyypillistä ajan puutteen tai työntekijöiden vaihtuvuuden vuoksi tulleet katkokset. Olen nähnyt asiakirjoja, joissa selkeästi on jäänyt joku prosessi kesken ja seuraava lastensuojelun kirjaus saattaa olla usean vuoden päästä.

Tukiperhetoiminnassa olevat lomakkeet ovat melko lailla sellaisia kuin ne ovat olleet toiminnan alussa, 1990-luvulla. Joitakin korjauksia ja tarkennuksia on tehty vuosien varrella ja tukiperheiden palautelomake kehiteltiin vuonna 2005. Kuitenkin suurin osa tutkittavista piti lomakkeita asianmukaisina. Yksi heistä viittasi kehittämisen varaa olevan. Jo olemassa olevaa lomakkeistoa on varaa kehittää kuten myös luoda uusia tukiperhesijoituksen vaikuttavuutta mittaavia palautelomakkeita tukisuhteen eri osapuolille. Näistä palautteista saataisiin ajan tasaista tietoa, mitä tukiperhekentälle kuuluu ja mihin asioihin olisi kiinnitettävä huomiota tukiperhetoiminnan pulmien ennaltaehkäisemiseksi, ellei jopa poistamiseksi.

Kautta linjan sosiaalityöntekijät vastasivat lapsen, hänen perheensä ja tukiperheen hyötyvän suunnitelmista ja sopimuksista. Kukaan ei kuitenkaan nähnyt sitä hyötyä, jota näistä dokumenteista on sosiaalitoimelle toisin sanoen perheen sosiaalityöntekijälle tässä tilanteessa ja mahdollisesti tulevissa lastensuojeluprosesseissa. Eivätkö ne auta myös sosiaalityöntekijää muistamaan kunkin asiakas- ja tukiperheen kanssa sovitut asiat ja näin myös helpommin tarkistamaan tukiperhepalvelun realistisuutta ja vaikuttavuutta tukiperhesijoituksen aikana?

Saavatko sosiaalityöntekijät palautetta tukiperheeltä? Yhdeksän tutkittavaa kertoo saavansa vähän palautetta tukiperheiltä. Yksi heistä sanoo palautteen vaihtelevan ja riippuvan tukiperheestä.

Sijaishuoltoyksiköstä lanseeratun tukiperheiden palautelomakkeen myötä halusin mitata palautelomakkeiden käyttöastetta. Kirjalliset palautteet sinällään eivät ole sosiaalityöstä suoraan tulevia asiakirjoja, vaan niitä voisi luonnehtia tukiperhetyöskentelyn kirjeen omaisiksi, puhelinsoiton korvaaviksi tukiperheen ja sosiaalityöntekijän työvälineiksi heidän keskinäisessä yhteydenpidossa. Kolme sosiaalityöntekijää sanoi saaneensa palautetta tukiperheeltä noin puolen vuoden välein ja kuusi vastasi saavansa palautetta harvemmin. Yksi vastaaja jätti vastaamatta, koska hän ei ollut saanut lainkaan kirjallista palautetta. Kysymyksen vastausvaihtoehtoja kirjallisen palautteen suhteen olivat kerran kuukaudessa, 1-3 kuukauden välein, kerran puolessa vuodessa ja harvemmin.

Miten sosiaalityöntekijät näkevät, onko palautelomake tarpeellinen työkalu tukiperhetoiminnassa? Sosiaalityöntekijöistä puolet ei vastannut kysymykseen, koska he eivät ole saaneet kirjallista palautetta tai sitä tulee todella harvoin. Joku heistä mainitsi Pelastakaa Lapset ry:n palaverissa

keskusteluiden ajaneen saman asian. Loput, jotka ovat saaneet tukiperheiltä kirjallista palautetta, näkevät niistä olevan hyötyä omassa kiireisessä työssään. Palaute jämäköittää työskentelyä, koska näin kuullaan mitä lapsen kanssa puuhataan, mitä lapselle ja joskus myös hänen perheelleen kuuluu. Vastauksista käy ilmi, että se lisää sosiaalityöntekijän tietoa ja tuntemusta tukiperheestä ja heidän näkemyksistään.

” Ovat valmiita dokumentteja. ”

Vastaaja 1

Joku mainitsi palautteen toimivan muistutuksena tukiperhesuhteen olemassaolosta. Yksi sosiaalityöntekijä näki, että nähtävästi uudemmat tukiperheet ovat aktiivisimpia kirjallisessa palautteessa kuin jo kauan toimineet tukiperheet. Hän myös toi esille sen mahdollisesti helpottavan yhteydenottoa sosiaalityöntekijään.

” Voi olla myös, että tukiperheiden on helpompi täyttää palautelomake kuin ottaa puhelin käteen ja soittaa sosiaalityöntekijälle. ”

Vastaaja 8

Näkisin, että kirjallisen palautteen saaminen olisi sosiaalityöntekijälle tärkeää sekä asiakasperheen kuten myös tukiperheen elämässä mukana myötäelämisen vuoksi. Jos sosiaalityöntekijän tehtäviä tukiperhetoiminnassa pitäisi rationalisoida, olisi tässä mielestäni yksi mahdollinen paikka vähentää omaa ilmassa leijuvaa huolta tukisuhteesta ja sen etenemisestä ilman suurempia ajallisia panostuksia. Niin tässä tutkimuksessa kuin esimerkiksi Riina Isoniemen (2000) tutkimuksessa Helsingin lastensuojelun viikonloppuperhetoiminnasta, tuli ilmi se tosiasia, että sosiaalityöntekijöiden tukisuhteiden seuranta on kirjavaa ja työntekijäkohtaista. Suvi Saarisen (2006, 81) tutkimuksessa sijaisvanhemmuudesta sijaisvanhempia ärsytti se, että yhteistyö sosiaalityöntekijöiden kanssa oli pelkästään sijaisperhelähtöistä. He kaipasivat yhteistä jakamista silloinkin, kun asiat sujuvat. He näkivät jakamisen ja yhteydenpidon lisäävän tuttuutta ja

luottamusta, jolloin vaikeissakin tilanteissa tuen ja avun hakeminen sekä siihen vastaaminen olisi luontevampaa.

Helsingissä sosiaalityöntekijät odottavat viikonloppuperheiden olevan heihin yhteydessä (2000, 54-55), kun taas Jyväskylässä sosiaalityöntekijät tiedostavat tukiperheiden toivovan säännöllisempää yhteydenpitoa varsinaisten yhteisneuvottelujen lisäksi. Isoniemi (2000, 38) korostaa, että viikonloppuperhesijoitus voi olla ikkuna sellaiseen asiakasperheen maailmaan, jota hän ei tavoita toimistossa tai kotikäynneillä. Säännöllisen palautekäytännön myötä mahdolliset tukisuhteen karikat saattaisivat näyttäytyä riittävän varhaisessa vaiheessa ja orastaviin ongelmiin olisi mahdollisuus puuttua ajoissa. Toisaalta luulen, että tiiviimpi yhteydenpito – tavalla tai toisella – lisääisi luottamusta tukiperheen ja sosiaalityöntekijänä välillä. Luottamuksen myötä tukiperhevanhempien rohkeus puhua lapsen liittyvistä huolista voisi lisääntyä (vrt. Saarinen, 2006, 81). Mieleeni nousi epäily palautelomakejärjestelmän toimivuudesta ja mietin, että onko tukiperheitä ohjattu riittävästi kirjallisen palautteen lähettämiseen ?

Halusin myös tietää, lisääkö tukiperheiltä palautteen saaminen sosiaalityöntekijän yhteydenottoja asiakas- ja tukiperheisiin. Kaikki kirjallista palautetta saaneet sosiaalityöntekijät kertoivat yhteydenottojensa lisääntyneen kautta linjan. Yksi sosiaalityöntekijä mainitsee tukiperheen olevan toisinaan suureksi avuksi kymmenien perheiden tilanteita hoitavalle sosiaalityöntekijälle.

” Kun fiksu tukiperhe kertoo perhetilanteen olevan kohtuullisen ok, sossun huolet vähenevät. ”

Vastaaja 4

6.5. Kaksi tukiperhepalvelun tuottajaa

Keski-Suomen alueella tukiperheitä tarjoavat sekä Pelastakaa Lapset ry että Jyväskylän kaupungin Sijaishuoltoyksikkö.

Jyväskylän kaupungin lastensuojelussa on ajan hengen mukaan tehty joistakin toiminnoista ostopalvelusopimuksia. Tukiperhetoiminnan osalta mahdollinen siirtyminen pelkästään Pelastakaa Lasten palvelujen piiriin on ollut keskusteluissa reilun vuoden ajan. Tämänkin vuoksi sisällytin

kahden palveluntuottajan vertailun yhdeksi tutkimukseni osa-alueeksi. Sosiaalityöntekijöiden ajatukset nykyisestä kahden palveluntuottajan mallin käytöstä olivat tutkimuksellisen mielenkiintoni kohteena

Palveluntuottajissa sosiaalityöntekijöiden näkemiä eroja hakiessani päädyin mitta-asteikkoon. Pyysin tutkittavia arvioimaan missä määrin tietty palvelun ”ominaisuus” kuten esimerkiksi palvelun hinta vaikuttaa siihen, kumpi palveluntuottaja; Pelastakaa Lapset ry:tä vai Jyväskylän kaupungin sijaishuoltoyksikköä, he käyttävät. Mittarin vaihtoehdot ovat merkittävässä määrin, melko paljon, jonkin verran ja ei lainkaan.

Tarkastelen jatkossa kahta eniten merkittävää vaihtoehtoa (merkittävässä määrin ja melko paljon) useimpien ominaisuuksien osalta yhtenä oleellisena tekijänä, koska kumpikin vaihtoehto pitää sisällään enemmän kuin 50%. Joissakin tutkimuksellisesti merkittävässä vastauksissa voin eritellä merkittävyyden jakaumat. Loput vaihtoehdot, jonkin verran ja ei lainkaan, pysyvät omina vaihtoehtoinaan.

Kumpainenkin palveluntuottaja saa sekä ruusuja että risuja. Sosiaalityöntekijöiden näkemät erot näiden kahden palveluntuottajan välillä noudattavat kahta vastauksista selkeästi nousevaa linjaa. Ensimmäinen näistä koskee tukiperhesijoituksen koordinoituvastuuta ja toinen palvelun, tukiperheiden, ajallista saatavuutta. Vastauksista käy ilmi, että Pelastakaa Lasten valintaan palveluntuottajana vaikuttavat kaksi selkeästi eroteltavaa, edellä mainittua tukiperhepalvelun ominaisuutta, kun taas Sijaishuoltoyksikön valintaan tukiperhepalvelua tarjoavana tahona liittyy useita kriteereitä.

Seitsemän sosiaalityöntekijää piti Pelastakaa Lasten etuna ostopalvelulle luontaista prosessin koordinoituvastuuta, minkä he näkevät vähentävän heidän työtään esimerkiksi tukiperhepalaverien järjestämisessä ja tukiperhesijoituksen eri osaprosessien dokumentoinnissa. Yksi vastaaja oli sitä mieltä, että Pelastakaa Lasten tukiperheet saavat enemmän huomiota tukiperheiden sosiaalityöntekijältä kuin Sijaishuoltoyksikön tukiperheet saavat kaupungin avohuollon sosiaalityöntekijöiltä. Pelastakaa Lasten osalta vastauksista nousee merkittävästi esiin tukiperheitä välittävän, palveluntuottajan sosiaalityöntekijän vahva rooli tukiperhesijoituksissa koko tukisuhteen ajan. Pelastakaa Lasten sosiaalityöntekijä toimii koordinaattorina tukiperhesijoituksessa hoitaen tarvittavia yhteyksiä asiakasperheen, tukiperheen että sosiaalityöntekijän välillä.

” Pela yhteydessä perheeseen ja tukiperheeseen, hoitaa seurannan ja sopimukset, valvoo toimintaa ”

Vastaaja 7

Moni vastaaja mainitsee Sijaishuoltoyksikön kautta järjestetyn tukiperhesijoituksen tukiperhesuhteen kokonaisvastuun olevan tukiperhesijoituksen alusta loppuun perheen omalla sosiaalityöntekijällä.

” Sijaishuoltoyksiköstä saadut tukiperheet jäävät avohuollon sosiaalityöntekijän vastuulle. ”

Vastaaja 6

Perheen sosiaalityöntekijän kokonaisvastuuseen koko tukiperhesijoituksesta liittyen vastauksista löytyy positiivinenkin näkökulma.

” ...siellä (Sijaishuoltoyksikössä) olevien lasten tilanne pysyykin paremmin avoh.sos.työntekijän hanskassa juuri siksi ”

Vastaaja 6

Monet sosiaalityöntekijät perustelevat Pelastakaa Lasten palvelun valintaa sillä, että valitessaan Sijaishuoltoyksikön valmentaman tukiperheen heillä ei ole riittävästi aikaa tukea tukiperhesijoitusta olemalla yhteydessä sekä asiakas- että tukiperheeseen. Asiakasperheen ja tukiperheen kannalta näen valinnan perustelun asiakaslähtöisenä laadukkaan palvelun takaamisena ja lapsen edun mukaisena työskentelynä. Toisaalta se voi olla yksi tapa priorisoida omaa työtä, ehkä jopa siirtää vastuuta muualle.

”Pela hoitaa yhteydenpidon tukiperheeseen ja asiakasperheeseen yhteispalaverien välillä -> (avohuollon lastensuojelun) sosiaalityöntekijän rooli pienempi.”

Vastaaja 9

Toinen erottelee palveluntuottajan valinnan liittyvän yhteistyötarpeen laajuuteen perustellen

” Silloin kun haluan tiiviimpää yhteistyötä perheen asioissa, valitsen sijaishuoltoyksikön perheen. Keveimmissä palvelutarpeissa valitsen Pelan tukiperheen ja silloin kun perhettä tarvitaan mahdollisimman nopeasti.”

Vastaaja 10

Toinen Pelastakaa Lasten tukiperhepalveluun liittyvä ominaisuus on Sijaishuoltoyksikköä nopeampi palvelu. Edellä mainitussa lainauksessa on viittaus kokemukseen siitä, että tukiperheitä saa Pelastakaa Lapset ry:stä Sijaishuoltoyksikköä nopeammin. Kuusi sosiaalityöntekijää toi esille näiden kahden palveluntuottajan erona tukiperheiden saatavuuden ja eritoten nopeuden. Yksi sosiaalityöntekijä ei nähnyt merkittävää eroa tukiperheiden saamisen ajallisessa kestossa. Miltei käänteisesti sijaishuoltoyksikön miinuksena viisi sosiaalityöntekijää näkivät tukiperheitä odottavien asiakasperheiden jonot. Neljä vastaajaa toi esiin tiedossa olleen mahdollisen syyn eli sijaishuoltoyksikön tukiperhesosiaalityöntekijän puuttumisen juuri tutkimusta edeltäneen kesän aikana. Näin ollen jää hämärän peittoon, missä määrin he kokevat saatavuuden olevan huonoa yleisesti, pidemmällä aikavälillä.

Pelastakaa Lasten tukiperhepalvelun hintaa piti kalliina yksi sosiaalityöntekijä ja toinen mainitsi kokevansa tukiperheiden olevan heterogeenisiä eikä aina kovin tasalaatuisia.

Sijaishuoltoyksikön osalta eivät vastaukset jakaantuneet näin selkeästi kahteen palvelun valintaa puoltavaan ominaisuuteen. Kolme sosiaalityöntekijää korosti tukiperhepalvelun hyvää laatua, kaksi toi esille palveluntuottajan tuttuuden ja fyysisen läheisyyden sekä vastauksista löytyi yksi maininta yhteistyön sujuvuudesta.

Kysyessäni palveluntuottajien lukumäärästä ja sen tämän hetkisestä riittävydestä, kolme sosiaalityöntekijää vastasi palveluntarjoajia olevan liian vähän ja seitsemän heistä piti nykyistä määrää sopivana.

6.6. Ideaalitukiperhe

Tukiperheenä toimiminen vaatii nykyään vapaaehtoisilta perheiltä aiempaa enemmän. Tukiperheiden valintaa ohjaavat melko perinteiset arvot ja käsitykset perheestä. Toisaalta autettavien perheiden perhetilanteiden monitasoinen kirjo on suuri haaste sekä sosiaalityölle että tukiperheille. Ympärillä olevan alati muuttuvan maailman arvojen ja käsitysten muutos tulisi huomioida tukiperhetoiminnassakin.

Tukiperheille asetettuja odotuksia selvitin kysymyssarjalla, joka avaa sosiaalityöntekijän näkemyksiä tukiperheiden hyvistä ominaisuuksista, kokemuksia tukiperheiden sopivuudesta tehtäväänsä sekä mahdollisia tukiperheiden rekrytointiin ja valmennukseen liittyviä toiveita.

Pyysin tutkittavia mainitsemaan kolmesta viiteen ominaisuutta, jotka olisivat oleellisia tukiperheenä toimimisen kannalta. Vastauksissa korostuivat kautta linjan sanat halu, kyky ja rohkeus. Sosiaalityöntekijöiden vastaukset painottuvat vahvasti tukiperheiden haluun ja kykyyn auttaa lapsia. Neljä sosiaalityöntekijää näkee tärkeänä tukiperheiden halun auttaa lasta ja eriteltyinä samaan asiaan liittyä konkreettisessa tukisuhteessa neljän mainitsema lapsen yksilöllinen huolenpito ja tukeminen.

” Rohkeutta keskustella avoimesti lapsen vanhempien kanssa, halua tarjota oma perhe tukiperhelapselle vilpittömästi ja aidosti sekä rohkeutta ottaa huolista / myönteisistä asioista yhteyttä sosiaalityöntekijään. Perustelu: Avoin yhteistyö lapsen eduksi : palvelusta on hyötyä. ”

Vastaja 10

”Luotettava, asiansa osaava ja sitoutunut asiaan.”
Vastaaja 7

Tukiperheiden yhteistyökyky on myös hyvin merkittävä tukiperheiltä odotettu ominaisuus. Kun kyseessä on tukitoimi, joka muodostuu asiakasperheen, tukiperheen ja sosiaalityöntekijän yhteistyöstä pilkon yhteistyökykyä pienempiin osiin vastausten mukaan löytääkseni mahdolliset painotukset. Neljä vastaajaa mainitsee merkittävänä tukivanhemman ominaisuutena kokonaisvaltaisesti yhteistyökyvyn ja kolme vastaajaa kyvyn kohdata lapsen vanhempia. Yhteensä kahdeksan sosiaalityöntekijää toivoo tukiperheillä olevan rohkeutta ottaa asiat puheeksi joko lapsen vanhempien tai sosiaalityöntekijän kanssa. Kolme heistä näkee, että ensisijaisesti tukiperheen olisi erittäin tärkeää olla huolten ilmaantuessa yhteydessä perheen sosiaalityöntekijään.

” Perheellä tulisi olla kanttia ottaa myös lastensuojeluun yhteyttä, jos huoli lapsesta herää. ”

Vastaaja 4

Kolmen vastaajan mielestä rohkeutta pitäisi riittää vaikeistakin asioista vanhemman kanssa puhumiseen. Seuraavassa vastaaja korostaa lisäksi tukiperhevanhempien suhtautumisella olevan vaikutusta yhteistyön onnistumiseen.

” Tukisuhteen onnistumisen kannalta lapsen vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö ja suhtautuminen heihin nousee myös merkittävään asemaan.”

Vastaaja 8

Joissakin tapauksissa koen, että tukiperheiltä odotetaan rohkeudessa joskus liikaa. Oman työkokemukseeni nojaten tiedän, ettei puheeksi ottaminen ole ammattilaisillekaan aina helppoa.

Mielestäni Tarja Heino (2003) on tavoittanut näiden tilanteiden arkaluontoisuuden läheisneuvonpitoa tarkastelleessa tutkimuksessaan.

” Läheisneuvonpidossa tiedonantovaiheessa keskeiset asiat esitellään lyhyesti ja selkeästi läheisille. Sosiaalityöntekijät pitivät erittäin tärkeänä, että tosiasiat voi tuoda esiin. Toisaalta se juuri koettiin vaikeaksi. Yhteenvedon tekeminen ja sen esittäminen koettiin luovimiseksi. Vaatii erityistä taitoa ilmaista asiat selkeästi mutta hienotunteisesti. Sosiaalityöntekijät halusivat erityisesti välttää kenenkään syyllistämistä ” (Heino, 2003,60)

Tukiperheissä on varmasti niitäkin, joilla on aiempien elämäkokemustensa tai ammatillisen taustansa puolesta taitoja ottaa puheeksi asioita, joiden tietää aiheuttavan tunnekuohuja. Koen kuitenkin, että tukiperheitä on ohjattava ja tuettava käytännön tilanteissa olemaan rohkeampia.

Toisaalta sosiaalityöntekijät tiedostavat senkin, että lapsen vanhemmille lastensuojeluasiakkuus itsessään aiheuttaa monenlaisia kielteisiä tunteita kuten riittämättömyyden tunnetta, pelkoa ja häpeää.

” Monille vanhemmille perheen ls-asiakkuus ja vieraiden ihmisten puuttuminen elämään on ymmärrettävästi arka asia, niin toivottuja kuin tukiperheet ovatkin.”

Vastaaja 8

Kielteiset tunteet saattavat hankaloittaa luottamuksellisen suhteen luomista sekä sosiaalityöntekijään että tukiperheeseen. Isoniemen tutkimuksessa viikonloppuperhesijoituksista tuli esiin samainen asia, jossa viikonloppuperheen ja sosiaalityöntekijän toimiva vuorovaikutus oli uhka lapsen vanhemmalle, jolloin sijoitus päättyi epäluottamukseen (Isoniemi, 2000, 55-56). Jotkut Isoniemen tutkimukseen osallistuneista sosiaalityöntekijöistä välttivät tämän pulman kysymällä lupaa lapsen vanhemmalta. Mielestäni tukitoimea valittaessa ja sitä vanhemman kanssa pohdittaessa olisi tärkeää tuoda esiin lastensuojelutehtävän ensisijainen tehtävä suojella.

Vastauksissa nousivat esiin tukiperheiltä toivottu tasapainoinen elämän- ja perhetilanne, luotettavuus sekä sitoutuminen tukiperheenä toimimiseen. Poimin vastauksista yksittäisiä mainintoja tietynlaisista ominaisuuksista kuten avoimuus, sosiaalisuus, joustavuus ja asiansa osaava. Kaksi ensimmäistä menevät mielestäni piirteiltään miltei samaan kategoriaan. Asiansa osaava ajattelen tarkoittavan aktiivista ja kyvykästä tukiperhettä, jolla on takanaan koulutus tehtävään ja riittävä kokemus lapsista.

Sijaishuoltoyksikön tukiperhetoimintaa kuvaavassa esitteessä (<http://www3.jkl.fi/sote/sijaishuolto/tukiperhe.html>) tukiperheen toivotaan olevan tavallinen perhe. Perheessä olisi hyvä olla aikaa ja tilaa lapselle. Perheeltä odotetaan myönteisyyttä, avoimuutta, joustavuutta ja sitoutuneisuutta. Tukiperhevanhemmilla tulisi olla kykyä ja halua vastata lapsen tarpeisiin, joskus vaativiinkin tilanteisiin. Heiltä odotetaan kykyä yhteistyöhön lapsen perheen ja sosiaalityöntekijän kanssa sekä erilaisuuden hyväksymistä.

Kuten edellisestä esitteen sisällöstä ja myös aiemmista sosiaalityöntekijöiden vastauksista käy ilmi, tukiperheiltä odotetaan paljon muutakin kuin lapsen hetkellistä hoitoa tietyssä yksittäisessä tilanteessa. Kaikki sosiaalityöntekijät ovat sitä mieltä, että tietylle lapselle ja perheelle valittu tukiperhe on useimmiten ollut sopiva tukiperheeksi. Sosiaalityöntekijöiden vastauksista voi päätellä, että tukiperheiksi valitut perheet ovat pääsääntöisesti laadukkaita ja monenlaisiin lastensuojelutilanteisiin muokkautuvia. Pohdin sitä, että kuinka paljon sopivuuteen vaikuttaa perheen luontainen sopivuus tehtävään, annettu valmennus ja koulutus tai suhteen aikainen sosiaalityöntekijän ohjaus ja tuki?

Halusin kartoittaa sellaisia asioita, joita tukiperheitä rekrytoivien ja valmentavien tahojen olisi syytä ottaa huomioon etsiessään ja valitessaan tukiperheitä. Pyysin sosiaalityöntekijöitä erittelemään toiveensa palveluntuottajille erikseen. Kuusi sosiaalityöntekijää ei vastannut kysymykseen huomioiden sekä Pelastakaa Lapset ry:n että Sijaishuoltoyksikön tukiperheiden valintaprosessi.

Oletan sen tarkoittavan sitä, ettei heillä ole ehdotuksia tukiperheiden valinnassa huomioitavista asioista. Neljä sosiaalityöntekijää mainitsi tukiperheiden valintaprosessiin kehittämisen paikkoja eritellen palveluntuottajat.

Kumpaakin palveluntuottajaa koski kolme eri huomioitavaa asiaa. Koordinoivien sosiaalityöntekijöiden tulisi huomioida paremmin lapsi ja hänen perheensä tutustumistilanteessa (vrt. Isoniemi, 2000). Tukiperheiden osalta kritiikkiä saivat tukiperheiden kykenemättömyys avoimeen keskusteluun palavereissa sekä tukivanhemmuuteen sitoutumisen aste. Mielenkiintoista

on mielestäni se, että Isoniemen tutkittavat näkivät taas tukiperheiden liaksi uhrautuvan, joskus jopa unohtaen lapsen tarpeet tukiessaan vanhempaa (2000, 56-58)

Eriteltyinä Pelastakaa Lapset ry:n osalta sosiaalityöntekijän näkökulmasta perään kuulutettiin avoimuutta lasten ongelmista ja taustasta tukiperheille kerrottaessa ja koulutusta tukiperheille erityislusten kohtaamiseen. Tukiperheen ja lastensuojelutyön välinen informaatio ei kulje ja tätä puutetta halusi yksi sosiaalityöntekijä korjattavan yhteistyötä kehittämällä.

Sijaishuoltoyksikön tukiperheiden valinnassa tulisi entistä paremmin huomioida tukiperheissä jo olevien sijoitettujen lasten määrät. Tähän voi osittain vaikuttaa se, että Sijaishuoltoyksiköllä on tukiperheitä, jotka toimivat sekä sijais- että tukiperheinä. Jotkut tukiperheistä saattavat ”ahnehtia” tukiperhelapsia eikä viikonloput sitten riitäkään yhden perheen lasten yksilölliseen huomioimiseen. Tämä on oleellisen tärkeä asia lapselle, joka monesti omassa perheessään ei saa riittävästi huomiota. Tarpeen olisi korostaa aktiivisille tukiperheille autettavien määrän sijasta auttamisen laatua uusien tukiperhelasten sijoitusta mietittäessä. Oman kokemukseni mukaan tukiperheillä on halua auttaa, mutta ei useinkaan liikaa aikaa. Lähtökohtaisesti olisi lähdettävä siitä, että yksi perhe pystyy kohtuudella panostamaan yhden tai kahden viikonlopun verran tukiperhelapsiin ja hoitamaan muina viikonloppuina oman perheen mukanaan tuomia velvoitteita. Toisaalta en voi jättää huomiotta pitkää tukiperhejonoa ja jatkuvaa pulaa tukiperheistä. Jotkut aktiiviset tukiperheet ovat hyvin kysytyjä oman ja vieruskuntien alueella sekä tuki- että kriisiperheenä. Yksittäisessä sijoituksessa on kyse juuri siitä lapsesta tai lapsista eikä tukiperhe tai lapsia sijoittava sosiaalityöntekijä aina pohdi tilannetta tukiperheessä jo käyvien lasten kannalta. Pääasia on, että jälleen yksi hätä on hoidossa. Tämä kysynnän ja tarjonnan välinen epäsuhta sekä mahdollisuus velvoittaa tai kontrolloida tukiperheitä voi olla osasyynä siihen, että joissakin tukiperheissä on liikaa lapsia.

Toinen vastauksista ilmennyt jo tukiperheiden valintaa pidemmälle menevä seikka oli tukisuhteen alkuvaiheessa tukiperheen tukeminen tehtävässään, joka sijaishuoltoyksikön välittämässä tukisuhteissa on prosessin mukaan avohuollon sosiaalityöntekijän tehtävä. Vastaaja näkee tukiperheiden tukemisen tärkeäksi, mutta samalla miettii perheen sosiaalityöntekijän eli avohuollon sosiaalityöntekijän resurssien niukkuutta. Samainen asia tuli esille kahden eri palveluntuottajan vertailussa, jossa moni sosiaalityöntekijä näki Pelastakaa Lasten tukiperhepalvelun merkittävänä valinnan kriteerinä tukisuhteen prosessivastuun siirtymisen koordinoivalle palveluntuottajan sosiaalityöntekijälle.

Kolmantena asiana nousi esiin tukiperheen vanhempien tasapuolinen osallistuminen tukiperhevanhemmuuteen. Tutkittavan mukaan myös tukiperheisiä kaivataan aktiivisiksi toimijoiksi.

Hyvä ja erittäin tärkeä huomio huomioiden tukiperheissä käyvien lasten arjen perhetilanne, josta usein puuttuu isä tai mies. Jos samaan aikaan haetaan normaalin perheen mallia, niin ainakin teoriassa siihen kuuluvat tasaväkkiset vanhemmat ja heidän lapsensa. Todellisuudessa normaaleissa perheissä vanhempien vastuut esimerkiksi lastenhoidosta vaihtelevat suuresti. Mutta, tukiperheiksi pitäisi valita vain sellaisia perheitä, joissa myös isät ovat omasta halustaan mukana ja tunnistavat lastensuojeluperheiden lasten omia lapsia erityisemmät tarpeet. Mahdollisuus täytyy antaa myös näiden isien kasvulle vapaaehtoiseen tukiperheisyyteen ja tukea sitä jo valmennuksessa sekä jatkuvasti tukisuhteen aikana.

6.7. Ideaalisosiaalityöntekijä

Henkilökohtaisen kokemukseni mukaan useimmat tukiperheet todella kaipaavat rinnalla kulkijaa. Tämä koskee erityisesti uusia tukiperheitä ja heidän ensimmäisiä tukisuhteitaan, jolloin kaikki on uutta. Toki on olemassa tukiperheitä, jotka ovat tyytyväisiä vuosittaisiin kohtaamisiin tukiperhesopimuksen ja –suunnitelman uusimisen myötä.

Kuusi sosiaalityöntekijää näkee tukiperheiden kaipaavan sosiaalityöntekijöiden yhteydenpitoa nykyistä enemmän. Kolme vastaajista mainitsee tuen tarpeen, joka mielestäni voi sisältyä yhteydenpitoon.

” Tukea etenkin alussa, palautetta, yhteydenpitoa, sopimuksista kiinni pitämistä. ”

Vastaaja 5

Sosiaalityöntekijöiden yhteistyökyvyn mainitsee vain yksi vastaaja, mutta yhteistyökykyyn ainakin osittain kuuluvat kahden sosiaalityöntekijän mainitsema ongelman ratkaisutaidot tai

yhden vastaajan esille tuoma sosiaalityöntekijän kyky ottaa puheeksi vaikeita asioita. Kaksi toi esille tukiperheiden haluavan enemmän tietoa lapsesta ja perheestä.

”Pattitilanteiden” ratkaisija. Perusteluksi se, että sosiaalityöntekijän tulee olla näiden kahden perheen välittäjänä (= pehmuste, suomentaja yms.) sekä tukijana. ”

Vastaaja 6

Yksittäisistä vastauksista nousee muitakin oletettuja tai kokemukseen (kuultuun) perustuvia toiveita sosiaalityöntekijälle. Sosiaalityöntekijän tulisi olla saatavilla, hänen tulisi antaa palautetta, häneltä kaivataan arvostusta ja sopimuksista kiinni pitämistä. Suvi Saarinen nosti esiin (2006, 81)) sijaisvanhemmuutta arjen ammattilaisuutena tutkiessaan monien sijaisvanhempien toiveen sosiaalitoimen taholta saamansa arvostuksen suhteen. Saarisen mukaan arvostuksen puute vaikutti työn mielekkyyteen ja perhehoitajan jaksamiseen kielteisesti.

Tukiperhetoiminnan järjestämiseen yleisellä tasolla eli tällä hetkellä sijaishuoltoyksikön vastuulle kuuluu tukiperheiden valmentaminen, kouluttaminen ja tukeminen esimerkiksi ryhmätyönohjauksia järjestämällä.

” Arvostus (sitähan me kaikki kaipaamme). ”

Vastaaja 3

Minua kiinnosti saavatko sosiaalityöntekijät suoraa palautetta tukiperheiltä, mutta kysymyksen asetteluni oli harhaan johtava tai sanavalinta huono. Huomiotta ei voi jättää sitäkään, että palaute-sanan kaiku on hieman kielteinen. Kysymyksen asettelussani olin käyttänyt sanoja kritiikki ja rakentava palaute. Mielestäni kritiikki on astetta kielteisempää kuin rakentava palaute. Vastaajat ymmärsivät kysymyksen hyvin monella tavalla. Useimmat olivat saaneet palautetta joko asiakasperheeltä tai tukiperheeltä. Kaksi tutkittavaa ei ollut saanut palautetta. Tulkitsen kahden tutkittavan saaman palautteen olleen kriittistä ja enemmänkin systeemin toimintaan kuin

yksittäisiin sosiaalityöntekijöihin liittyvää. Toinen oli tukiperhettä odottavan lapsen vanhemman kritiikkiä pitkästä tukiperheen odotusajasta ja toinen oli tukiperheiden kritiikkiä vaihtuvista sosiaalityöntekijöistä. Erään sosiaalityöntekijän tavoin voisi varovaisesti olettaa, että useimmiten vuorovaikutuksessa saatu palaute on myönteistä.

” Asiakkaiden palaute on positiivista harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta.”

Vastaaja 2

Kaikki palautetta saaneet sosiaalityöntekijät pitivät saamansa palautetta aiheellisena. Sosiaalityöntekijät tekivät kukin tiettyjä asioita palautteen myötä kuten tiivistivät yhteistyötä keskusteluiden ja puhelinkontaktien avulla tai ottivat yhteyttä palveluntuottajaan. Eräs heistä mainitsi jatkuvan ajanpuutteen niissä tilanteissa, kun tukisuhteen pulmien selventäminen vaatisi useampia kohtaamisia. Yksi sosiaalityöntekijä toivoo saavansa palautetta tukiperheiltä ja asiakkailta enemmän.

Puolet sosiaalityöntekijöistä vastasi vieneensä asiaa eteenpäin ja keskustelleensa saamastaan palautteesta työyhteisössä joko työparin kanssa, lastensuojelutiimissä tai esimiehen kanssa. Toinen heistä mainitsee perusteluna sen, että tilanne on oli tiedossa joten tarvetta asian esille tuomiselle ei ollut. Yksi sosiaalityöntekijä oivalsi tämän kysymyksen myötä tutkimukseni erään tavoitteen eli sen, että tukiperhetoimintaakin olisi tarpeen aika ajoin pohtia yhdessä muiden kollegojen ja esimiehen kanssa.

” Omalla kohdallani asia jäi viemättä eteenpäin ja nyt vasta itsekin huomaan, miten vähän tukiperhetoimintaan liittyviä kysymyksiä työyhteisössä ja palveluyksikössäkään ylipäätään on työstetty. ”

Vastaaja 8

6.8. Tukiperhetoiminnan iloja ja murheita

Koska tukiperhetoiminnan tavoitteena on muodostaa lapsen ympärille aikuisten yhteistyöstä kudottu verkko, on tärkeää pohtia aikuisten erilaisia lähtökohtia tuon verkon kutomisessa. Millaisia ongelmia kahden eri perhekulttuurin ja sosiaalityöntekijän välisissä suhteissa voi tulla vastaan, kuka niistä ensimmäisenä kertoo, mitä mahtaa olla näiden ristiriitatilanteiden taustalla ja miten näistä pulmatilanteista selvittäään.

Tässä kysymyksessä löytyy toinen kyselyn laadinnassa tapahtunut selvä virhe.¹

Ensimmäinen vastanneista toi esiin tukiperheiden toiveen sosiaalityöntekijän useammista yhteydenotoista ja vanhempien tyytymättömyyden tukiperheeseen. Toinen mainitsee tukiperhesijoitusten olleen pääosin myönteisiä, mutta toisinaan kahden perhekulttuurin erot aiheuttavat ristiriitoja, joita ei ehditä selvittää ajoissa. Kolmas näkee tukiperhetoiminnan ongelmana hitauden, koska tukiperhettä haetaan yleensä akuuttiin tarpeeseen. Hänen mainitsee myös yhtenä ongelmana puheeksi ottamisen vaikeuden.

Tukiperhetoiminnassa ilmenneitä ongelmia nostavat esiin sekä lapsen vanhemmat että tukiperhevanhemmat. Miltei kaikki sosiaalityöntekijät kertovat vanhemman tuovan useimmiten tukiperhesijoitukseen / tukiperhesuhteeseen liittyvät ongelmat esiin. Kuusi vastaajista näki myös tukiperheen kertovan pulmista. Vain yksi sosiaalityöntekijä mainitsee tukiperheessä käyvän lapsen kertoneen vastaan tulleista hankaluuksista.

Vastaajat näkevät näiden ongelmien taustatekijöinä melkoisen joukon syitä. Osa heistä mainitsee useita eri syitä pulmiin. Kuitenkin selkeästi tukiperhetoiminnan kulmakiveksi muodostuu haasteelliset vanhemmat, joihin kuuluvat vastaajien mukaan mielenterveysongelmaiset vanhemmat, alkavassa kriisissä olevat vanhemmat, tukiperhesopimusta laiminlyövät vanhemmat sekä vanhemmat, jotka eivät kykene hyväksymään tukiperhevanhempia rinnalla kulkijoikseen, vaan kokevat heidät kilpailijoina. Kaksi mainintaa liittyy edelliseen eli luottamuksen puutteeseen, mutta vastaajat eivät tarkenna luottamuspulan kohdetta. Muita syitä ovat vanhempien toive lapsen

¹ Kysymyksen asettelu oli aivan oikein ja kysyin millaisia ongelmia sosiaalityöntekijät olivat havainneet tukiperhetoiminnassa, mutta varsinaisissa haastattelulomakkeissa ei ollut lainkaan rivitettyä vastaustilaa. Epäilemättä vastausrivien uupumisesta johtuen seitsemän sosiaalityöntekijää ei vastannut kysymykseen. Heti ensimmäisten lomakkeiden palauduttua huomasin tämän virheen, joista informoin sähköpostitse kaikkia tutkittavia. Siitä huolimatta vain kolme työntekijää huomioi tilan puutteen, mutta vastasi silti.

useammista tukiperhekäynneistä, epärealistiset odotukset, lapsen haluttomuus mennä tukiperheeseen, aikataulujen sopimattomuus, tukiperheiden kykenemättömyys avoimeen huolipuheeseen pelätessään tukisuhteen loppumista sekä tukiperheiden tuen puute.

Näiden ristiriitojen ratkaisemiseen ei ole kovin monta hyväksi havaittua keinoa ja suurin osa tutkittavista näkee yhteisten neuvottelujen vievän eteenpäin. Reilusti yli puolet sosiaalityöntekijöistä mainitsee keinokseen yhteisen keskustelun.

”Nostan kissan pöydälle” eli puhutaan asioista yhteisesti ”

Vastaaja 1

Muutama sosiaalityöntekijä kertoo keskustelevansa, mutta keskustelun osapuolet eivät tule niin selvästi esiin. Oletan heidän kuitenkin tarkoittavan yhtä lailla kaikkien osapuolten yhteisiä keskusteluja kuten muutkin sosiaalityöntekijät.

” Pyrkinyt avoimeen keskusteluun ”

Vastaaja 9

Suurin osa sosiaalityöntekijöistä näkee avoimuuden pulmatilanteiden selvittelyissä hyvin tärkeänä. Muita keinoja jo liian pitkään jatkuneissa ja ristiriitaisissa tukiperhesuhteissa on yhden vastaajan mukaan sen hetkisen tukiperhesuhteen päättäminen ja mahdollisesti uuden tukiperheen etsintä. Samainen vastaaja näkee viimesijaisena toimenä tukiperhepalvelun lopettamisen ko. perheen tilanteeseen sopimattomana tai toimimattomana tukitoimena. Yksi sosiaalityöntekijä kertoo yhteisen keskustelun tapahtuvan usein vasta sitten, kun tukiperhesuhteen pulmat ovat jo kärjistyneet liiaksi.

” Usein tosin ongelmat nousevat esiin vasta tilanteiden kärjistyttyä ”

Vastaaja 8

Onnistumisen tunnetta tai jopa elämystä tukiperhetyöskentelyssä oli kokenut usein neljä sosiaalityöntekijää ja loput kuusi kertoi näin tapahtuvan toisinaan. Huomion arvoista on se, että

kaikki tutkittavat eivät saa palautetta eikä tukiperheiden palautelomakkeet palvele tällä hetkellä alkuperäistä tarkoitustaan. Myönteisen palautteen myötä onnistumisen kokemukset lisääntyisivät.

Sosiaalityöntekijät avaavat tilanteita, joita he pitävät merkkeinä tukisuhteen onnistumisesta. Useimmat heistä saavat suoraa tai välillistä palautetta koskien lapsen tai vanhemman tilanteen kohentumista. Lapsen viihtyminen perheessä ja selvyys siitä, että tukiperhe on hyödyksi lapselle ovat sosiaalityöntekijän mieltä huojentavia uutisia. Lapsen vanhempien osalta vanhempien tyytyväisyys ja perheen tilanteen koheneminen kertovat omaa kieltään tukiperhepalvelun tavoitteiden saavuttamisesta. Osa tutkittavista kertoo saaneensa tukiperheiltä myönteistä palautetta, mikä osaltaan on vahvistanut tunnetta tukisuhteen positiivisista vaikutuksista lapselle ja hänen perheelleen.

” Kun asiakas on kokenut tukiperheen itselleen ja lapsille hyväksi toiminnaksi ja tilannetta auttavaksi palveluksi.”

Vastaaja 10

Tukisuhteen aikana henkilökemiat ja yhteistyö toimivat, mikä mahdollistaa lapsen ja tukiperheen yhteydenpidon virallisen tukisuhteen loputtuakin. Lastensuojelun piirissä olevan lapsen kannalta tämän kaltainen ihmissuhteiden jatkuvuus ja pysyvyys on ihanteellista.

” Tukiperhesysteemi toimii. On sovittu yhteisesti ”raamit” ja perhe ja tukiperhe sopivat käytännön asioista keskenään. Lapsi / lapset viihtyvät tukiperheessä, pitävät yhteyttä, vaikka ”virallinen” tukiperhesuhde on päättynyt”

Vastaaja 1

Suurinta osaa vastanneista sosiaalityöntekijöistä turhauttaa aika usein tukiperheen pitkä odotus. Osittain edellisen jatkumona miltei puolta vastanneista häiritsee resurssien vähyys, jotakuta jopa päivittäin. Tavallaan samaa hakee vastaaja, joka mainitsee ajan puutteen harmittavan. Joku

mainitsee palveluiden supistamisen tai rajaamisen aiheuttavan turhautumista aivan liian usein. Mielestäni nämä kaikki liittyvät tukiperhetoiminnan resursseihin ja lastensuojelun organisointiin kokonaisuudessaan, joihin yksittäisen sosiaalityöntekijän on hankala vaikuttaa. Eräs sosiaalityöntekijä mainitsee turhautuvansa, jos tukiperhe lopettaa yllättäen, mitä tapahtuu harvoin ja toinen, kun lasta tukevaa vuorovaikutusta ei synnykään.

Kyselylomakkeen lähetessä loppuaan halusin vielä kuulla, onko sosiaalityöntekijöillä muutostoiveita tukiperhetoiminnan suhteen. Eniten muutosta sosiaalityöntekijät kaipaavat tukiperhetoiminnan resursseihin. Suurin osa on sitä mieltä, että lisäresursseja olisi kohdennettava sijaishuoltoyksikköön.

” Tärkeä lastensuojelun tukimuoto – ei voi hoitaa toisella kädellä. ”

Vastaaja 1

Seuraavaksi esiin nousee toive tukiperheiden määrän lisäämisestä. Muutama tutkittava toivoo selkeyttä tukiperhetoiminnan palveluntuottajien käyttöön palvelujen profiloinnin avulla. Joku heistä kaippaa tukiperhetoimintaan tehokkuutta, toinen enemmän toiminnan ennaltaehkäisevää luonnetta.

”Jäntevoittäminen ja lisäresurssointi tekisi terää koko touhulle.”

Vastaaja 4

” Tukiperhetoiminta on hyvä ja halpa tukimuoto ja toivoisi, että sitä voisi käyttää kevyemmissäkin tilanteissa. Se voisi ehkäistä ongelmien syntymistä, jos se voitaisiin aloittaa varhaisessa vaiheessa. Siksi toimintaan pitää panostaa enemmän. ”

Vastaaja 9

Kysyessäni sosiaalityöntekijöiltä muutostarpeista halusin myös kartoittaa heidän mahdollisuuttaan olla mukana mahdollisessa palvelun kehittämisessä. Vajaa puolet sosiaalityöntekijöistä haluaisi olla mukana kehittämässä tukiperhetoimintaa.

” Ehdottomasti. Tällainen toiminta lisäisi varmasti myös oman työn mielekkyyttä, mutta nykyisillä resursseilla se ei kyllä onnistu vaan työnantajan on jotenkin mahdollistettava panostukset. ”

Vastaaja 8

Suurin osa sosiaalityöntekijöistä näki kehittämiseen osallistumisen olevan kiinni sen hetkisestä työtilanteesta, ei halusta kehittää. Isoniemen tutkimuksessa Helsingin lastensuojelun sosiaalityöntekijät näkivät, että heillä ei ole aikaa eikä kokemusta viikonloppuperheiden valintaan ja valmentamiseen, vaan se tehtävä kuului perheitä koordinoivalle taholle (2000, 61).

” Eikä tässä työssä ole aikaa vastata muun lisäksi tukiperhetoiminnasta. ”

Vastaaja 7

7. LOPUKSI

Tukiperhetoiminnassa tarvitaan lastensuojelun asiakasperheiden tueksi jaksavia ihmisiä. Ammattilaisia ja vapaaehtoisia tukiperheitä. Tutkimukseni taustalla oleva huoli tukiperheiden tukemisesta haasteellisessa tehtävässään alkoi tutkimukseni edetessä kääntyä huoleksi lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden jaksamisesta. Sosiaalityöntekijät ovat tunnollisia ammattilaisia, joiden palkanlisänä on alituinen tekemättömien tärkeiden töiden pino. Jostakin on priorisoitava ja kukin tekee sen tavallaan. Palokuntamentaliteetilla hoidetaan ne tilanteet, joita ei voi lykätä tuonnemmaksi. Mielessä pysyvät vain akuuttia huomiota vaativat ihmiset, asiat ja tilanteet. Tukiperhesuhteistakin tulee toisinaan akuutteja, kun suhde ei sujukaan tukiperhesopimuksessa sovitulla tavalla.

Aineiston analysoinnin ja pohtimisen tuloksena nousi vahvasti esiin lastensuojeluun ja sen myötä tukiperhetoimintaan vaikuttava resurssipula. Tutkittavat toivat esille lastensuojelun avohuollon työn moninaiset vaateet ja kiireen sekä edellä mainituista johtuen sosiaalityöntekijöiden arjen jatkuvan – enemmän tai vähemmän – ahdistavan paineen.

Aineisto yllätti minut monellakin tavalla, mutta varsinaisten vastausten varjona kulkee yksi yhteinen nimittäjä: ristiriitaisuus tukitoimen tärkeäksi koetun merkityksen ja tukiperhetoimintaan kohdennettujen voimavarojen välillä. Sosiaalityöntekijät pitävät tukiperhetoimintaa välttämättömänä eivätkä ole valmiita luopumaan siitä, mutta kasaantuvien ja moninaisten työpaineiden alla moni heistä haluaisi jonkun muun hoitavan tukiperhesijoitukset käytännössä. Useimmista lomakkeista tuntui nousevan väsyneiden ja tunnollisten työntekijöiden suuri halu olla mukana aktiivisena toimijana ja siitä huolimatta luopuminen toiveistaan tunnistaen arjen työn aika- ja resurssipaineet. Muutamit kysymykset nostivat pintaan tunteita, joissa mielestäni taustalla on riittämättömyyden tunnetta alati laajenevan tehtäväkentän, kasvavien asiakasmäärien sekä työn reunaehto- ja resurssipaineet. Muutamit näkyivät joissakin vastauksissa tiheänä kriittisyytenä tukiperhetoiminnan organisointia ja toiminnan linjauksia kohtaan. Välillä tuntui aineistoa lukiessa, että aivan kuin olisin kuullut puhinat ja tuhahtelut rivien välistä. Tutkijana koin tämän suoruuden ja avoimuuden pelkäästään positiivisena asiana tutkimukseni suhteen.

Sosiaalityöntekijät tietävät kuinka tärkeä rooli heillä on tukiperhetoiminnassa, mutta sosiaalityön yleinen kiire ja jatkuva aikapaine vievät tilaa tukiperhesijoitusten ajantasaiselta tukemiselta ja seurannalta. Ristiriitaista on se, että kaikki heistä arvottavat tukiperhetoiminnan perhetyön kanssa

tärkeimmiksi lastensuojelun avohuollon tukitoimiksi, mutta tukiperhesijoitusten jälkihuolto ontuu. Voisiko sitten olla niin, että sosiaalityön kriisiluontoisuus, lain mukanaan tuomat uudet vaateet ja hajanaisten hankkeiden ja projektien kentät vievät sosiaalityöntekijöiltä kaiken ajan ja huomion? Vai onko taustalla Raunion (2000, 75) ajatus palvelumanagerismista nykypäivän lastensuojelutyössä, jossa sosiaalityöntekijät koordinoivat muiden tuottamia palveluita. Kananoja ja Turunen (1996, 90) ovat miettineet sosiaalityöntekijän roolia ja sen muuttumista. He näkevät aiheellisena kysyä sosiaalityöntekijöiltä itseltään, haluavatko he suuntautua auttavaan ihmistyöhön vai haluavatko he toimia muiden ammattilaisten tukitoimien koordinoijana. Jyväskyläläisillä sosiaalityöntekijöillä on mahdollisuus suuntautua tukiperhetoiminnassa kumpaan suuntaan tahansa. Sijaishuoltoyksikön tukiperhetoiminnassa tukisuhteiden koordinoivastuu jää asiakasperheen sosiaalityöntekijälle ja se tuntuu useimmasta raskaalle. Kuitenkin he toivovat, että sijaishuoltoyksikön tukiperhetoimintaan suunnattaisiin lisäresursseja. Onko toiveen taustalla se, että oman organisaation yksikössä tuotettua palvelua ja sen vastuita muotoiltaisiin uudelleen niin, että koko tukiperhesijoituksen pääasiallinen vastuu olisikin sijaishuoltoyksikössä vai toive siitä, että sijaishuoltoyksikön vastuulle kuuluvat tukiperheiden rekrytointi, valmennus ja toimintaa tukevat lisäpalvelut sekä tukiperhesijoituksen parityöskentely olisivat pysyviä ja vahvistettavia rakenteita?

Sosiaalityöntekijöiden vastaukset noudattelivat melko selkeää linjaa, vaikka linjasta poikkeamiakin tuli esiin. Useamman lukemiskerran myötä vastausten kirjosta alkoi nousta sosiaalityöntekijöiden ajatuskulkuja koskien tukiperhetoiminnan luonnetta ja heidän asiakaslähtöistä rooliaan tukiperhetoiminnassa. Tutkimukseni tässä vaiheessa mietin, että johtuuko vastausten vähäinen kirjo kysymyslomakkeen kysymysten helppoudesta tai kepeydestä vai tukiperhetoiminnan selkeästä luonteesta vai sosiaalityöntekijöiden vähäisistä mahdollisuuksista pohtia kyselyn teemoja pintaa syvemältä. Toisaalta tutkimukseni yhtenä tarkoituksena on herätellä niin selviltä tuntuvia ajatuksia ja näkemyksiä tukiperhetoiminnasta. Joissakin kohdin mietin, että he ovat tottuneet kohtaamaan asiat asiakaslähtöisesti ja asiakaslähtöisyys on yksi olennaisin sosiaalityöntekijän ominaisuus. Olisin toivonut heidän heittäytyvän vielä tukiperhemaailmaan itsensä ja tukiperheen rooleissa eli miettivän tukiperhetoimintaa yhteistyökumppanuuden näkökulmasta. Tosin tutkimusmetodini valintakaan ei ollut paras mahdollinen heittäytymisen mahdollistaja. Kyselyni kysymykset eivät kaikki olleet yhteistyökumppanuuden näkökulmasta kohdennettuja, koska monet lastensuojelun asiakkuutta kuvaavat asiat itsessään ovat osa tukiperhetoimintaa ja tukiperheiden arkea.

Yllättävintä oli se, että verrattaessa sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä vuonna 1999 pidettyyn tukiperhetoimintaa käsittelevään työkokoukseen ja sen tuotoksiin, tukiperhetoiminnan sisällölliset keskustelut ovat hyvin samanlaisia. Tuossa työkokouksessa olivat mukana sosiaalityöntekijöitä Kuopiosta ja Pelastakaa Lapset ry:n Keski-Suomen aluetoimistosta. Onko kyseessä sellainen avohuollon tukitoimi, jota ei ole hienoista ajatuksista huolimatta kehitetty? Kertooko tämä siitä, että sosiaalityössä tunnistetaan toimintojen toisin tekemisen paikat, mutta käytäntöön saakka nuo ajatukset eivät yllä.

Kaikki eivät ole tutkittavien kanssa yhtä mieltä siitä, mikä on tärkeintä lastensuojelussa ja mihin niukat resurssit olisi suunnattava. Tärkeintä mielestäni on se, että tehtäisiin selkeitä suunnitelmia kehittämistarpeista ja suunnattaisiin yhteiset ponnistukset yhteen lastensuojelun teema-alueeseen kerrallaan. Uuden lastensuojelulain myötä sosiaalityöntekijöiden katse kohdistuu tänä vuonna väistämättä lastensuojelun alkuarviointiin. Hyvänä jatkumona voisi tulla sitten perheitä tukevien tukitoimien tarkempi ja syvempi tarkastelu unohtamatta kehittämistä.

Tätä tutkimusta voitaneen käyttää Jyväskylän kaupungin sijaishuoltoyksikön koordinoiman tukiperhetoiminnan arvioinnin ja mahdollisen kehittämisen pohjana. Jos jyvaskyläläisten lasten tukiperhepalvelu ostetaan jatkossa Pelastaa Lapset ry:ltä, kertonee tämä tutkimus kuitenkin omaa tarinaansa jyvaskyläläisten sosiaalityöntekijöiden toiveista ja mahdollisuuksista osallistua toiminnan kehittämiseen omalta osaltaan. Palvelujen käyttäjien – tarkoitan tässä ensisijaisesti tukiperheessä käyviä lapsia ja heidän vanhempiaan - palaute on avain palvelun laadulliseen parantamiseen, olipa palvelun tuottaja mikä tahansa organisaatio.

Valtakunnallisissa lapsipoliittisissa ohjelmissa korostetaan lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua riittävän ajoissa. Yksi tätä tavoitetta tukeva tukitoimi on ollut ja on edelleen tukiperhetoiminta. Näkisin, että tämän tärkeäksi koetun tukitoimen jatkuva reflektointi ja kehittämistarpeiden huomioiminen on ensiarvoisen tärkeää mahdollisimman vahvan vaikuttavuuden saavuttamiseksi. Tukiperhetoiminnan vaatii kuitenkin työntekijöiden ja päättävien tahojen yhteneviä näkemyksiä ja tietoista resurssien kohdentamista. Tukiperhetoiminnassa olisi kehitettävä selkeä palautejärjestelmä, jossa sekä tukiperheessä käyvä lapsi, hänen vanhempansa ja tukiperhe arvioisivat olemassa olevaa tukisuhdetta säännöllisen väliajoin. Palautekäytäntö pitäisi sosiaalityöntekijät ja budjettiraameista päättävätkin ajan hermolla kääntäen heidän katsettaan tarpeen mukaan kohdistaa tehokkaamman työskentelyn sinne, missä sitä eniten tarvitaan.

Tukiperhetoimintaa olisi mielestäni syytä tutkia toimintaan vapaaehtoisesti osallistuvien tukiperheiden näkökulmasta. Millaisena he näkevät oman roolinsa tukiperhetoiminnassa ja mitkä

asiat vaikuttavat siihen, että haluavat jatkaa tukiperheinä? Onko sosiaalityöntekijöiden näkemykset heikosta tukiperheiden tukemisesta myös tukiperheiden näkemyksiä? Näkisin tärkeänä pitkittäistutkimukset tukiperheissä käyneiden lasten elämästä ja tukiperhepalvelun vaikuttavuudesta heidän elämäänsä. Joku tutkittavasti nosti esiin tukiperheen isän heikohkon roolin tukivanhemmuudessa. Tukiperheissä käyvillä lapsilla on usein suhde omaan isään heikko tai jopa olematon ja elämä näyttäytyy äitikeskeisenä, joten tuki-isien roolia olisi mielenkiintoista selvittää sekä heidän itsensä että tukiperheessä käyvien lasten näkökulmasta.

Tässä vaiheessa tutkimustani tarkasteltuani näen asioita, joita olisi pitänyt tehdä toisin. Hyvin itsenäisesti tutkimustyön alkutaivalta taivaltaneena tein vähäiseen tutkimuskokemukseen nojaten vääränlaisia valintoja tutkimusmetodin valinnassa. En syventynyt riittävästi metodioppaiden maailmaan ja menetin paljon tekemällä kirjallisen kyselyn, jonka analysointi laadullisesti ei tuottanutkaan kovin odottamiani, uusia näkökulmia tukiperhetoimintaan. Henkilökohtaisena tavoitteena oli löytää kehittämisen paikkojen lisäksi ehkä kollegojen toisenlaisia näkökulmia, mutta tutkimustapani vuoksi en mielestäni päässyt sellaiseen syväpohdintaan, joka olisi tuottanut minulle löytämisen iloa.

Minulle tämä tutkimustyö on ollut iso haaste. Asia, joka on painanut mieltäni useiden vuosien ajan. Koska varsinaisista yliopisto-opinnoistani on ehtinyt kulua aikaa ja vuosituhatkin vaihtui, oli minun aloitettava tutkijan polkuni melko tyhjästä. Aineiston olin kerännyt vuoden 2006 syksyllä, mutta varsinainen aiheeseen perehtyminen alkoi vasta viime syksynä. Tutkimuksen edetessä ehdin soimata itseäni miltei päivittäin. Itse asiassa koen, että tämän tutkimuksen loppuun saattaminen lisäsi itsetuntemustani ja paineen sietokykyäni melko lailla. Ilman myötäelävän ja kannustavan ohjaajani, Marjo Kurosen, tukea ja apua tuskin kirjoittaisin näitä loppusanoja. Näin tuli siis todistetuksi, että itse kukin meistä tarvitsee joskus tukea selviytyäkseen henkilökohtaisista haasteista.

LÄHTEET

- Ahponen Pirkko-Liisa & Cantell Timo. Suom. Vainonen Jyrki. Bauman Zygmunt 1996. Postmodernin lumo. Tampere, Vastapaino.
- Alasuutari Pertti 2001. Johdatus yhteiskuntatutkimukseen. Helsinki, Gaudeamus.
- Alasuutari Pertti 1999. Laadullinen tutkimus. Tampere, Vastapaino.
- Anttonen Liisa 2000. Tavallisuuden turva – Tukiperhe lastensuojelulapsen tukena. Sosiaalityön pro gradu tutkielma. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos.
- Bardy Marjatta, Salmi Minna ja Heino Tarja 2001. Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Helsinki, Stakes, raportteja 263.
- Bauman Zygmunt 2002. Notkea moderni. Tampere, Vastapaino.
- Bauman Zygmunt 2001. The individualized society. Cambridge, Polity.
- Beck Ulrich & Beck-Gernsheim Elisabeth 2006. Individualization. London, SAGE Publications.
- Featherstone Brid 2004. Family Life and Family Support. A Feminist Analysis. Great Britain, Bristol, Palgrave Macmillan.
- Forsberg Hannele & Nätkin Ritva (toim.) 2003. Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki, Gaudeamus.
- Forsberg Hannele & Ritala-Koskinen Aino & Törrönen Maritta (toim.) 2006. Lapset ja sosiaalityö. Jyväskylä, PS-Kustannus.
- Günther Kirsi 2006. Tukiperhepalvelua tarvitseva lapsi lastensuojelun asiakirjojen kuvaamana. Sosiaalityön pro gradu-tutkielma. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos.
- Heikkilä Matti & Parpo Antti (toim.) 2002. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelukatsaus 2002 . Helsinki, Stakes, raportteja 268.
- Heino Tarja 2000. Läheisneuvonpito – uusi sosiaalityön menetelmä. Helsinki, Stakes.
- Heino Tarja 2002 Lasten psykososiaaliset palvelut ja lastensuojelu. Teoksessa Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelukatsaus Uusitalo Hannu, Parpo Antti & Anni Hakkarainen (toim.). Helsinki, Stakes, raportteja 25, 55-73.
- Heino Tarja 2003. Kokemuksia läheisneuvonpidosta. Päiväkirja-aineiston raportointi. Helsinki, Stakes.
- Heino Tarja 2007. Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana. Verkkojulkaisu. Työpapereita 30/2007. Saatavilla www-muodossa >URL:
<http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/tyopapereita07>

- Hirsjärvi Sirkka ja Hurme Helena 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki, Yliopistopaino.
- Hirsjärvi Sirkka, Remes Pirkko & Sajavaara Paula 2004. Tutki ja kirjoita. Helsinki, Tammi.
- Hoikkala Tommi & Roos J.P. (toim.) 2000. 2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhanen vaihteesta.
- Hoikkala Tommi & Roos J.P. (toim.) 2000. Onko 2000-luku elämänpolitiikan vuosituhat. Teoksessa 2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhanen vaihteesta Hoikkala Tommi & Roos J.P. (toim.). Helsinki, Gaudeamus, 9-31
- Hokkanen Liisa 2003. Vapaaehtoisuus – pala elämää. Oulu, Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja 6.
- Hokkanen Liisa 2003. Vapaaehtoinen ja vertainen auttaminen. Teoksessa Laitinen Merja & Pohjola Anneli (toim.) Sosiaalisen vaihtuvat vastuut. Jyväskylä, PS-Kustannus, 254—274.
- Hurtig Johanna 2003. Lasta suojelemassa- etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Akateeminen väitöskirja. Acta Universitatis Lapponiensis 60. Rovaniemi, Lapin Yliopisto.
- Hurtig Johanna 2006. Lasten tieto sosiaalityön haasteena. Teoksessa Forsberg Hannele, Ritala-Koskinen Aino & Törrönen Maritta (toim.) Lapset ja sosiaalityö. Jyväskylä, PS-Kustannus, 167-193.
- Hänninen Sakari, Iivari Juhani & Lehto Juhani 1995. Hallittu muutos sosiaali- ja terveydenhuollossa? Kunnallisen sosiaali- ja terveydenhuollon muutoksen hallinta 1990-luvun alkuvuosina. Helsinki, Stakes, Raportteja 182.
- Isoniemi Riina 2000. “Kappaleen matkaa jotakin hyvää” - Lastensuojelun viikonloppuperhesijoitus avohuollon sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta. Pro gradu- tutkielma. Helsingin yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos.
- Jallinoja Riitta 2006. Perheen vastaisku. Familistista käännettä jäljittämässä. Helsinki, Gaudeamus.
- Jokinen Arja & Kuronen Marjo. Tapaustutkimus. Luku 5.5. kokonaisuudesta Anita Saaranen & Anna Puusniekka 2006. KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/> (Viitattu 04.12.2007.)
- Jokinen Kimmo & Saaristo Kimmo 2002. Suomalainen yhteiskunta. Porvoo Helsinki, WSOY.
- Julkunen Raija 2006 . Kuka vastaa ? Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu. Helsinki, Stakes.
- Julkunen Raija & Nätti Jouko & Anttila Timo 2004. Aikanyrjähdys. Keskiluokka työn puristuksessa. Tampere, Vastapaino.
- Jyrinki Erkki 1974. Kysely ja haastattelu tutkimuksessa. Hämeenlinna, Arvi A. Kariston osakeyhtiön kirjapaino.
- Jyväskylän kaupungin sijaishuoltoyksikkö 1995. Muistio tukiperhetoiminnan työkokouksesta 8.2.1995.

Jyväskylän kaupungin sijaishuoltoyksikkö 1999. Työkokous tukiperhetoiminnasta 24.9.1999 (muistio)

Jyväskylän kaupungin sijaishuoltoyksikkö. Tukiperhesijoitustilastot 2003-2006.

Järventie Irmeli & Sauli Hannele (toim. 2001). Eriarvoinen lapsuus. Porvoo, WSOY.

Järventie Irmeli 1999. Syrjäytyvätkö lapset? Tutkimus 1990-luvun lasten perushoivasta, hyvinvoinnista ja lastensuojelupalveluiden käytöstä. Helsinki, Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 6.

Järvinen Pertti & Järvinen Annikki 2000. Tutkimustyön metodeista. Tampere, Opinpajan kirja.

Kantola Anu & Kautto Mikko 2002. Hyvinvoinnin valinnat – Suomen malli 2000-luvulla. Suomen itsenäisyyden rahaston Sitran julkaisusarja 251. Helsinki, Edita.

Keränen Saara 2004. Tukiperhetoiminta lasten kuvaamana. Tutkimus lasten osallistumisesta ja kokemista merkityksistä lastensuojelun avohuollon tukiperhetoiminnassa. Lapsi- ja nuorisososiaalityön ammatillinen lisensiaatin tutkimus. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos.

Kröger Teppo 2005. Hoivaköyhyys yksinhuoltajaperheissä : kenelle kuuluu lastenhoito-ongelmat kasautuvat. Teoksessa Takala Pentti (toim.) Onko meillä malttia sijoittaa lapsiin? Helsinki, Kela, 206-232.

Kääriäinen Aino 2006. Lapset sosiaalityön asiakasdokumenteissa. Teoksessa Hannele Forsberg, Aino Ritala-Koskinen & Törrönen Maritta (toim.) Lapset ja sosiaalityö. Jyväskylä, PS-Kustannus, 45-96.

Kääriäinen Aino 2007. Epävarmuuden sieto ja kirjoitettu tieto sosiaalityössä. Teoksessa Vuori Jaana & Nätkin Ritva (toim.) Perhetyön tieto. Tampere, Vastapaino, 247-265.

Laitinen Merja & Pohjola Anneli (toim.) 2003. Sosiaalisen vaihtuvat vastuut. Jyväskylä, PS-Kustannus.

Lastensuojelun Käsikirja 2007. Saatavilla www-muodossa >[URL:http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja](http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja)

Mäntysaari Mikko 2001. Sosiaalityö tutkimuksena, koulutuksena ja ammatti-käytäntönä. Virkaanastujaisesityelmä Jyväskylän yliopistossa sosiaalityön professorin virkaan 12.11.2001.

Määttä Mirja & Kallioma-Puha Laura 2005. Sopiva yhteiskunta? – Koti, koulu ja uusi sopimuksellisuus. Teoksessa Takala Pentti (toim.) Onko meillä malttia sijoittaa lapsiin? Helsinki, Kela, 188-204.

Nätkin Ritva 2003. Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä. Teoksessa Forsberg Hannele & Nätkin Ritva (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki, Gaudeamus, 16-38.

Nätkin Ritva & Vuori Jaana 2007. Perhetyön tieto ja kritiikki. Johdanto perhetyön muuttuvaan kenttään. Teoksessa Vuori Jaana & Nätkin Ritva (toim.) Perhetyön tieto. Tampere, Vastapaino, 7-38.

Pösö Tarja 2007. Lastensuojelun puuttuva tieto. Teoksessa Vuori Jaana & Nätkin Ritva (toim.) Perhetyön tieto. Tampere, Vastapaino, 65-82.

- Raunio Kyösti 2000. Sosiaalityö murroksessa. Helsinki, Gaudeamus.
- Raunio Kyösti 2004. Olennainen sosiaalityössä. Helsinki, Gaudeamus.
- Riihinen Olavi (toim.)1992. Sosiaalipolitiikka 2017. Näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen. Juva, WSOY.
- Ritala-Koskinen 2003. (Uus)perhe lapsen silmin. Teoksessa Forsberg Hannele & Nätkin Ritva (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki, Gaudeamus, 121-139.
- Rose Nikolas 1999. Governing the Soul. The Shaping of the Private Self. London & New York, Free Association Books.
- Rotkirch Anna 2000. Pirstoutunut vanhemmuus. Teoksessa Hoikkala Tommi & Roos J.P. (toim.). 2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhannen vaihteesta. Helsinki, Gaudeamus, 187-200.
- Saaranen Anita & Puusniekka Anna 2006. KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja].
<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>.
- Saarela-Kinnunen Maria & Eskola Jari 2001. ”Tapaus ja tutkimus = Tapaustutkimus ” Teoksessa Aaltola Juhani & Valli Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä, PS-Kustannus, 158-169.
- Saarinen Suvi 2006. Arjen ammattilaiset. Sijaisvanhemmuus työnä. Pro gradu-tutkielma. Jyväskylän Yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos.
- Sennett Richard 1978. The Fall of Public Man. On the Social Psychology of Capitalism. New York, Vintage Books.
- Scmalenbach Herman 1962. The Sociological Category of Communication. Teoksessa Talcott Parsons, Edward Shils, Kasper Naegle & Jesse Pitts (toim.) Theories of Society. Foundations of Modern Sociological Theory. Vol. I. Glencoe, The Free Press of Glencoe, 331-347.
- Sosiaali- ja terveysministeriön kuntatiedote 10 / 2007.
- Syrjälä Leena 1995. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki, Kirjayhtymä.
- Syrjäläinen Eija & Eronen Ari & Värri Veli-Matti (toim.) 2007. Avauksia laadullisen tutkimuksen analyysiin. Tampere, Tampereen University Press.
- Takala Pentti 1992. Kohti postmodernia perhettä –perhepolitiikan muuttuvat käsitykset. Teoksessa Riihinen Olavi (toim.) Sosiaalipolitiikka 2017. Juva, WSOY, 577-600.
- Takala Pentti (toim.) 2005. Onko meillä malttia sijoittaa lapsiin ? Helsinki, Kela, Edita.
- Takala Pentti 2005. Perheen muutos ja pohjoismainen perhepolitiikan malli. Teoksessa Pentti Takala (toim.) Onko meillä malttia sijoittaa lapsiin? Helsinki, Kela, Edita, 20-56.
- Vilkkä Hanna 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki, Tammi.
- Vuori Jaana & Nätkin Ritva (toim.) 2007. Perhetyön tieto. Tampere, Vastapaino.

Yesilova Katja 2007. Perheen puolesta. Perhekasvatus Suomessa 1970-1990-luvuilla. Teoksessa Vuori Jaana & Nätkin Ritva (toim.) Perhetyön tieto. Tampere, Vastapaino, 39-64.

TAUSTATIETOJA

1. Kuinka kauan olet työskennellyt

a) lastensuojelun sosiaalityössä? _____

b) Jyväskylän kaupungin sosiaalitoimessa? _____

2. Mieti lastensuojelun piirissä olevien perheiden tukemiseksi käytössä olevia avohuollon tukitoimia.

a) Millä tavoin saat selville, mikä näistä tukitoimista on tietynä hetkenä sopivin tukitoimi?

b) Nimeä oman työsi kannalta tärkeimmät 3-5 avohuollon tukitoimia perheille, joissa on 1-12-vuotiaita lapsia.

c) Haluaisitko muutoksia (esimerkiksi palvelun laatu, saatavuus, oma vastuusi prosessista) johonkin mainitsemistasi tukitoimista ?

Kyllä, millaisia?

En

3. Oletko käyttänyt läheisneuvonpitoa / verkostokokoontumista kartoittaessasi perheen tilannetta ennen varsinaisen tukipalvelun järjestämistä?

Kyllä

En

Jos vastasit kyllä, kuinka usein ja millaisissa tilanteissa?

4. Onko tukiperhepalvelu käytännössä sinulle tuttu?

 Kyllä

 Ei

5. Osaatko sanoa summittaisesti kuinka monella asiakasperheelläsi on / on ollut tukiperhe kahden viimeisen vuoden aikana?

 ei yhdelläkään

 1-2

 3-5

 6-10

 yli 10

6. Käytkö keskustelua perheen tukiperhetarpeesta kollegojesi kanssa ennen tukiperhehakemuksen täyttööä vai teetkö päätöksen tukiperheen hakemisesta itsenäisesti?

PALVELUNTUOTTAJAT

1. Jos olet hakenut tukiperhettä, oletko hakenut sitä

Jyväskylän kaupungin sijaishuoltoyksiköstä

Pelastakaa Lapset ry:stä

kummastakin

muu, mikä? _____

2. Mikä on vaikuttanut palveluntuottajan valintaan?

Valitse palveluntuottajan mukaan valintaan vaikuttaneiden kriteerien painoarvo

(1=ei lainkaan, 2=jonkin verran, 3=melko paljon 4=merkittävässä määrin)

Pelastakaa Lapset ry

palvelun nopeus	1	2	3	4
palvelun kohtaavuus	1	2	3	4
palvelun koettu laatu	1	2	3	4
prosessin helppous	1	2	3	4
palvelun tuttuus	1	2	3	4
yhteistyön sujuvuus	1	2	3	4
palvelun hinta	1	2	3	4
kaupungin linjaukset	1	2	3	4
joku muu, mikä? _____	1	2	3	4

Jyväskylän kaupungin sijaishuoltoyksikkö

palvelun nopeus	1	2	3	4
palvelun kohtaavuus	1	2	3	4
palvelun koettu laatu	1	2	3	4
prosessin helppous	1	2	3	4
palvelun tuttuus	1	2	3	4
yhteistyön sujuvuus	1	2	3	4
palvelun hinta	1	2	3	4
kaupungin linjaukset	1	2	3	4
joku muu, mikä? _____	1	2	3	4

3. Miten näiden kahden eri palveluntuottajan toiminnot eroavat käytännössä toisistaan, kun vertailet niitä esimerkiksi edellisen kysymysten vaihtoehtojen mukaan? Perustele tai kerro esimerkein.

4. Onko tukiperhepalvelua tarjoavia tahoja tällä hetkellä mielestäsi

- liian vähän sopivasti liikaa

TUKIPERHESIJOTUS PROSESSINA

1. Tutustu Jyväskylän kaupungin nykyiseen sijoitusprosessiin oheisen liitteen pohjalta ja mieti omaa osuuttasi prosessissa.

a) Onko prosessi sinulle tuttu entuudestaan?

- Kyllä Ei

b) Mikä prosessin osa tehdään aina, mikä jää mahdollisesti tekemättä? Perustele.

c) Mikä (/mitkä) prosessin osa (/osat) on (/ovat) avohuollon sosiaalityöntekijälle haastavimpia? Miksi?

d) Mikä prosessin osa /osat on / ovat avohuollon sosiaalityöntekijälle rutiinomaisimpia?

TUKIPERHETOIMINNAN DOKUMENTOINTI

1. Tukiperhehakemus

a) Onko tukiperhehakemuksen täyttäminen mielestäsi paras tapa konkretisoida asiakasperheen tarve ja välittää tieto siitä tukiperheitä välittävälle taholle? Muita, mitä?

b) Kuka täyttää tukiperhesopimuksen?

- vanhempi perheen sosiaalityöntekijä
 joku muu, kuka? _____

c) Onko tukiperhehakemuksen nykyinen voimassaoloaika (6 kk) mielestäsi sopiva? Perustele.

Kyllä

Ei

d) Päivitätkö asiakasperheesi elämää / tukiperheen tarvetta hakemuksen voimassaoloaikana aiemmin mainituille palveluntuottajille?

Kyllä En

2. Tukiperhesuunnitelma ja -sopimus

a) Onko tukiperhesuunnitelma ja –sopimus mielestäsi tarpeellinen työväline prosessissa? Perustele.

b) Kirjaatko lapsen dokumentteihin tukiperheprosessissa esiin tulevia asioita, tunteja ja tilanteita?

Kyllä En

c) Onko tukiperhetoimintaan liittyvät lomakkeet mielestäsi asianmukaisia ja ymmärrettäviä?

Kyllä En

d) Kenelle näet olevan hyötyä yhteisesti laadituista suunnitelmista ja sopimuksista?

3. Tukiperheen palautelomake

a) Saatko palautetta tukiperheiltä?

et lainkaan vähän riittävästi liikaa

b) Kuinka usein saat kirjallista palautetta tukiperheiltä?

1 krt / kk 1-3 kk:n välein kerran 6 kk harvemmin

c) Millaista hyötyä palautelomakkeesta on ollut tukiperhesuhteen ja oman työskentelysi kannalta?

d) Onko yhteydenottosi tukiperheeseen tai asiakasperheeseen

lisääntyneet

pysyneet samalla tasolla

vähentyneet

tukiperheiltä tulevan kirjallisen palautteen myötä?

TUKIPERHESIJOTUSTEN SOLMUKOHDAT

1. Millaisia ongelmia olet havainnut tukiperhetoiminnassa yleensä?

a) Kuka (/ketkä) nostaa toiminnassa ilmenevät ongelman / ongelmat esille yleensä?

lapsi

vanhempi

tukiperhe

joku muu, kuka? _____

b) Mainitse näiden mieleesi tulleiden ongelmien mahdollisia taustatekijöitä

c) Millaisia keinoja olet käyttänyt vastaan tulleissa pulmatilanteissa ja niiden ratkaisemisessa?

TUKIPERHETOIMINNAN MERKITYS

1. Millaisena näet tukiperhetoiminnan merkityksen / tärkeyden lastensuojelun avohuollon muiden tukitoimien rinnalla?

a) Millaisissa tilanteissa **useimmiten** käynnistät haun?

lastensuojelullinen huoli

asiakasperheen oma toive

b) Kuinka usein keskimäärin et käynnistä hakua ja mitkä ovat syyt, miksi teet näin?

c) Millainen perhe (/ millaiset perheet) hyötty (/ hyötyvät) mielestäsi tukiperhetoiminnasta eniten / parhaiten ?

d) Jos tukiperheiden vuosittaista määrää rajoitettaisiin, millaisille perheille sinun mielestäsi pitäisi joka tapauksessa järjestää tukiperhe avoimuuden tukena?

e) Millä tavoin auttaisit tukiperhettä tarvitsevaa asiakasperhettäsi, jos tukiperhepalvelua ei olisi käytettävissä?

TUKIPERHE

1. Mainitse 3-5 tärkeintä ominaisuutta, joita toivot tukiperheillä olevan. Perustele.

2. Kuinka usein olet kokenut tukiperheen olevan tehtävään sopiva?

aina

useimmiten

toisinaan

harvoin

ei koskaan

3. Tuleeko mieleesi sellaisia asioita tukiperheitä valittaessa, jotka kaipaisivat enemmän huomiota tukiperheitä välittävältä ja valmentavalta taholta? Jos näet eroja palveluntuottajien välillä, erittele alle.

Pelastakaa Lapset ry:

Sijaishuoltoyksikkö:

SOSIAALITYÖNTEKIJÄLLE ASETETUT ODOTUKSET

1. Mainitse 3-5 ominaisuutta, joita luulet / tiedät tukiperheiden kaipaavan sosiaalityöntekijältä / tukiperhetoiminnalta. Perustelee.

2. Oletko saanut kritiikkiä tai rakentavaa palautetta tukiperheiden kanssa tehdystä työstä?

Kyllä

En

Keneltä? _____

3. Koetko, että kritiikki tai palaute oli aiheellista?

Kyllä

En

4. Pyritkö tekemään muutoksia omassa työskentelyssäsi palautetta saatuasi? Millaisia?

5. Oletko vienyt palautteesta viestiä eteenpäin mahdollisten yleisellä tasolla tehtävien muutosten aikaansaamiseksi? Kenelle?

TUKIPERHETYÖSKENTELYN HEDELMÄT

1. Kuinka usein koet onnistumisen elämyksiä?

- aina usein toisinaan
 harvoin ei koskaan

2. Millaisissa tilanteissa koet onnistuneesi?

3. Kuinka usein koet riittämättömyyttä ja turhautumista? Miksi

TUKIPERHETOIMINNAN VISIOITA

1. Koetko kaipaavasi jotakin muutosta tukiperhetoimintaan kokonaisuudessaan?

2. Olisitko valmis panostamaan toiminnan kehittämiseen omalta osaltasi (esim. perhevalmennuksen tai jatkokoulutuksen suunnittelu ja kehittäminen tai ko. tilanteissa mukanaolo), jos se takaisi myös sinulle paremmat mahdollisuudet vastata asiakkaidesi tarpeisiin?

Omat kommenttisi yleensä tukiperhetoiminnasta:

Kiitos aktiivisuudestasi ja mielipiteistäsi!

Toivon näiden kommenttien lisäävän mahdollisuuksiamme auttaa asiakasperheitämme entistä laadukkaammin!

Kerron teille haastattelun tuloksista myöhemmin syksyllä.

SIJOITUSPROSESSIN KULKU:

1. Asiakas ja sosiaalityöntekijä tapaavat

2. Hakemus sijaishuoltoyksikköön

3. Sijaishuoltoyksikössä
hakemuksen vastaanotto ja tarkennus

4. Sopivan tukiperheen haku käynnistyy

5. Sopiva tukiperhe löytyy,
heidän valmiutensa tarkistaminen ja
hyväksyntä

6. Yhteydenotto sosiaalityöntekijään ja
hän ottaa yhteyttä asiakasperheeseen

7. Tutustumiskäynti tukiperheeseen
yhdessä perheen ja sos.tt. kesken

8 a Tukiperhesopimus ja –suunnitelma
postitse, kun ensiksi ”kokeilu”

8 b Tukiperhesopimus ja –suunnitelma
samantien ts. tutustumiskäynnillä

9. Lapsen tai lasten tukiperheessä
käynnit käynnistyvät

10. Tukiperhesuhteen väliarviointi
viimeistään 0,5 vuoden päästä tai
tarvittaessa

11. Tukiperhesopimuksen ja –
suunnitelman tarkistus ja jatkaminen
vuosittain, jos tarve edelleen olemassa

12. Tukiperhesuhteen lopetuspalaveri

18.8.2006

Hyvät lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijät !

Olen edennyt sosiaalityön gradussani siihen vaiheeseen, että haluaisin kuulla teidän mielipiteitänne tukiperhetoiminnasta.

Tämän kyselyn tulokset ovat ensisijaisesti Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden pro gradu-tutkielmaani varten.

Jyväskylän kaupungin lastensuojelun palveluyksikön johtaja Anneli Nyrönen on pyytänyt 12.9.06 mennessä koontia kaupungin tukiperhetoiminnasta ja myös vertailutietoa sijaishuoltoyksikön ja Pelastakaa Lapset ry:n tukiperhetyöskentelystä.

Näin ollen toivon kyselyn tuottavan tietoa tukiperhetoiminnasta kokonaisuudessaan sijaishuollon nykyisten toimintojen arviointiin ja kehittämiseen, jota tullaan tekemään tänä syksynä ja vuonna 2007.

Kaipaamme siis Teidän kokemuksestanne ja varmaan hiljaistakin tietoa siitä, millaisena näette tukiperhepalvelun merkityksen lastensuojelun piirissä olevien perheille.

Ajatuksena on avata teidän palvelua käyttäneiden sosiaalityöntekijöiden kokemuksia niin, että voimme miettiä miten ja mistä tukiperhepalvelua on tarkoituksenmukaisinta järjestää jatkossa.

Joka tapauksessa on hyvä kartoittaa tukiperhetoimintaa kokonaisvaltaisesti; tarpeita ja toiveita ja saada mahdollisesti esiin teemoja, joita pyritään kehittämään jatkossa.

Toivon teidän kaikkien vastaavan tähän kyselyyn ja palauttavan sen minulle 1.9.2006 mennessä alla olevaan osoitteeseen. Pahoittelen, että vastausaikaa on vain vajaat kaksi viikkoa.

Jos teillä on kysymyksiä, voitte ottaa minuun yhteyttä puhelimitse tai sähköpostilla. Olen koulutuksessa 28.-31.8., jolloin en lue sähköpostiani ja puhelut ohjautuvat vastaajaan, jonne voitte jättää viestin.

Tutkimusterveisin

Minna Matilainen